

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav politologie

Diplomová práce

Bc. Barbora Sedlářová

Demokracie v Iráku?

Democracy in Iraq?

Praha 2014

vedoucí práce: prof. Dr. Pavel Barša, M.A.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 14. května 2014

Barbora Sedlářová

Poděkování

Ráda bych poděkovala prof. Dr. Pavlovi Baršovi, M.A. za vedení diplomové práce a cenné rady a připomínky.

Abstrakt

Práce „Demokracie v Iráku?“ se zabývá potížemi při nastolování demokracie v Iráku mezi léty 2003 až 2010. Vychází ze dvou hypotéz. První hypotéza se týká příčiny těchto potíží. Předpokladem je, že jsou dány historicky – skutečností, že až do vzniku Iráku po 1. světové válce udržovala Osmanská říše fragmentaci do tří administrativně oddělených oblastí, v nichž žili ší'ité, sunnité a Kurdové. Britská kolonizace, ani postkoloniální autoritářský režim tuto etnicko-náboženskou rozdrobenost nepřekonal. Druhá hypotéza se týká typu demokracie, kterou se postsaddámovské elity pokoušejí v Iráku (nepříliš úspěšně) nastolit. Předpokladem je, že se jedná o demokracii konsociační.

Abstract

The thesis *Democracy in Iraq?* firstly considers difficulties in establishing democracy in Iraq between 2003 and 2010. It proceeds from two hypotheses. The first hypothesis concerns the causes of these problems. The assumption is that the problems there were historically - the fact that until the establishment of Iraq after the First World War kept the Ottoman Empire fragmentation into three administrative separate areas in which lived Shi'as, Sunnis and Kurds. British colonization and postcolonial authoritarian regime did not overcome this ethnic-religious fragmentation. The second hypothesis concerns the type of democracy that the post-Saddam elites are trying (not very successfully) to establish in Iraq. The assumption is that is a consociational democracy.

Klíčová slova

Irák, přechod k demokracii, válka v Iráku, irácká ústava, irácká politika, politický systém Iráku, konsociační demokracie

Keywords

Iraq, Transition to democracy, War in Iraq, Iraqi constitution, Iraq's policy, Iraq's political system, Consociational democracy

Obsah

Prohlášení.....	2
Poděkování.....	3
Abstrakt.....	4
Abstract.....	4
Klíčová slova	5
Keywords	5
Obsah	6
Seznam zkratk	8
Úvod.....	9
Hypotézy a cíle	9
Zdroje.....	11
1. Vývoj Iráku do roku 2003	12
1.1. Složení obyvatelstva Iráku.....	12
1.2. Termín národ.....	14
1.3. Národ v Iráku?	15
1.4. Kurdové	26
2. Demokracie: Přechody a typy	30
2.1. Typologie nedemokratických režimů	30
2.2. Přechod k demokracii	32
2.3. Typologie přechodů k demokracii	35
2.4. Konsolidovaná demokracie.....	37
2.5. Definice demokracie	39
2.6. Demokracie v rozdělené společnosti	41
2.7. Konsociační demokracie.....	44
3. Irák mezi léty 2003 a 2010	50
3.1. Nedemokratický režim Saddáma Husajna.....	50
3.2. Válka v Iráku	51
3.3. Chyby při správě Iráku	53
3.4. Samostatnost Iráku.....	60
3.5. Současný irácký politický systém.....	66
3.6. Volební systém	68
3.7. První volby po skončení války.....	71
3.8. Volby v roce 2010.....	72
3.9. Vláda z roku 2010.....	74
3.10. Analýza stranického systému.....	75
3.11. Typ demokracie v Iráku	77
Závěr.....	81
Seznam použité literatury	84
Přílohy.....	95
Příloha č. 1	95
Příloha č. 2	96
Příloha č. 3	97
Příloha č. 4	98
Příloha č. 5	99
Příloha č. 6	100
Příloha č. 7	101
Příloha č. 8	101
Příloha č. 9	103
Příloha č. 10	105

Příloha č. 11	106
Příloha č. 12	107
Příloha č. 13	112

Seznam zkratek

- CPA- Dočasná koaliční správa
- FIS- Fronta irácké shody
- ICP- Irácká komunistická strana
- IFND- Irácká fronta národního dialogu
- INA- Irácká národní aliance
- INC- Irácký národní kongres
- IND- Irácká národní dohoda
- Iráqíja- Irácké národní hnutí
- IS- Irácký seznam
- ISCI- Islámská nejvyšší rada Iráku
- KDS- Kurdská demokratická strana
- KPS- Koalice právního státu
- MAAE- Mezinárodní agentura pro atomovou energii
- NIS- Národní irácký seznam
- ORHA- Úřad pro rekonstrukci a humanitární asistenci
- PKK- Kurdská strana pracujících
- PUK- Vlastenecký svaz Kurdistánu
- SCIRI- Nejvyšší rada pro islámskou revoluci v Iráku
- SI- Spojený Irák
- SOFA- Dohoda o statusu sil
- UIA- Sjednocená irácká koalice
- UNMOVIC- Monitorovací, ověřovací a inspekční komise OSN
- UNSCOM- Zvláštní komise OSN
- VAK- Vlastenecká aliance Kurdistánu

Úvod

V roce 2003 jsme mohli v televizi skoro v přímém přenosu sledovat válku v Iráku, kdy Spojené státy americké se svými spojenci porazily režim Saddáma Husajna. Jejich deklarovaným cílem bylo v zemi nastolit demokracii. Poslední zprávy z Iráku ale ukazují spíše jen teroristické útoky a násilí. Ve třetím čísle roku 2014 v časopise *Respekt* Jiří Sobota píše, jak válka v Sýrii způsobuje rozpad nejen Sýrie, ale i Iráku a že se můžeme dočkat vzniku nových států podle jiných hranic.¹ Pro obdobné spekulace viz Příloha č. 1. Diplomová práce nemá ambice předvídat budoucnost dané oblasti, a proto se bude zabývat především Irákem v jeho současných hranicích.

Hypotézy a cíle

Diplomová práce se bude zabývat potížemi při nastolování demokracie v Iráku mezi léty 2003 až 2010. Bude vycházet ze dvou hypotéz. První hypotéza se bude týkat příčiny těchto potíží. Předpokladem bude, že jsou dány historicky – skutečností, že až do vzniku Iráku po první světové válce udržovala Osmanská říše fragmentaci do tří administrativně oddělených oblastí, v nichž žili ší'ité, sunnitě a Kurdové. Britská kolonizace, ani postkoloniální nedemokratický režim tuto etnicko-náboženskou rozdrobenost nepřekonaly. Druhá hypotéza se bude týkat typu demokracie, kterou se postsaddámovské elity pokoušejí v Iráku (nepříliš úspěšně) nastolit. Předpokladem bude, že se jedná o demokracii konsociační.

Ráda bych navázala na svou bakalářskou práci, kdy jsem se zabývala příčinami a následky války v Iráku. Bakalářská práci mi nedala prostor se zaměřit více na etnicko-náboženské dělení společnosti a ani analýzu politického systému, který vznikl po válce, proto tato témata rozvíjím na tomto prostoru. Irák a jeho postavení ve světě mne přivedlo k zájmu a studiu Blízkého východu.

Diplomová práce se ve větším prostoru zaměří na poválečný vývoj v Iráku, ale nastínění vývoje systému Iráku ve 20. století zde nebude opomenuto.

¹ SOBOTA, Jiří. Hry bez hranic: Jak rozumět složitým zprávám z Blízkého východu. *Respekt*, 2014. s. 28-29.

Nedemokratický režim Iráku se zhroutil díky USA a jeho spojencům, ale Američanům se nepodařila poválečná výstavba demokracie, jako tomu bylo v případě Německa (myšleno západní části) a Japonska po druhé světové válce. Hlavní důvod je nacházen v roztržitosti společnosti Iráku, který byl uměle vytvořen. V době Osmanské říše byl spravován odděleně a tři hlavní skupiny (Kurdové, ší'ité a sunnité) nenalezly společné pojítko po celou dobu trvání moderního Iráku. A navíc Kurdové usilují o svůj vlastní stát. Samostatný politický systém Iráku je budován na základě existence více politických stran. Vyvíjí se směrem ke konsociační demokracii, jak jí definoval Arend Lijphart? A které politické strany se v dnešní době podílí na moci v Iráku? Kdo vlastně dnes vede Irák a z jakého prostředí pochází? Tyto otázky práce zodpoví.

Hlavním cílem diplomové práce Demokracie v Iráku? bude doložení hypotézy o roztržitosti společnosti v Iráku, která znemožňuje budování demokracie a zadruhé to bude analýza systému této země, který vzniká po válce v roce 2003. Může se v arabské zemi, která má jiný historický myšlenkový vývoj než evropské státy, prosadit konsociační demokracie?

Diplomová práce je rozdělena do třech kapitol. První se bude zabývat předválečným vývojem Iráku, tzn. od jeho vzniku do roku 2003. Součástí první kapitoly bude i podkapitola zabývající se složením obyvatelstva Iráku, protože se domnívám, že je to důležité pro pochopení událostí v zemi. Druhá kapitola se zaměří na teorie přechodu k demokracii a popis modelu konsociační demokracie. A poslední kapitola se bude zabývat Irákem od roku 2003, popíše historické události a zanalyzuje politický systém, který nové irácké elity budují.

Diplomová práce je rozdělena na tři části a každá z nich do jisté míry používá jinou metodologii. První část chce historicky uvést čtenáře do reálií Iráku. Již v této části se ukáže, že problémy při ustavení demokracie souvisí s rozdělenou společností v Iráku. Tato část je především kompilačním dílem. Druhá kapitola interpretuje teorie přechodů k demokracii, respektive teorie demokracie. Poslední kapitola je více empirická, snaží se analyzovat politický systém v Iráku. Pátrám, zda je možné do teorií Arenda Lijpharta dosadit irácký systém. V jisté míře mi pomáhá studie Giovanniho Sartoriho o stranických systémech.

Zdroje

Diplomová práce pracuje se sekundárními zdroji. Dobrý základ pro nastínění historie Iráku a porozumění tamní společnosti je kniha manželů Sluglettových *Irák od roku 1958*, která byla přeložena do češtiny, a kniha amerického odborníka na Blízký východ Williama R. Polka *Understanding Iraq*.

Téma Iráku se v česko-jazyčném odborném prostředí nalézá jen okrajově, proto práce bude čerpat především z cizojazyčných zdrojů. Výjimkou v českém prostředí je studie Tomáše Raděje *Irácké povstání v letech 2003-2009* a Eduarda Gombára a Lukáše Pechy *Dějiny Iráku*.

Druhá kapitola interpretuje teorie přechodu k demokracii, kdy vychází především z českých publikací Marka Ženíška, Vladimíry Dvořákové a Jiřího Kunce. V menší míře diplomová práce pracuje se zahraničními publikacemi. Zadržuje se věnuje konsociační demokracii, a proto pracuje především s dílem nizozemského politologa Arenda Lijpharta.

Jelikož politický systém a politické strany v Iráku jsou na svém počátku, diplomová práce bude hodně čerpat z článků z odborných časopisů a internetových zdrojů, v menší míře pak z literatury, která je v knižní podobě.

Protože je diplomová práce o tématu arabské politiky, ale většina zdrojů je anglicky a přepis jmen se v knihách a člancích liší, práce se bude snažit přepis sjednotit.² Ve většině anglických textů se setkáváme s pojmem *sectarian*, což by se do češtiny dalo přeložit jako sektářský, což v českém prostředí evokuje přívrženství k sektě. Domnívám se, že lepší pojem pro to, co anglicky píšící autoři myslí v případě *sectarian*, je etnicko-náboženský.

² Například jméno současného premiéra Núrího al-Málíkiho, občas je jeho křestní jméno Nouri jinde Nuri, jeho příjmení je někdy s arabským členem al, jinde bez. Pro lepší porozumění používá práce jeho jméno stejně, jak ho přepisuje Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. Teroristická organizace al-Kajda bývá přepisována al-Kajda, al-Kajda, al-Káida, al-Kájda nebo s Q na začátku. V českých odborných textech je zvykem ji přepisovat s K na začátku, i když vhodnější by bylo s Q, diplomová práce zůstane u českého zvyku. Nebo příklad města Irbil, které je někdy přepisováno Erbil. Spisovná arabština zná jen tři samohlásky- a,i,u, proto město je psáno s i na začátku. Obdobně u dalších jmen politiků i stran. Práce používá určitý člen al u jmen, kde je to tak běžné. Mnohé práce, které se zabývají muslimy a zmiňují ší'ity, vynechávají arabské písmeno ع, které přepisujeme pomocí °, což dle mého názoru jako by vynechaly jakékoliv jiné písmeno a tedy zaměňují slovo. Ale u al-Kajdy přepisuje autorka bez °, protože v česku je již její název takto zavedený. Na druhou stranu není v diplomové práci rozlišené například arabská písmena ص a س, obě přepisuje jako s, stejně v dalších hláskách, jak je zvykem v českých publikacích.

1. Vývoj Iráku do roku 2003

1.1. Složení obyvatelstva Iráku

Obyvatelstvo Iráku lze dělit dle několika hledisek viz příloha č. 2, přestože se většinou zjednodušuje vidění Iráčanů ve třech monolitických skupinách sunnitských a ší'itských Arabech a sunnitských Kurdech. Jak bude níže vysvětleno, irácká společnost se nedá popsat takto jednoznačně.

Na základě etnicity tvoří Arabové 75 až 80 %, Kurdové 15 % a zbylá procenta tvoří Turkemi, Asyřané a další. Pro vývoj Iráku je rozhodující náboženská příslušnost, kde 97 % obyvatel se hlásí k islámu, z nich 60 až 65 % muslimů k ší'ite a 32 až 37 % k sunně. Zbylá 3 % jsou převážně křesťané. Uvádí se, že okolo 50 % křesťanů uprchlo ze země po válce v roce 2003. Většinou odešli do Sýrie, Libanonu a Jordánska. Další křesťané se přesunuli na sever země.³ V Iráku pak žijí další menšiny, v minulosti významná byla židovská, která ale téměř celá dávno emigrovala, dále v zemi jsou zastoupeni Mandejci, Íránci, Arméni, Cikáni, Šabakové, Madánové,⁴ Palestinci, Jazídi a další minority. V okolí Basry a ve čtvrti Bagdádu Sadr City žije okolo dvou milionů černých Iráčanů, kteří pochází z východní Afriky.⁵

Mnozí vědci ale tvrdí, že pro pochopení Iráku je důležitá znalost jeho kmenového složení. V zemi můžeme identifikovat přibližně 150 kmenů, které se skládají z 2000 klanů a k nimž se hlásí asi 75 % obyvatel. Náboženské dělení kmenů není jednoznačné, existují kmeny, jejichž členové jsou jak sunnité, tak ší'ité. Některé kmeny a klany těžce chápou vměšování se do jejich života ze strany centrální vlády.⁶

Do první světové války bylo území Iráku spravováno Osmanskou říší jako tři provincie, kde žili většinou Kurdové, sunnité a ší'ité.⁷ Centrální vláda Osmanské říše byla slabá a její dosah do Iráku byl často mizivý, proto irácké kmeny často fungovaly jako samostatné malé státy. Kmenový šejch byl politickým, vojenským vůdcem a

³ Iraq. CIA: *The World Fact Book*. [on-line].

⁴ RADĚJ, Tomáš. *Irácké povstání v letech 2003-2009: strategie, taktika a ideologie islámských radikálních a nacionalistických uskupení*. 2010, s. 22-25.

⁵ BOWRING, Bill. Minority rights in post-war Iraq: An impending catastrophe? *International Journal of Contemporary Iraqi Studies*. 2011, s. 321- 322.

⁶ HASSAN, Hussein D. Iraq: Tribal Structure, Social, and Political Activities. *Congressional Research service*. [on-line] 15. března 2007, s. 1-2.

⁷ POLK, William Roe. *Understanding Iraq: the whole sweep of Iraqi history, from Genghis Khan's Mongols to the Ottoman Turks to the British mandate to the American occupation*, 2006, s. 6.

rozhodoval o vzdělání a zahraničních vztazích. Tato situace se ale změnila ještě za Osmanské říše a s příchodem Britů, kteří rozhodli o národním státu Iráku.⁸

Velká Británie spojila tři provincie, které si nebyly podobné a jejichž obyvatelstvo mělo vazby skrze hranice, například na severu Kurdové do Turecka, Sýrie a Íránu a na jihu ší'ité do Íránu.⁹ Sunnité v této době dokonce ší'itům vyčítali, že mají silnější vazby na Írán než Irák. Zapomínali ale při tom na rozdílnost mezi Araby a Peršany.¹⁰ Necitlivost západních mocností se ukázala při tvorbě hranic mezi Irákem a Sýrií. Hranice měla vést podél řeky al-Chábúr, což by rozdělilo řadu kmenů, ty proti tomu bojovaly a hranice nakonec byly posunuty.¹¹ Soužití Kurdů, sunnitů a ší'itů v jednom státu od 20. let 20. století do dnes nebylo nikdy harmonické.¹²

Britové si byli do určité míry vědomi kmenové struktury irácké společnosti, a proto posílili moc těch šejchů, kteří se jim hodili k prosazení své politiky. Pomáhali si například tím, že kmenovým vůdcům udělili vlastnictví půdy, což v době Osmanské říše nebylo možné. Tak získávali loajalitu některých šejchů. Dříve se mělo za to, že půda je společným vlastnictvím kmenů, od doby Britům patřila rodině vůdce.¹³

Role kmenů klesala po celou dobu monarchie a posléze i republiky. Její důležitost se vrátila v menší míře v 80. letech při válce s Íránem. Saddám Husajn potřeboval vojáky a tak loajální oblasti, ze kterých získal bojovníky, odměňoval. Do vesnic byla zavedena elektřina, nová silnice, atd. Po první válce v Zálivu v roce 1991 dokonce přenesl na kmenové vůdce některé pravomoci.¹⁴ Umožnil některým kmenům aplikovat tradiční právo či kmenoví lídři dostali zbraně. Kmenoví vůdci Husajna proto uznali za vůdce Iráku. Od počátku 90. let se v Iráku obnovuje tribalismus, dokonce byly uměle vytvářeny nové kmeny, které měly málo společné s tradiční společností. V oblasti se kmeny zabývaly bezpečností a ochranou, ale spíše jejich funkce připomínaly mafii.¹⁵

Příslušnost ke kmenu si lidé více uvědomují v době válčení¹⁶ a v době strádání, proto v 90. letech se Iráčané vraceli ke svým kmenovým a klanovým identitám.¹⁷ Jak již

⁸ HASSAN, Hussein D. Op. cit., s. 3.

⁹ RADĚJ, Tomáš. Op. cit., s. 29.

¹⁰ DAWISHA, Adeed. National identity and sub-state sectarian loyalties in Iraq. *International Journal of Contemporary Iraqi Studies*. 2010, s. 243-256.

¹¹ GOMBÁR, Eduard a PECHA, Lukáš. *Dějiny Iráku*. 2013, s. 412.

¹² POLK, William Roe. Op. cit, s.6

¹³ FAROUK-SLUGLETT, Marion a SLUGLETT, Peter. *Irák od roku 1958: od revoluce k diktatuře*. 2003, s. 36- 37.

¹⁴ HASSAN, Hussein D. Op. Cit., s. 3., obdobně POLK, William Roe. Op. cit, s. 158-159.

¹⁵ GOMBÁR, Eduard a PECHA, Lukáš. Op. cit., s. 536- 537.

¹⁶ HASSAN, Hussein D. Op. cit., s. 4.

bylo napsáno výše, pro Iráčany je důležitá kmenová struktura jejich společnosti, i proto se obtížně přiklání dodnes k národní identitě. „*Bez ohledu na sdílení náboženství islámu a obecný pocit ‚arabství‘ irácké kmeny nemají pocit společné identity.*“¹⁸ Johan Frazén nicméně tvrdí, že dnešní Irák je více národní stát, než tomu bylo v době, kdy vznikl.¹⁹

1.2. Termín národ

V této podkapitole bych ráda ukázala, že národ není nic historicky daného.

Jedna z definic pojmu národ říká: „*Národ – historicky vzniklá pospolitost lidí, která se zformovala na základě podmínek rázu objektivního (společné území, jazyková jednota, jednotný trh apod.) i rázu subjektivního nebo duchovního (společné tradice a dějiny, vědomé sdílení téhož politického osudu apod.). Ve skutečnosti pro vymezení národa neexistují žádná pevná jednotná kritéria; rozhodující je akt vůle určité pospolitosti být národem a svobodné rozhodnutí jednotlivce přihlásit se k určitému národu a sdílet jeho osud. Termín národ je mladší než např. rod, rodina, kmen; v současném významu byl uplatněn až od doby Velké francouzské revoluce; tehdy byl národ ztotožněn s lidem (tj. s úhrnem občanů) a chápán jako přirozený rámeček politického společenství a nositel suverenity.*“²⁰

Juan Cole ve svém příspěvku o národu v Iráku upozorňuje, že: „*Národy nejsou přirozené... Nacionalismus je nový fenomén... Většina národů vznikla v posledních dvou století... Národy jsou vždy vytvořeny státy.*“²¹ Dává těmito větami jasně najevo, že státy tvoří národní identitu, což je do jisté míry problém v Iráku, kde se lídrům nepodařilo vytvořit identitu Iráčana, která by převážila nad identitou náboženskou či národní ve smyslu Arab či Kurd.

Juan Linz a Alfred Stepan tvrdí, že v minulosti (před francouzskou revolucí) se státy tvořily bez národnostního prvku, identity či vědomí. Loajalita byla často přenesená dle dynastických manželství, tedy loajalita patřila dynastii a ne národu. Až později

¹⁷ STŘEDOVÁ, Sabina. Nová irácká ústava jako odraz vnitřní polarizace irácké společnosti. In MAALOUF, Beatrice, ed. *Válka v Iráku a Evropská unie*. 2006, s. 108.

¹⁸ Vlastní překlad, HASSAN, Hussein D. Op. cit., s. 2.

¹⁹ FRANZÉN, Johan. The problem of Iraqi nationalism. *National Identities*. 2011, s. 219.

²⁰ Encyklopedie Diderot na CD. Praha 2000, citováno v Beránek, Michal. *Definice termínu*. [on-line]

²¹ Vlastní překlad COLE, Juan R. I. The Rise of Religious and Ethnic Mass Politics in Iraq. In LITTLE, David, ed. a SWEARER, Donald K., ed. *Religion and nationalism in Iraq: a comparative perspective*. 2006. s. 45.

vzniká proces tvoření národního státu. Pro Maxe Webera národ patřil do sfér hodnot a nebyl jasně vymezen. U národa nejsou jasně daná pravidla členství a nejsou definována práva a povinnosti, které by mohly být vymahatelná.²²

Národ není nic jiného než forma identity, člověk většinou má více identit. Dawisha tvrdí, že základní otázkou pak je, ke které identitě má člověk největší loajalitu.²³ Většina národů obsahuje subnárody. Problém se subnárody nastává, když se dostanou do popředí, jako tomu bylo v případě Jugoslávie.²⁴ V Iráku po roce 2003 se do popředí dostává etnicko-náboženská identita občanů a politiků. Je to výsledek státního kolapsu a kolapsu státní autority, která tvořila národní iráckou identitu.²⁵

Po vzniku Iráku se základem pro tvorbu národa stalo vzdělávání. Dříve nebylo vzdělávání řízeno státně, ale spíše v rámci náboženských komunit. Nyní mělo státem schvalovány normy.²⁶

Rozpor mezi vědci nastává v případě toho, jak se tvoří etnicko-náboženské identity. Eric Davis představuje dva modely. Prvním z nich je primordiální, který věří, že jsou dány historickou tradicí a není možné se z nich vymanit. Druhý model je konstruktivistický, který tvrdí, že etnicko-náboženská identita se může lišit z generace na generaci. Tato identita může dle konstruktivistů vymizet, když pominou síly, které nutí skupiny myslet v etnicko-náboženských pojmech. Ovšem oba modely nejsou dokonalé a nejsou schopné vysvětlit určité fenomény, například u primordiálního, proč mladší generace často sebe neidentifikuje s etnicko-náboženskými identitami. Davis tvrdí, že tyto identity nemohou být chápány bez kontextu sociálního, politického a ekonomického.²⁷

1.3. Národ v Iráku?

Tato podkapitola představí na dějinách Iráku, jak je obtížné hovořit o jednom národu v zemi. Pokládám za důležité seznámit čtenáře s historií země, protože již ta

²² LINZ, Juan J a STEPAN, Alfred. *Problems of democratic transition and consolidation: Southern Europe, South America, and Post-Communist Europe*, 1996, s. 20- 22.

²³ DAWISHA, Adeed. Op. cit., s. 244.

²⁴ COLE, Juan R. I. Op. cit., s. 45.

²⁵ BOUILLON, Markus E. Iraq's state-building enterprise: State fragility, state silure and a new social contract. *International Journal of Contemporary Iraqi Studies*. 2012, s. 288.

²⁶ DAWISHA, Adeed. Op. cit., s. 249.

²⁷ DAVIS, Eric. Introduction: The question of sectarian identities in Iraq. *International Journal of Contemporary Iraqi Studies*. 2010, s. 230-240.

nám ilustruje, proč je dodnes v Iráku složité hovořit o národu. Zde se zaměřím na vývoj do roku 2003, kdy došlo ke svržení režimu Saddáma Husajna, v dalších podkapitolách navážu poválečným vývojem.

Jak totiž upozorňuje Markus E. Bouillon, problém Iráku nezačal v roce 2003, ale mnohem dříve, nejpozději počátkem 20. let 20. století. Historicky je dána jeho křehkost. Nejen národní usmíření má být cílem iráckých politiků, ale i vybudování státu, čemuž pomohou moci zahraniční hráči, ale hlavní roli při tom musí hrát sami Iráčané.²⁸

V 19. stoletím nikdo Irák neznal, nebyl národ Iráčanů. Ale slovo irák existovalo dlouho předtím a nejspíše označovalo úrodnou půdu. Ve středověku se jím nazývala většina dnešního Iráku, ale i část oblasti dnešního Íránu.²⁹

Mluvit o národu v Iráku je nový fenomén. V době Osmanské říše lidé na celém Blízkém východě neznali národní identitu, jako je tomu v Evropě od doby francouzské revoluce v 18. století. Identitu občana tvořilo náboženství a místo, kde se narodil. V době rozpadu Osmanské říše nebyla národní identita dána ani jazykem, zda člověk mluví turecky, arabsky či kurdsky.³⁰ Navíc v oblasti dnešního Iráku lidé hovořili mnoha dialekty, takže by se ani mezi sebou nedomluvili. Až na přelomu 19. a 20. století se pro ně stalo náboženství důležitým.³¹

Ještě předtím v 19. století se od nadvlády Osmanů vymanily národy jihovýchodní Evropy a sami Turci našli svou tureckou identitu, což se projevilo v mladoturecké revoluci roku 1908. Mladým Arabům sloužícím v armádě Osmanské říše nezbylo nic jiného, než hledat jinou identitu než byla turecká, začali řešit, co to vlastně znamená být Arab. Arabové neměli společné pojítko každodenního jazyka, způsobu života, geografie a náboženství. Arabové hovořili řadou dialektů, které byly navzájem nesrozumitelné. Mezi Araby byli křesťané a muslimové, kteří se dělili na sunnity a ší'ity, kteří nejen, že náboženství praktikovali rozdílně, ale měli i jinou historickou tradici. Arabsky hovořící části Osmanské říše měly jinou zkušenost z vlivu ze zahraničí.³² Nicméně panovala shoda, že je potřeba se zbavit nadvlády Osmanů. Před první světovou válkou vznikla řada tajných arabských společenství, která měla za cíl ustanovit arabský stát.³³

²⁸ BOUILLON, Markus E. Op. cit., s. 282- 283.

²⁹ COLE, Juan R. I. Op. cit., s.44.

³⁰ FRANZÉN, Johan. Op. cit., s. 218.

³¹ COLE, Juan R. I. Op. cit., s. 46- 47.

³² POLK, William Roe. Op. cit, s. 104- 106.

³³ FAROUK-SLUGLETT, Marion a SLUGLETT, Peter. Op. cit., s. 19-20.

Problémy nejednoty se snažili nejprve překonat v Egyptě a Libanonu a nalézt společné dědictví³⁴, v Iráku až počátkem 20. let probíhaly první pokusy nastolit mezi lidmi povědomí o arabské identitě, tehdy málokdo sám sebe označil za Araba. Arabský nacionalismus mezi lidmi šířili jediní vzdělaní duchovní, kteří si k tomu pomáhali tak, že překrucovali historii. Během 20. a 30. let se Irákem šířil panarabismus.³⁵

*„Irák se stal státem na konci první světové války, ne vlastní zásluhou, ale veden britskou vládou.“*³⁶ Britové měli zájem na tehdejších provinciích kvůli obchodům, objevu ropy a zabezpečení cesty do Indie. Po skončení války bylo zřejmé, že obyvatelé nebudou souhlasit s cizí nadvládou. Irák se stal monarchií, kde krále Fajsala vybrala cizí mocnost a země začala být spravován dosazenou vládou, která byla jen loutkou v rukou Britů. Do počátku třicátých let byl Irák mandátním územím Velké Británie,³⁷ která pomáhala při budování státu jen, když to bylo pro ni výhodné.³⁸

V létě 1920 většina obyvatel jižní a centrální oblasti povstala proti Britům, v tomto momentě mnozí vidí první projev irácké identity.³⁹ Sunnitě a ší'ité chodili na demonstrace společně. Dokonce se při ramadánu společně modlili. Obdobně irácké komunity byly zajedno v nepřátelském postoji k Turkům.⁴⁰ Vysoký komisař pro Irák sir Arnold Talbot Wilson chápal irácké území jako rozšířené území Indie, proto ho chtěl stejně spravovat, což dokazuje nízký počet Arabů mezi 507 nejvyššími úředníky, pouze 20 z nich byli Arabové.⁴¹ Jak rostla zlost z cizí nadvlády, blíže k sobě měli sunnitě a ší'ité. Ačkoliv existovala irácká vláda, Britové měli na starosti zahraniční věci, vojsko a finance. Obdobnou spolupráci mezi sunnity a ší'ity lze vysledovat i mezi léty 2003 a 2004, kdy obyvatelé Iráku viděli v americkém působení obdobu 20. let.⁴² Nicméně Tomáš Raděj tvrdí, že spolupráce sunnitů a ší'itů je často zvětšována. Naopak již tehdy byla vidět snaha Kurdů o osamostatnění, které ale bylo vždy potlačeno.⁴³

³⁴ POLK, William Roe. Op. cit., s. 105.

³⁵ FRANZÉN, Johan. Op. cit., s. 219-220.

³⁶ POLK, William Roe. Op. cit., s. 5

³⁷ FAROUK-SLUGLETT, Marion a SLUGLETT, Peter. Op. cit., s. 8-17.

³⁸ BOWRING, Bill. Op. cit., s. 324.

³⁹ FAROUK-SLUGLETT, Marion a SLUGLETT, Peter. Op. cit., s. 8-17, obdobně DAVIS, Eric. History Matters: Past as Prologue in Building Democracy in Iraq. *Orbis*. 2005, s. 231-232.

⁴⁰ DAWISHA, Adeed. Op. cit., s. 246.

⁴¹ GOMBÁR, Eduard a PECHA, Lukáš. Op. cit., s. 411.

⁴² POLK, William Roe. Op. cit., s. 76- 89, 191.

⁴³ RADĚJ, Tomáš. Op. cit., s. 29.

Iráku vládl Brity dosazený král Fajsal I, který měl za úkol pokusit se rozdělené komunity přetvořit v jeden národ. Pomoci mu k tomu mělo vzdělávání, které se mělo změnit z rozděleného náboženského na sekulární národní.⁴⁴

Po první světové válce vznikly na území Iráku mnohé organizace, které měly za cíl nezávislost Iráku. Z důstojnické arabské organizace Slib vzniká Irácký slib, jehož součástí byli především sunnité, patřil mezi ně i Núrí as-Sa'íd, který se účastnil mírových jednání v Evropě. Později byla založena Stráž nezávislosti, kterou tvořili jak sunnité, tak ší'ité. Tato organizace udržovala blízké kontakty s řadou ší'itských duchovních. V době povstání proti Britům hrála ústřední roli.⁴⁵

V době britského mandátu rostla vzdělanost, zapojení do administrativy a obchodu hlavně mezi iráckými křesťany a Židy. Britský civilní pověřenec sir Percy Cox se rozhodl ve 20. letech spolupracovat v Iráku pouze se sunnity a odmítl vyjednávat se ší'itskými duchovními na ukončení povstání, což vedlo k tomu, že do budoucna byli ší'ité osamoceni v boji proti britské i irácké vládě.⁴⁶ Ve státní správě měli výraznou převahu sunnité, ší'ité pouze ve městech Nadžaf a Karbalá, což jsou pro ně posvátná města.⁴⁷ I nová irácká armáda byla tvořena převážně sunnity. To, že Britové koptovali sunnity, vedlo k tomu, že ší'ité začali tvořit svou nacionální identitu kolem náboženského prvku, což vydrželo do současnosti.⁴⁸ Několikrát se snažili, aby tato nespravedlnost byla napravena, chtěli, aby ší'ité byli více zapojeni do irácké politiky, aby byl zlepšen zdravotnický a školský systém v oblastech obývaných ší'ity, atd.⁴⁹

Velký vliv na občany nového státu měl pedagog Sáti' al-Husrí⁵⁰, který se podílel na tvorbě školních učebnic. V nich psal, že Arabové jsou jeden národ, který byl uměle rozdělen a má být sjednocen. Tyto myšlenky, ale nepodporovali ší'ité a ani Kurdové.⁵¹ Al-Husrí propagoval, že národ je tvořen jazykem. Všichni, kdo mají mateřský jazyk arabštinu, sdílejí stejnou historii a patří do jednoho národa, který vznikl ještě před islámem. Jelikož v irácké politice dominovali sunnité, kteří ale v Iráku byli minoritou,

⁴⁴ DAWISHA, Adeed. Op. cit., s. 244.

⁴⁵ GOMBÁR, Eduard a PECHA, Lukáš. Op. cit., s. 411-413.

⁴⁶ POLK, William Roe. Op. cit., s. 78-79, 105.

⁴⁷ GOMBÁR, Eduard a PECHA, Lukáš. Op. cit., s. 415.

⁴⁸ POLK, William Roe. Op. cit., s. 84, 93.

⁴⁹ DAWISHA, Adeed. Op. cit., s. 245.

⁵⁰ Paradoxem u al-Husrího byl fakt, že ještě v době Osmanské říše studoval v Istanbulu, kde později i pracoval jako vychovatel. V Iráku prosazoval ideu panarabismu a hovořil arabsky se silným tureckým přízvukem. Na tuto skutečnost upozorňuje Johan Frazén ve svém článku The problem of Iraqi nationalism.

⁵¹ FAROUK-SLUGLETT, Marion a SLUGLETT, Peter. Op. cit., s. 23.

hodil se jim arabský nacionalismus více než irácký, protože sunnitů je mezi Araby více než ší'itů.⁵²

V mladém státě nacionalismus čerpal ze dvou zdrojů, první z nich byl etnický, který se soustředil na arabskou sounáležitost, a druhý čerpal z teritoriální příslušnosti. Nacionalismus byl vštěpován skrze vzdělávání. Základem pro výuku historie se po roce 1931 stalo dílo Darwishe al-Miqdadiho, blízkého spolupracovníka al-Husrího, který vypracoval koncept „arabské země“, kam zařadil Irák, Sýrii a Arabský poloostrov. Archeologie byla vedena pro podporu nacionalismu.⁵³ V učebnicích historie byla vyzdvihována éra pod Abbásovci, ale 5 století pod Osmanskou říší bylo jen na pár stránkách. Byly vyzdvihovány úspěchy. Učitelům historie bylo připomínáno, že mají ve studentech vzbuzovat nacionalistické pocity.⁵⁴ Navíc pro podporu národní jednoty bylo připomínáno, že: „...Iráčané 20. století jsou přímými potomky Mezopotámců a Babylóňanů...“⁵⁵ Nicméně rozpor mezi pojetím nacionalismu lze vysledovat mezi iráckými politiky a armádními příslušníky v průběhu celého 20. století.⁵⁶ Al-Husrí obviňoval představitele teritoriálního nacionalismu, že podporují mandátní systém a stojí za rozdělením arabského světa.⁵⁷

V roce 1930 se poprvé stal premiérem Núrí as-Sa'íd, kterému se podařilo vyjednat smlouvu s Velkou Británií, která rušila mandát, nicméně velký vliv Britů v Iráku byl zachován. Platnost smlouvy se počítala od vstupu Iráku do Společnosti národů, což se stalo 3. října 1932. Iráčané se zavázali, že budou respektovat práva Kurdů a Asyřanů.⁵⁸

Ve 30. letech se příznivci panarabismu více radikalizovali, za důležitou považovali národní armádu, která potlačila menší kmenová povstání. Většinová společnost ale nepodporovala vojenské představy radikálních panarabistů.⁵⁹ V tuto dobu se rozvíjelo irácké nacionalistické hnutí, jehož součástí byli nejen sunnitští a ší'itští Arabové, Kurdové, ale i křesťané, Židé, Arméni a další minority.⁶⁰

Vzdělávání měl v této době na starosti Muhammad Fadhil al-Jamali, který se zasloužil o zlepšení vzdělání u venkovských občanů. Standard venkovských škol

⁵² DAWISHA, Adeed. Op. cit., s. 248, obdobně DAVIS, Eric. 2005, Op. cit., s. 232.

⁵³ FRANZÉN, Johan. Op. cit., s. 220- 221.

⁵⁴ DAWISHA, Adeed. Op. cit., s. 250.

⁵⁵ FAROUK-SLUGLETT, Marion a SLUGLETT, Peter. Op. cit., s. 20.

⁵⁶ POLK, William Roe. Op. cit. s. 107.

⁵⁷ FRANZÉN, Johan. Op. cit., s. 220.

⁵⁸ GOMBÁR, Eduard a PECHA, Lukáš. Op. cit., s. 423- 424.

⁵⁹ FRANZÉN, Johan. Op. cit., s. 220- 224.

⁶⁰ DAVIS, Eric. 2005, Op. cit., s. 232.

přiblížil městským. Mladé ší'ity se mu skrze vzdělání podařilo začlenit mezi Iráčany. Díky němu velký počet ší'itů si uvědomil svou iráckou identitu, ale i arabskou.⁶¹

Politiku v zemi v 30. letech určovalo jen několik desítek lidí, kteří se střídali v různých funkcích. Rychlé střídání vlád doprovázely volební podvody. Po náhlé smrti krále Fajsala ho vystřídal jeho syn Ghází. Nejvýznamnějším politikem byl Núrí as-Sa'íd, který byl probritský a protidemokratický a zvládl si udržet velký vliv až do roku 1958. Ve 30. letech byl v zemi cítit zesilující fašismus.⁶²

Poprvé do politiky zasáhla armáda v roce 1936, znovu o dva roky později. Mezi nejdůležitější postavy této doby patřilo sedm důstojníků, mezi nimi byli tři probritští a čtyři, kteří se nazývali „zlatý čtverec“, protibritští,⁶³ kteří měli v oblibě panarabský nacionalismus.⁶⁴

Na konci 30. let měl na starosti vzdělávání Sami Shawkat, který tvrdil, že Irák je v podobné situaci, jako bylo Prusko před 60-ti lety, když chtělo sjednotit Německo. Jenže Iráku bránilo ve sjednocení arabských zemí dle něj to, že nebyl nezávislý. Pro doklad, že Irák je vhodným státem, se vracel do minulosti, kdy se arabským zemím vedlo dobře pod nadvládou Abbásovců. V 9. stoletím byl Bagdád centrem vzdělanosti.⁶⁵

Král Ghází zemřel za nejistých okolností při automobilové nehodě v roce 1939, spekulovalo se, že za to mohli Britové, potažmo Núrí as-Sa'íd, protože král Ghází se netajil svým příznivým postojem k Německu a Itálii. Novým králem se stal teprve čtyřletý Fajsal II.⁶⁶

V době začátku druhé světové války se v Iráku střetávaly názory probritské s proněmeckými.⁶⁷ Převážili ty proněmecké, když v dubnu 1941 došlo k převratu „zlatého čtverce“ a probritští politici uprchli ze země. Od Německa a Itálie se dostalo Iráku podpory pozdě, a proto Britové zahájili úspěšnou ofenzivu a porazili toto povstání. V Iráku zůstali Britové až do roku 1946.⁶⁸

Po druhé světové válce se v zemi obnovil stranický systém, který nebyl založen primárně na etnickém prvku, ale spíše na ekonomickém.⁶⁹ Starším politikům se liberální

⁶¹ DAWISHA, Adeed. Op. cit., s. 250.

⁶² GOMBÁR, Eduard a PECHA, Lukáš. Op. cit., s. 425- 427.

⁶³ GOMBÁR, Eduard a PECHA, Lukáš. Op. cit., s. 428- 430.

⁶⁴ FAROUK-SLUGLETT, Marion a SLUGLETT, Peter. Op. cit., s. 19.

⁶⁵ DAWISHA, Adeed. Op. cit., s. 249.

⁶⁶ GOMBÁR, Eduard a PECHA, Lukáš. Op. cit., s. 430- 431.

⁶⁷ GOMBÁR, Eduard a PECHA, Lukáš. Op. cit., s. 431., obdobně FAROUK-SLUGLETT, Marion a SLUGLETT, Peter. Op. cit., s. 24.

⁶⁸ GOMBÁR, Eduard a PECHA, Lukáš. Op. cit., s. 432- 434.

⁶⁹ GOMBÁR, Eduard a PECHA, Lukáš. Op. cit., s. 437- 438, například byla založena Národně demokratická strana, která měla rys sociálně demokratický, Strana nezávislosti, která byla protibritská a

ráz nové politiky příliš nezamlouval. Poprvé se premiérem v Iráku stal ší'ita Sajjid Sálíh Džabr v roce 1947.⁷⁰

Vznik Izraele měl velký dopad na Irák, jednak v době jeho vyhlášení se iráčtí vojáci zapojili do války proti němu a zadruhé začala diskriminace Židů v Iráku, většina z nich v roce 1950 raději zemi opustila.⁷¹ Jejich místo v obchodu nahradili převážně ší'ité, jejichž sociální a ekonomický status se velmi zlepšil díky sekulárnímí vzdělání. V Iráku se začaly bortit kulturní a sociální bariéry. Dříve byla například nepředstavitelná manželství mezi sunnitou a ší'itou, nyní to bylo možné. S těmito zlepšeními korespondovalo i větší zapojení do politiky, kdy například ší'ité měli čtyři ministerská křesla mezi léty 1947 a 1954, kdežto před rokem 1947 neměli žádné.⁷²

V 50. letech se lidé začínají masověji zapojovat do politiky, začíná růst proletariát a zvětšují se města. Mnoho mladých intelektuálů sympatizuje s Iráckou komunistickou stranou (ICP) či se stranou Baas, která viděla jednotu mezi Araby, ale stejně tak prosazovala socialismus. Obě tyto strany nevnímaly etnické rozdíly.⁷³ Na druhou stranu od této doby je možné v Iráku sledovat oddělení státu od občanů, které je umožněno díky výnosům z ropy, proto stát téměř nepotřeboval vybírat daně a stát rozhodoval o rozdělení zisků.⁷⁴

Velký vliv na politiku v 50. letech měl Núrí as-Sa'íd, který byl opakovaně premiérem. V roce 1952 se do čela Egypta dostal Gamál Násir, který se snažil utvořit arabský vojenský blok, proti tomu se postavil as-Sa'íd a podepsal dohodu s Tureckem, tzv. Bagdádský pakt. Egypt měl velký vliv na iráckou opozici a důstojníky v armádě. Opoziční politici varovali před zahraniční politikou as-Sa'ída a volali po arabské jednotě.⁷⁵

Revoluce v roce 1958 přinesla do vedení země nacionalisty a ukončila britský vliv v zemi. 'Abd al-Karím Qásim, jeden ze dvou vůdců Svobodných důstojníků, kteří stáli za převratem, byl více nakloněn iráckému nacionalismu a prosazoval uchování samostatného Iráku. Druhý vůdce 'Abd al-Salám 'Árif byl příznivec panarabismu, který chtěl sjednotit Irák se Sýrií a Egyptem ve Sjednocené arabské republice. Oba vůdčí představitelé a jejich podporovatelé se dostávali do střetu. Qásim tvořil před-arabskou

šovinistická, Liberální strana, která zastupovala bohaté obchodníky, marxistická Strana národního svazu a levicová Lidová strana.

⁷⁰ GOMBÁR, Eduard a PECHA, Lukáš. Op. cit., s. 438.

⁷¹ GOMBÁR, Eduard a PECHA, Lukáš. Op. cit., s. 439.

⁷² DAWISHA, Adeed. Op. cit., s. 251.

⁷³ COLE, Juan R. I. Op. cit., s. 49-50.

⁷⁴ STŘEDOVIÁ, Sabina. Op. cit., s. 107.

⁷⁵ GOMBÁR, Eduard a PECHA, Lukáš. Op. cit., s. 440- 444.

historii iráckého lidu, kdy například používal symbol akkadského slunce. Při přetváření irácké historie se Qásim spojil s ICP, která byla ze svých důvodů proti panarabismu. Nová národní ideologie zahrnovala nižší třídu, negramotné a chudé lidi. Po svržení Qásima se do čela země sice dostali propagátoři panarabismu, ale qásimovská propaganda o iráckém lidu přežívala dále.⁷⁶ Davis tvrdí, že Qásim byl jediný vládce Iráku, který nepoužíval etnicko-náboženské dělení irácké společnosti.⁷⁷

V zemi následoval převrat strany Baas, která brutálně zabila Qásima. Vydržela ale u moci jen chvíli, byla svržena generálem °Abd Salámem °Árifem,⁷⁸ který se snažil přiblížovat Egyptu a chtěl prosazovat arabský socialismus, ale jeho politika byla plná chaosu. Docházelo k znárodnění bank, pojišťoven a firem. Proti tomu byli duchovní, sunnitští i ší'itští. Později se generál °Árif s násirovci rozešel. V roce 1966 za nejistých okolností °Árif zahynul a na jeho místě ho vystřídal jeho bratr °Abd ar-Rahman °Árif. Během jeho vlády arabské armády prohrály šestidenní válku s Izraelem v roce 1967, což se projevilo krizí iráckého režimu.⁷⁹

Strana Baas měla dvě křídla- vojenské, které stálo za prvním převratem a jeho součástí byli ší'ité, a civilní, kterému dominovali sunnité. Sama strana Baas ale v tuto dobu neřešila rozdíly mezi sunnity a ší'ity, stejně tak pro ni nebylo důležité, zda je někdo Iráčan či Syřan či Jordánec. Hnacím motorem pro ni byl arabský nacionalismus.⁸⁰ Ideologie strany Baas byla vytvořena syrským křesťanem Michelem °Aflaqem, základem byla hesla jednota, svoboda a socialismus. Baasisté měli být nositeli obrody arabství.⁸¹ Myšlenky baasismu byly do Iráku importovány ze Sýrie na přelomu 40. a 50. let. Při prvním převratu v roce 1963 strana nebyla homogenní. Baas se nesnažila spoléhat na politickou soutěž, ale na sílu. Příslušnost k Baas často nebyla dána ideologií, ale rodinnými vazbami.⁸²

Po krvavém převratu roku 1968, kdy se moci znovu ujala strana Baas, se irácká historie znovu překrucuje. Jeden z důvodů bylo zmenšení vlivu ICP. Baas a později Saddám Husajn tvoří nového iráckého člověka. Baasističtí propagátoři přišli s myšlenkou, že irácký lid existoval po celou dobu a že arabská civilizace je pouze

⁷⁶FRANZÉN, Johan. Op. cit., s. 225- 227.

⁷⁷DAVIS, Eric. 2005, Op. cit., s. 233.

⁷⁸RADĚJ, Tomáš, Op. cit., s. 32.

⁷⁹GOMBÁR, Eduard a PECHA, Lukáš. Op. cit., s. 479- 484.

⁸⁰COLE, Juan R. I. Op. cit., s. 50.

⁸¹GOMBÁR, Eduard a PECHA, Lukáš. Op. cit., s. 445, obdobně FAROUK-SLUGLETT, Marion a SLUGLETT, Peter. Op. cit., s. 100- 101.

⁸²FAROUK-SLUGLETT, Marion a SLUGLETT, Peter. Op. cit., s. 103- 105, 124.

jednou z mnoha velkých civilizací, které byly v Iráku.⁸³ Na mezinárodní scéně ale Irák pokračoval s panarabskou rétorikou.⁸⁴

Do čela země byla postavena Rada revolučního velení, jejímž předsedou byl Ahmad Hasan al-Bakr, který zároveň vykonával funkci prezidenta a postupně koncentroval moc ve svých rukou. Prezident al-Bakr kolem sebe budoval okruh spřízněné elity. Nezáleželo na ideologii, ale na rodinných, klanových a kmenových vazbách. Většina vládnoucích pocházela ze sunnitských kmenů z okolí města Tikrít. V prvních měsících vlády al-Bakra byl zahájen teror hlavně proti bývalým politikům, ale i proti Židům a Libanoncům žijícím v Iráku.⁸⁵

Saddám Husajn byl jmenován do Rady revolučního velení v roce 1969, kdy se stal i jejím místopředsedou. Husajn se tak postupně stal druhým mužem v Iráku. V dalším roce byla schválena nová ústava, ve které stálo, že Irák je státem dvou národů arabského a kurdského,⁸⁶ což se ale obdobně již objevilo v ústavě z roku 1958.⁸⁷

Druhý muž Iráku Husajn měl pod kontrolou celý bezpečnostní aparát, kontroloval opozici v zemi, možná rizika pro režim. Na místa dosazoval jemu věrné lidi, naopak těch nepohodlných se dokázal zbavovat. Postupně dokázal koncentrovat takovou moc, že v červenci 1979 vystřídal v prezidentském úřadě al-Bakra.⁸⁸

Husajn se při svém vládnutí obklopil lidmi, na které měl klanové a kmenové vazby a Irák byl pod nadvládou sunnitské menšiny.⁸⁹ Husajn viděl nepřátele v téměř ve všech- počínaje od dřívějších baasistů, přes Kurdy a ší'ity po Brity či Peršany. Jeho nedůvěra k ší'itům pramenila z toho, že věděl, že od počátku Iráku se nepodíleli na moci, měli vazby na Írán, a proto nemohli být loajálními občany.⁹⁰ Strana Baas prosazovala univerzálnost, čehož se obávali ší'itští tradicionalisté, protože měli strach, že ztratí mladé členy komunity.⁹¹

Nicméně Husajn si uvědomoval, že jeho režim nepřežije, pokud bude jen zastrášovat. Udělal několik zásadních kroků. Propustil z vězení nepřátelé minulého režimu. Ti a jejich okolí mu pak byli vděční. Nejvýznamnější bylo, že začal vyzdvihovat růst střední třídy, chtěl vytvořit moderní národní stát s nejlepšími službami

⁸³ FRANZÉN, Johan. Op. cit., s. 227.

⁸⁴ RADĚJ, Tomáš. Op. cit., s. 33.

⁸⁵ GOMBÁR, Eduard a PECHA, Lukáš. Op. cit., s. 485-487.

⁸⁶ GOMBÁR, Eduard a PECHA, Lukáš. Op. cit., s. 488-489.

⁸⁷ FAROUK-SLUGLETT, Marion a SLUGLETT, Peter. Op. cit., s. 90.

⁸⁸ FAROUK-SLUGLETT, Marion a SLUGLETT, Peter. Op. cit., s. 139, 154, 206.

⁸⁹ RADĚJ, Tomáš. Op. cit., s. 32.

⁹⁰ POLK, William Roe. Op. cit., s. 119- 120.

⁹¹ COLE, Juan R. I. Op. cit., s. 50.

v arabském světě. Růst Iráku byl viditelný, což dokládají čísla vzdělanosti či počtu lékařů. Řada benefitů ale byla jen pro vyvolené, Saddám Husajn si kolem sebe vybudoval okruh svých přátel, příbuzných a podporovatelů. Rozvoj si mohl dovolit díky výnosům z těžby ropy.⁹² Spolu s rozvojem se zvětšovala extrémní státem organizovaná represe, bezpečnostní služby byly odpovědné jen Husajnovi. Postupně byly zničeny sociální síly. Baasisté a Husajn využívali stát na kontrolu společnosti. Režim politizoval rozdílnost skupin uvnitř Iráku skrze diskriminaci a naopak i preferování, zastrašoval a kooptoval.⁹³

Během války s Íránem, ajatolláhové volali, aby se iráčtí ší'ité přidali na stranu iránských ší'itů, naopak Husajn se snažil konflikt představovat jako boj mezi Araby a Peršany.⁹⁴

V 80. letech Irák vyčerpala válka s Íránem. V roce 1990 obsadil Kuvajt, z něž byl vytlačen americkou armádou a jejími spojenci pod záštitou OSN.

Podporovány USA a Íránem vypukla v zemi protirežimní povstání. První v Basře a jejím okolí, kde většinově ší'ité spontánně povstali, ale Američané jim nepomohli, naopak režim Husajna je potlačil. Ší'itské povstání postrádalo zbraně, velení i koordinaci, proto skončilo téhož měsíce 25. března 1991.⁹⁵ Bylo zabito přes 30 tisíc lidí a 70 tisíc uprchlo ze země, hlavně do Íránu. Většina vojáků, která ší'ity potlačila, pocházela ze sunnitských regionů. Toto se stalo základem odloučení ší'itů z irácké politiky.⁹⁶ Mnoho ší'itů dodnes nezapomnělo USA, že je nejprve vyzvaly, ať povstanou a pak jim nepomohly.⁹⁷ Mnozí z nich se obrátili k náboženským autoritám, například k ajatolláhovi 'Alímu Sistánímu či Muhammadovi Sadiqovi as-Sadrovi, který byl zabit Husajnem v roce 1999. Ší'ité, mezi nimi i vysoký počet Turkmenů, se v 90. letech islamizovali.⁹⁸ Ší'itské obyvatelstvo bylo v 90. letech režimem zastrašováno, mnozí byli nuceně přestěhováni, někteří byli vězněni bez soudu, mučeni, klerici byli zabijeni. Toto vše vedlo k tomu, že jejich irácká identita se zmenšila.⁹⁹ Davis upozorňuje, že přibližně

⁹² POLK, William Roe. Op. cit., s. 124-128.

⁹³ BOUILLON, Markus E. Op. cit., s. 283- 284.

⁹⁴ DAWISHA, Adeed. Op. cit., s. 251.

⁹⁵ POLK, William Roe. Op. cit., s. 153- 154, obdobně GOMBÁR, Eduard a PECHA, Lukáš. Op. cit., s. 537-538.

⁹⁶ DAWISHA, Adeed. Op. cit., s. 252.

⁹⁷ COLE, Juan R. I. Op. cit., s.52.

⁹⁸ COLE, Juan R. I. Op. cit., s. 53.

⁹⁹ DAWISHA, Adeed. Op. cit., s. 252.

15 % irácké populace opustila zemi v 90. letech, jednalo se především o střední a vyšší střední třídu.¹⁰⁰

Irák byl donucen přistoupit na rezoluci Rady bezpečnosti OSN č. 687, která zahájila sankční program. Irák se musel vzdát zbraní hromadného ničení a musel spolupracovat s Mezinárodní agenturou pro atomovou energii (MAAE) a dovolit monitoring Zvláštní komisi OSN (UNSCOM). Když Irák nespolupracoval, následovalo letecké bombardování USA a Velké Británie. Nad severní částí, kterou obývají Kurdové, a jižní částí Iráku byly vytvořeny bezletové zóny.¹⁰¹ Údajně Zvláštní republikánská garda, kterou tvořili věrní Husajna z několika málo oblastí, měla za úkol ukrývat zbraně a technologie před UNSCOM.¹⁰²

Irák čelil sankcím, což se nejvíce projevilo na obyčejných lidech, ale vládu to neodradilo od zbrojení. Svět si uvědomoval, že Iráčanům se daří špatně, proto byl v roce 1995 zaveden program „Ropa za potraviny“.¹⁰³ Téměř 60 % obyvatelstva byla závislá na rozdělování potravinových lístků.¹⁰⁴

Jak již bylo napsáno výše, po neúspěchu v Kuvajtu a po zavedení sankcí se Husajn obrátil na kmeny. „*Co dělal, bylo navracení formy sociální organizace z předislámské Arábie... Co prohlašoval a žádal, byla absolutní loajalita realizovaná v klanu.*“¹⁰⁵ Saddám Husajn se vrátil k politickým praktikám, kdy veškeré důležité posty v armádě a politice připadly členům kmene al-Majid, ze kterého pocházel.¹⁰⁶ Vládnoucí elita byla z tikríského klanu a čím dál více funkcí zastávali synové Husajna °Udaj a Qusaj. Nicméně ani mezi členy klanu nepanovala harmonie a docházelo k řadě sporů, což destabilizovalo situaci v zemi.¹⁰⁷ Faleh Abdel Jabar označuje irácký režim v 90. letech jako „rodinno-stranický stát (the family-party state)“.¹⁰⁸

USA se snažily svrhnout Husajna mimo jiné tím, že shromáždily exilové skupiny a otevřeně je podporovali. Mezi nejvýznamnější patřili Irácký národní kongres (INC), vedený Ahmadem al-Chalabim, a Irácká národní dohoda (IND), vedená Ijádem Alávím.¹⁰⁹ Pokus o svržení Saddáma Husajna se odehrál v roce 1992 a v dalším roce

¹⁰⁰ DAVIS, Eric. 2005, Op. cit., s. 235.

¹⁰¹ POLK, William Roe. Op. cit, s. 156-157.

¹⁰² GOMBÁR, Eduard a PECHA, Lukáš. Op. cit., s. 536.

¹⁰³ POLK, William Roe. Op. cit, s. 157-158.

¹⁰⁴ STŘEDOVIÁ, Sabina. Op. cit., s. 107.

¹⁰⁵ Vlastní překlad POLK, William Roe. Op. cit, s. 159.

¹⁰⁶ POLK, William Roe. Op. cit, s. 159-160.

¹⁰⁷ GOMBÁR, Eduard a PECHA, Lukáš. Op. cit., s. 531- 532.

¹⁰⁸ DAVIS, Eric. 2005, Op. cit., s. 235.

¹⁰⁹ POLK, William Roe. Op. cit, s. 161.

bylo zaútočeno na Husajna a dvakrát byl zaznamenán pokus o útok na konvoj vozidel Husajna. Vše se odehrálo bez úspěchu. I v dalších letech vypukly vzpoury a protirežimní povstání, následovalo zatýkání a popravy.¹¹⁰

V roce 1998 irácký režim donutil UNSCOM opustit Irák. Následovalo bombardování Operace Pouštní liška, proti kterému vystoupily Francie, Rusko a většina arabských států.¹¹¹ UNSCOM byla nahrazena rezolucí Rady bezpečnosti OSN č. 1284 Monitorovací, ověřovací a inspekční komisí OSN (UNMOVIC) v roce 1999, ale Irák nepustil její inspektory do země.¹¹²

Irák ještě před invazí v roce 2003 mohl být označen jako „failed state“, které definoval Robert Rotberg. „Failed state“ jsou státy, které nedokážou svým občanům zajistit bezpečnost, vzdělání, zdravotnictví, ekonomické možnosti, infrastrukturu, právo a soudnictví, v těchto státech se nepraktikuje vláda práva, lidé nemají stejný přístup k ekonomickým možnostem, objevuje se konflikt mezi skupinami, stát nedokáže chránit své hranice, atd. Irák možná nemusel být označen za „failed state“, ale za stát směřující k tomuto označení.¹¹³

Organizace Freedom House, jež sídlí v New Yorku a vydává od 70. let každý rok hodnocení všech zemí, hodnotí dvě oblasti- politická práva a občanské svobody, které oboduje na stupnici od 1 do 7, čím vyšší číslo, tím horší stav. Dvě čísla se zprůměrnují a dojde se k tomu, zda stát je svobodný, částečně svobodný či nesvobodný.¹¹⁴ Irák vždy patřil mezi nesvobodné státy s nejhorším hodnocením viz. Příloha č. 3¹¹⁵

1.4. Kurdové

Kurdové v Iráku mají v současné době autonomní správu, i proto v následujících odstavcích popíši vývoj jejich národa odděleně od zbytku Iráku. Obdobně jako předcházející podkapitola i tato skončí na přelomu tisíciletí.

¹¹⁰ GOMBÁR, Eduard a PECHA, Lukáš. Op. cit., s. 535- 536.

¹¹¹ POLK, William Roe. Op. cit, s. 164.

¹¹² GOMBÁR, Eduard a PECHA, Lukáš. Op. cit., s. 543.

¹¹³ BOUILLON, Markus E. Op. cit., s. 285.

¹¹⁴ ŽENÍŠEK, Marek. *Přechod k demokracii v teorii a praxi*, 2006, s. 48.

¹¹⁵ Country Ratings and Status, 1973-2014 (FINAL). *Freedom House*. [on-line]

V době rozpadu Osmanské říše se začal tvořit národ Kurdů. Ti jako sunnitě totiž v Osmanské říši měli často vysoké pozice, a proto nestáli o nezávislost na Osmanech a nehledali svou kurdskou identitu. Když bylo jasné, že Osmanská říše se rozpadne, mezi Kurdy byl rozpor, kam se přičlenit či se separovat.¹¹⁶ V době po první světové válce nebylo jisté, kam území okolo města Mosul, irácká část Kurdistánu, připadne. Původně dle dohod mezi Francií a Velkou Británií mělo náležet k francouzskému mandátnímu území.¹¹⁷ Sir Percy Cox a jeho spolupracovníci trvali na tom, že patří Iráku. William R. Polk tvrdí, že kvůli ropě se stal Kurdistán součástí Iráku.¹¹⁸ Britové sami popírali, že existence ropy na území, byla v centru zájmu o oblast. Hájili svůj zájem ochranou asyrské menšiny, která do oblasti přišla z Turecka. Oblast Mosulu si nárokovalo i Turecko, až v roce 1926 bylo definitivně stvrzeno, že patří Iráku.¹¹⁹

Kurdové již od vzniku moderního Iráku několikrát povstali a snažili se vytvořit samostatný Kurdistán. První povstání zahájil Mahmúd Barzindží v roce 1919, byl ale rychle poražen, přesto se o pár let později prohlásil králem a téměř rok a půl byl úspěšný proti Britům. Nové povstání následovalo po britsko-irácké smlouvě z roku 1930, která opomíjela autonomní status pro Kurdy. Povstání bylo po roce potlačeno hlavně díky britskému letectvu. Během druhé světové války Kurdové znovu povstali, žádali autonomii oblasti. Dosáhli určitých ústupků od centrální vlády.¹²⁰

Manželé Sluglettovi tvrdí, že v době vzniku iráckého státu neexistovala shoda mezi Kurdy, která by umožnila jednání o vzniku kurdského státu či autonomii kurdské oblasti. Příčinu hledají u rozdělení Kurdů do klanů a kmenů. Přestože probíhala jednání o autonomie, později byla odmítnuta, ale Kurdové byli uznáni v rámci Iráku jako svébytné etnikum a kurdština byla uznána jako oficiální jazyk vedle arabštiny v oblastech, kde žili Kurdové, a byla umožněna výuka v kurdštině. Do 70. let bylo toto víceméně dodržováno. Irácká centrální vláda si nad oblastí udržela autoritu.¹²¹

Rozdělenosti Kurdů uměl využívat Husajn, Vlastenecký svaz Kurdistánu (PUK) a Kurdská demokratická strana (KDS) neuměly překonat vlastní spory a spojit se proti společnému nepříteli.¹²²

¹¹⁶ FRANZÉN, Johan. Op. cit., s. 218- 219.

¹¹⁷ GOMBÁR, Eduard a PECHA, Lukáš. Op. cit., s. 410.

¹¹⁸ POLK, William Roe. Op. cit, s.82-83.

¹¹⁹ GOMBÁR, Eduard a PECHA, Lukáš. Op. cit., s. 421.

¹²⁰ GOMBÁR, Eduard a PECHA, Lukáš. Op. cit., s. 422, 436.

¹²¹ FAROUK-SLUGLETT, Marion a SLUGLETT, Peter. Op. cit., s. 29- 33.

¹²² RADĚJ, Tomáš. Op. cit., s. 36.

V 70. letech se začíná více projevovat iredentistický nacionalismus Kurdů, protože více trpí pod nedemokratickým režimem.¹²³ Raděj upozorňuje, že ani Kurdové sami se nevyhnuli tomu, že by páchali násilí na jiných menšinách, což dokládá příkladem útoků na Armény, Asyřany či Turkmeny. Kurdové se tak snažili etnicky vyčistit sever Iráku.¹²⁴

Baasističtí představitelé režimu věřili, že Kurdové představují pro režim nebezpečí. Nechtěli opustit Kurdistan, nuceně stěhovali obyvatelstvo, Kurdy na jih Iráku, na sever naopak Araby. Kurdská otázka se dostává na povrch v roce 1984, kdy iráčtí představitelé dovolili turecké operace proti kurdským disidentům na území Iráku. Kurdové tak byli zatlačeni ze severu Tureckem a z jihu Irákem. Tehdy se PUK a KDS spojily a ovládaly vše mimo velká města v oblasti Kurdistanu. Irácký režim zakročil¹²⁵ a Kurdové čelili brutálnímu zabíjení na konci 80. let, kdy odhady hovoří o 50 až 180 tisících mrtvých. Tehdy se Husajn obával Kurdského zapojení do války na straně Íránu.¹²⁶

Po válce s Íránem a okupaci Kuvajtu Kurdové našli sílu a povstali proti Husajnovi, přestože byli potlačeni, začala tak jejich cesta k autonomii.¹²⁷ Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 688 umožnila vznik bezletové zóny nad iráckým Kurdistanem. Centrální vláda přestala s územím de facto obchodovat.¹²⁸

V roce 1995 se ukázaly hluboké rozpory mezi PUK a KDS. Vůdce PUK Jalál Tálabání dovolil skrze území, které ovládal, vejít do Iráku iránským Revolučním gardám, ty sice v zemi zůstali krátce, ale PUK získal sebevědomí a začal spolupracovat s tureckou kurdskou stranou Kurdská strana pracujících (PKK) na útoku proti KDS. Vůdce KDS Masúd Barzáni se obrátil o pomoc k Saddámovi Husajnovi. S pomocí KDS irácká armáda ovládla území dříve ovládané PUK.¹²⁹ V září 1998 podepsali Tálabání a Barzáni dohodu ve Washingtonu, přesto na území Kurdistanu vládly obě strany samostatně.¹³⁰

Nicméně lze vyzorovat, že irácký Kurdistan se liberalizoval, byl ustaven regionální parlament, kam se konaly svobodné volby. Byly dovoleny rádia, televize a

¹²³ FRANZÉN, Johan. Op. cit., s. 221.

¹²⁴ RADĚJ, Tomáš. Op. cit., s. 30.

¹²⁵ POLK, William Roe. Op. cit, s. 121- 122, 134.

¹²⁶ RADĚJ, Tomáš. Op. cit., s. 35-37, obdobně POLK, William Roe. Op. cit, s. 134-135.

¹²⁷ RADĚJ, Tomáš. Op. cit., s. 37., obdobně POLK, William Roe. Op. cit, s. 155-156.

¹²⁸ GOMBÁR, Eduard a PECHA, Lukáš. Op. cit., s. 539.

¹²⁹ POLK, William Roe. Op. cit, s. 165-166, obdobně GOMBÁR, Eduard a PECHA, Lukáš. Op. cit., s. 540.

¹³⁰ GOMBÁR, Eduard a PECHA, Lukáš. Op. cit., s. 540.

noviny. V Kurdistánu se stavěly nové školy a nemocnice. Davis tím ukazuje, že Iráčané si zvládnou sami vládnout.¹³¹

¹³¹ DAVIS, Eric. 2005, Op. cit., s. 236.

2. Demokracie: Přechody a typy

2.1. Typologie nedemokratických režimů

Důležité pro pochopení přechodů k demokracii je seznámit se s typologií nedemokratických režimů. Jak píše Vladimíra Dvořáková s Jiřím Kuncem, východiska k demokratizaci jsou odlišné v autoritářském či byrokraticko-autoritářském režimu, tradičních diktaturách či režimech sultánského typu, což má pak vliv na způsoby, jak se odstraňuje starý režim a dosazuje nový. Odstraňovaný režim ovlivnil možnosti budování opozice, což má vliv na přechod k demokracii.¹³²

Stanislav Balík a Michal Kubát tvrdí, že existuje problém s používáním pojmů, které označují různé typy nedemokracií. Vymezuje čtyři typy pojmenování- běžné (absolutismus, diktatura, atd.), vyvozené od vůdce (frankismus, stalinismus, atd.), od ideologie (fašismus, komunismus, atd.) a od politické charakteristiky (extremismus, fundamentalismus, atd.).¹³³ Myslím, že pro účely diplomové práce není potřeba rozebírat všechny výše uvedené pojmy, zaměřím se primárně na pojmy totalitarismus a autoritářství¹³⁴, kterými se studie Dvořákové a Kunce i Balíka a Kubáta věnují na větším prostoru.

Nejznámější dílo zabývající se totalitarismem je od Carla Friedricha a Zbigniewa Brzezinskiho, které vyšlo v 50. letech 20. století.¹³⁵ Totalitarismus dle nich má šest rysů:

- 1) oficiální ideologii;
- 2) existence jediné masové strany, kterou vede jediný vůdce, vše je podřízeno straně;
- 3) monopol strany či vlády na zbraně;
- 4) monopol na prostředky masové komunikace;
- 5) tajná policie, fyzická a psychická kontrola společnosti;
- 6) centrální řízení ekonomiky.¹³⁶

¹³² DVOŘÁKOVÁ, Vladimíra a KUNC, Jiří. *O přechodech k demokracii*, 1994, s. 31, 51-52.

¹³³ BALÍK, Stanislav a KUBÁT, Michal. *Teorie a praxe totalitních a autoritativních režimů*. 2004, s. 11-12.

¹³⁴ Je potřeba vysvětlit nesnáze spojené s pojmoslovím u autoritářství. Název vychází z pojmu autorita, který označuje moc, která je spojena s prestiží a uznáním, proto se domnívám, že je vhodnější používat pojem autoritářství než autoritarismus, viz. DVOŘÁKOVÁ, Vladimíra a KUNC, Jiří. *Op. cit.*, s. 45- 46.

¹³⁵ BALÍK, Stanislav a KUBÁT, Michal. *Op. cit.*, s. 35.

¹³⁶ BRZEZINSKI, Zbigniew K. a FRIEDRICH, Carl J. *Totalitarian Dictatorship and Autocracy*. 1962, citováno v BALÍK, Stanislav a KUBÁT, Michal. *Op. cit.*, s. 36-37.

Největší spor se mezi vědci vedl o poslední bod.¹³⁷ Mezi klasiky zabývající se totalitními režimy patří i Juan Linz¹³⁸, který vymezil tři podmínky, aby režim mohl být označen za totalitní:

- 1) exkluzivní a autonomní ideologie;
- 2) jediná masová strana a jiné mobilizační organizace, mobilizace občanů je vyžadovaná, naopak pasivní poslušnost a apatie jsou nežádoucí;
- 3) koncentrovaná moc v rukou jednotlivce a jeho spolupracovníků či malé skupiny, je jen jedno centrum moci, které není monolitické, instituce odvozuji svou legitimitu z centra.

Přestože tyto rysy můžeme nalézt odděleně i u jiných nedemokratických režimů, právě dohromady tvoří totalitarismus.¹³⁹

Koncept totalitarismu má řadu kritiků. Pojmu je vyčítáno, že je používán jen jako nálepka pro nacismus a komunismus. Kritici tvrdí, že koncept nepočítá s vývojem, atd.¹⁴⁰

Další typ nedemokratického režimu je autoritářství. Za základní studii o autoritářském režimu je považovaná práce Juana Linze o Španělsku¹⁴¹, kde přináší definici autoritářství, které má následující vnitřní charakteristiky:

- 1) je přítomen omezený, ne odpovědný pluralismus;
- 2) absence ideologie, ale s charakteristickou mentalitou;
- 3) nepřítomnost intenzivní ani extenzivní mobilizace, s výjimkou v době ustavení;
- 4) vůdce či malá skupina vykonávají moc ve špatně definovaných, ale rozpoznatelných hranicích.¹⁴²

Tyto čtyři rysy byly vypracovány v kontrastu se soutěživou demokracií a totalitarismem.¹⁴³ Omezeným pluralismem se autoritářský režim odlišuje od demokracie, kde je umožněn neomezený pluralismus. Omezen může být zákonně anebo

¹³⁷ BALÍK, Stanislav a KUBÁT, Michal. Op. cit., s. 37.

¹³⁸ BALÍK, Stanislav a KUBÁT, Michal. Op. cit., s. 37- 39.

¹³⁹ LINZ, Juan J. *Totalitarian and authoritarian regimes*. 2000, s. 67, 70.

¹⁴⁰ DVOŘÁKOVÁ, Vladimíra a KUNC, Jiří. Op. cit., s. 41- 42.

¹⁴¹ DVOŘÁKOVÁ, Vladimíra a KUNC, Jiří. Op. cit., s. 49, obdobně BALÍK, Stanislav a KUBÁT, Michal. Op. cit., s. 50.

¹⁴² LINZ, Juan J. An authoritarian regime: the case of Spain. In ALLARD, Eric, ed. a LITTUNEN, Yrjo, ed. *Cleavages, Ideologies and Party Systems*. 1964. Reprinted in ALLARD, Eric, ed. a ROKKAN, Stein, ed. *Mass Politics: Studies in Political Sociology*. 1970, s. 255, citováno v: LINZ, Juan J. *Totalitarian and authoritarian regimes*. 2000, s. 159.

¹⁴³ LINZ, Juan J. Op. cit., s. 159.

jen de facto. Politická strana je často slabá v autoritářství. Mobilizace je často přítomna jen při uvádění režimu, pak je společnost depolitizovaná, apatická.¹⁴⁴ Linz rozlišuje mezi ideologií, která je přítomná v totalitním režimu, a mentalitou, která je v autoritářství. Ideologie je propracována intelektuály, má silný utopistický rys a je objektivní. Mentalita naproti tomu je subjektivní (i kolektivně), je způsobem myšlení, méně racionální, bližší přítomnosti či minulosti.¹⁴⁵

Za základní rozdíly mezi totalitními režimy a autoritářskými režimy lze považovat, že autoritářský režim umožňuje omezený pluralismus, toleruje odbory, nevyžaduje ideologickou synchronizaci kulturního života. Je heterogennější než totalitarismus.¹⁴⁶ Srovnání viz. Příloha č. 4.

2.2. Přechod k demokracii

Než vědci začali zkoumat přechody k demokracii, zaměřili se na studium opačných přechodů, tedy od demokracie k nedemokratickému režimu. Věda o přechodech (nazývaná tranzitologie) má své počátky v 70. letech.¹⁴⁷ Dvořáková a Kunc píší, že výrazný mezník pro výzkum byl pád stopadesátileté demokracie v Chile v roce 1973.¹⁴⁸ Mezi nejvýznamnější studie o pádu demokracie patří ta od Juana Linze a Alfreda Stepana *Zhroucení demokratických režimů*, kde autoři tvrdí, že demokratizace je velmi obtížná.¹⁴⁹

Marek Ženíšek upozorňuje, že přechod k demokracii není nejvhodnější termín, protože již říká, co bude následovat po pádu předchozího režimu. Tvrdí to například Adam Przeworski, který poukázal na to, že když padne totalitní či autoritářský režim, může ho vystřídat jiný nedemokratický režim. Giovanni Sartori je další z kritiků terminologie.¹⁵⁰

Linz a Stepan upozorňují, že je třeba rozlišovat mezi liberalizací a demokratizací, protože liberalizace lze dosáhnout bez demokratizace. Pod pojmem

¹⁴⁴ BALÍK, Stanislav a KUBÁT, Michal. Op.cit., s. 51-55.

¹⁴⁵ LINZ, Juan J. Op. cit., s. 162.

¹⁴⁶ DVOŘÁKOVÁ, Vladimíra a KUNC, Jiří. Op. cit., s. 50.

¹⁴⁷ ŘÍCHOVÁ, Blanka. *Přehled moderních politologických teorií: Empiricko-analytický přístup v soudobé politické vědě*. 2006, s. 241.

¹⁴⁸ DVOŘÁKOVÁ, Vladimíra a KUNC, Jiří. Op. cit., s. 26.

¹⁴⁹ DVOŘÁKOVÁ, Vladimíra a KUNC, Jiří. Op. cit., s. 26-28.

¹⁵⁰ ŽENÍŠEK, Marek. Op. cit., s. 18-19.

liberalizace si můžeme například představit menší cenzuru v médiích či propuštění většiny politických vězňů a toleranci opozice. Ale demokratizace je širší, součástí demokratizace jsou otevřené volby. Svobodné volby určí, kdo bude vládnout.¹⁵¹ Obdobně Adam Przeworski rozlišuje v přechodu k demokracii dvě fáze- liberalizaci a demokratizaci. Liberalizací je myšleno otevření se režimu. Základem jeho liberalizační teorie je fakt, že v nedemokratické elitě dojde k rozdělení na umírněné a radikály. Ti první chtějí režim otevřít, jde jim při tom o vlastní prospěch, ne o změnu režimu. V tuto chvíli je dle Przeworského rozhodující, zda se umírnění spojí s občanskou společností, pokud ano, může následovat demokratizace. Ne každá liberalizace je následována demokratizací a jsou příklady zemí, kdy docházelo k liberalizaci s demokratizací současně.¹⁵²

Přechod k demokracii je nevyzpytatelný a nejistý. Je dobou mezi pádem nedemokratického režimu a dobou než nastane jiný režim. Nikde to není stejný proces,¹⁵³ proto je těžké dojít k obecným závěrům. Přesto existují některá pravidla, která mají většinovou platnost, například, že když je opozice jednotná, je silnější¹⁵⁴ nebo že je nejlepší dosáhnout demokratizace bez násilí a výrazné diskontinuity. Navíc je doporučováno, že pokud se odstraňuje armáda od moci, může být chybné odzbrojit a potrestat politicky jednající vojáky.¹⁵⁵

A. Lowenthal přišel s výčtem toho, co je třeba při přechodech zkoumat, patří mezi ně: povaha odstraňovaného režimu, jeho délka, jeho mocenské způsoby a prostředky, činnost opozice, okolnosti ekonomického vývoje a mezinárodní ovzduší.¹⁵⁶

Mnozí vědci tvrdí, že demokracie je spojena s národním státem, ale nation-building a zároveň demokratizace lze provádět jen ve státech, kde je nízká kulturní diverzifikace.¹⁵⁷

Za základní studii přechodu k demokracii je považovaná práce od Dankwarta Rustowa z roku 1970. Zredukoval podmínky, za jakých demokracie vzniká, na jedinou hlavní a to národní jednota, tedy to, že většina občanů státu ví, kam patří a chtějí tam

¹⁵¹ LINZ, Juan J. a STEPAN, Alfred. Op. cit., s. 3

¹⁵² ŽENÍŠEK, Marek. Op. cit., s. 78-81, obdobně DVOŘÁKOVÁ, Vladimíra a KUNC, Jiří. Op. cit., s. 84-89, 93- 94.

¹⁵³ ŽENÍŠEK, Marek. Op. cit., s. 19.

¹⁵⁴ ŽENÍŠEK, Marek. Op. cit., s. 208.

¹⁵⁵ DVOŘÁKOVÁ, Vladimíra a KUNC, Jiří. Op. cit., s. 32-33.

¹⁵⁶ DVOŘÁKOVÁ, Vladimíra a KUNC, Jiří. Op. cit., s. 30.

¹⁵⁷ LINZ, Juan J. a STEPAN, Alfred. Op. cit., s. 24-25.

patřit. Rustow odmítá uvažovat o ekonomické úrovni a sociální diverzifikaci jako o podmínkách pro demokratizaci.¹⁵⁸ Rustow rozlišuje při demokratizaci tři fáze:

1) fáze přípravná, kdy se formulují političtí protagonisté, kteří si postupně uvědomují, že se vzájemně nezničí.

2) fáze rozhodná, kdy dochází k dohodám, kompromisům.

3) fáze uvykací, kdy se dohody realizují.¹⁵⁹

Ženišek rozlišuje tři přístupy k demokratizacím:

1) modernizační, kde hlavní vysvětlení demokratizace je hledáno v sociálních a ekonomických změnách.

2) tranzitní, který se zaměřuje na politické elity, které přináší demokratické změny.

3) strukturální, který vychází ze změn ve strukturách společnosti, státu či mezinárodního prostředí.¹⁶⁰

Samuel Huntington je autorem koncepce vln demokratizace, kterou definuje jako: „skupinu přechodů od nedemokratických k demokratickým politickým systémům, které nastaly v určitém čase, a které byly výrazně početnější na rozdíl od změn, jež proběhly v opačném směru.“¹⁶¹ První dvě demokratické vlny demokratizace byly následovány zpětnými vlnami, kdy se ve státech, kde se prosadila demokracie, navrátili k nedemokratickému zřízení. První vlnu demokratizace Huntington přisuzuje ekonomickému rozvoji, druhou vítězství západních zemí ve druhé světové válce. U třetí vlny našel Huntington několik příčin: problém legitimacy nedemokratických režimů, prudký hospodářský růst, změna u katolické církve, změna vnějšího prostředí, efekt laviny.¹⁶²

Adam Przeworski tvrdí, že všechny přechody jsou sjednané, protože pokud jednání nebylo přítomné v momentě odstranění starého režimu, je alespoň přítomné při tvoření nových podmínek. Przeworski se zaměřuje na znalost váhy aktérů a rovnováhu jejich sil. Pokud je známa síla a je nerovnoměrná, nové instituce a pravidla fungují, pokud se nezmění poměr sil. Pokud je síla známá a je rovnoměrná, situace je nejméně

¹⁵⁸ DVOŘÁKOVÁ, Vladimíra a KUNC, Jiří. Op. cit., s. 18-19.

¹⁵⁹ RUSTOW, Dankwart A. Transitions to Democracy: Toward a Dynamic Model. *Comparative Politics*. 1970. citováno v DVOŘÁKOVÁ, Vladimíra a KUNC, Jiří. Op. Cit., s. 20-21.

¹⁶⁰ ŽENÍŠEK, Marek. Op. cit., s. 58- 59.

¹⁶¹ KOPEČEK, Lubomír. Sociálně politické podmínky demokracie. In HLOUŠEK, Vít, ed. a KOPEČEK, Lubomír, ed. *Demokracie: teorie, modely, osobnosti, podmínky, nepřátelé a perspektivy demokracie*. 2003, s. 135.

¹⁶² KOPEČEK, Lubomír. Op. cit., s. 135- 140.

čitelná, může se proměnit v občanskou válku, pokud aktéři jsou vyrovnaní a trvají na řešení dle svých představ. Další možností je dočasný kompromis, protože aktéři vědí, že kdyby k němu nedospěli, mohlo by to mít následky chaos. Pokud je síla neznámá, východiska bývají nejlepší, protože všichni aktéři se snaží uzákonit pojistky pro případ, že by oni byli slabší a poražení.¹⁶³

2.3. Typologie přechodů k demokracii

Existuje celá řada typologií přechodu k demokracii, zde představím některé z nich. Nicméně, jak upozorňuje Ženíšek, je těžké k jednotlivým typům přiřazovat reálné přechody, většinou se jedná o kombinaci ideálních typů.¹⁶⁴

Leonardo Morlino je autorem dvou modelů přechodů k demokracii. První je reformátorský model. Dle něj změny vytváří elity nedemokratického režimu, přechod je dlouhodobou záležitostí, spojen s málo násilím, významnou roli hrají armáda a policie. Přechod je spojen s tajnými politickými dohodami. Masy se téměř neúčastní. Nový režim má pevnou kontinuitu se starým režimem. Druhý model nazývá diskontinuitní, který je přesným opakem prvního.¹⁶⁵ Domnívám se, že Morlinova typologie nezahrnuje případy zemí, kde demokracii se snaží ustavit zvenčí.

Samuel Huntington představil tři modely přechodu k demokracii. První je lineární model, kde jsou typické znaky národní jednota, dlouhotrvající politický boj, uvědomělé rozhodnutí přijmout demokratické principy a demokracie je výsledkem přímého postupu. Další model je cyklický, kdy se demokracie střídá s jinou formou vlády. Třetím modelem je dialektický, kde hybatelem je střední třída, která tlačí na režim a volá po politické participaci.¹⁶⁶ Huntington vypracoval 4-člennou typologii přechodů k demokratizaci. Důležité pro něj jsou vztahy mezi vládními členy a opozičními, uvnitř vlády mezi reformními členy a odpůrci změn, uvnitř opozice mezi umírněnými a radikály. Na základě toho rozlišuje přechod k demokracii:

- 1) Transformace;
- 2) Nahrazení;

¹⁶³ DVOŘÁKOVÁ, Vladimíra a KUNC, Jiří. Op. cit., s. 96-98.

¹⁶⁴ ŽENÍŠEK, Marek. Op. cit., s. 209.

¹⁶⁵ ŽENÍŠEK, Marek. Op. cit., s. 60.

¹⁶⁶ ŽENÍŠEK, Marek. Op. cit., s. 60-61.

- 3) Sjednaný přechod;
- 4) Intervence.

Zjednodušeně lze říci, že v prvním typu hrají hlavní roli nedemokratické elity, v druhém opoziční aktéři a v třetím obě skupiny. Čtvrtý typ Huntington přidal později, aby reflektoval zahraniční intervence,¹⁶⁷ proto se domnívám, že Irák by u Huntingtona spadl do čtvrté kategorie, protože hlavní roli hrála cizí mocnost a ne irácké nedemokratické a ani opoziční síly.

Alfred Stepan sestavil 8-člennou typologii ukončení nedemokratických režimů. Sám autor nicméně upozorňuje, že v konfrontaci s realitou je obtížné udržet teoretickou typologii. Je možné, že některé případy odpovídají několika typům a některé nelze přiřadit k žádnému typu. Typologii lze rozdělit do dvou skupin, podle toho, zda procesy zvenčí či zevnitř hrály roli při pádu režimu. Tři typy přechodů patří do skupiny zvenčí:

- 1) Vnitřní restaurace po dobytí z vnějšku;
- 2) Vnitřní přeformulování;
- 3) Zvnějšku monitorované nastolení.

Zbýlých pět patří do skupiny zevnitř:

- 4) Redemokratizace zahájena zevnitř;
- 5) Ukončení režimu tlakem společnosti;
- 6) Pakt mezi politickými stranami;
- 7) Organizovaná násilná revolta koordinovaná reformními stranami (silami);
- 8) Revoluční válka vedená marxisty.¹⁶⁸

Irácký případ nejlépe odpovídá u typologie Alfreda Stepana třetí možnosti, kdy demokratická mocnost svrhne nedemokratický režim a posléze stojí za budováním demokracie v poražené zemi.¹⁶⁹ Dvořáková s Kuncem píše, že výhodou může být, pokud byl odstraňovaný režim zdiskreditovaný, pak cizí přítomnost může být výhodou. Ale současně nevýhodu vidí problém legitimacy nového režimu. Stepanova typologie patří mezi nejpodrobnější. Je těžké udržet typologii při přiřazování jednotlivých skutečných přechodů.¹⁷⁰

¹⁶⁷ ŽENÍŠEK, Marek. Op. cit., s. 67.

¹⁶⁸ STEPAN, Alfred. Paths toward Redemocratization: Theoretical and Comparative Consideration. In O'DONNELL, Guillermo, ed., SCHMITTER, Philippe C., ed., WHITEHEAD, Laurence, ed. *Transitions from Authoritarian Rule: Prospects for Democracy, vol III*. 1986, citováno v DVOŘÁKOVÁ, Vladimíra a KUNC, Jiří. Op. cit., s. 54-58.

¹⁶⁹ ŽENÍŠEK, Marek. Op. cit., s. 63.

¹⁷⁰ DVOŘÁKOVÁ, Vladimíra a KUNC, Jiří. Op. cit., s. 55, 58.

V 90. letech novou typologii přechodů k demokracii představili Terry L. Karl a Phillippe Schmitter, kteří se zaměřili na charakteristiku strategie aktérů a vytvořili 4-člennou typologii: pakt, vnucení, reforma a revoluce.¹⁷¹ Jejich typologie nedává prostor pro zahraniční intervenci a následné zavádění demokracie zvenku.

Jak ukázaly předchozí dvě podkapitoly: „Lze však jen obtížně hledat obecný závěr, na kterém by se většina expertů na přechody k demokracii shodla.“¹⁷²

2.4. Konsolidovaná demokracie

Existují země, kterým se podařil přechod k demokracii, ale ještě to neznámá, že jejich nový demokratický režim je konsolidovaný.¹⁷³ „Demokratický přechod je kompletní, když bylo dosaženo dostatečné dohody o politických procedurách, které vyprodukovaly volenou vládu, když tato vláda de facto přicházející k moci je jasným výsledkem svobodných a spravedlivých voleb, když tato vláda má de facto autoritu k vytváření nové politiky, a když exekutiva, legislativa a soudní moc vytvořené novou demokracií nesdílejí moc s jinými tělesy de iure.“¹⁷⁴

„Konsolidovaná demokracie je politická situace, ve které, ve frázi, demokracie se stala 'jedinou hrou ve městě'.“¹⁷⁵ Žádná politická skupina se seriózně nesnaží svrhnout demokratický režim či se oddělit od státu. Většina občanů věří, že jakákoliv další politická změna se odehraje v parametrech demokracie. Političtí hráči jsou přesvědčeni, že jakýkoliv politický problém se vyřeší podle norem.¹⁷⁶

Obdobnou charakteristiku konsolidované demokracie překládá Adam Przeworski, který tvrdí, že demokracie je konsolidována, když odpovídá následujícímu stavu: „... ve kterém většina konfliktů je řešena skrze demokratické instituce, ve kterém nikdo nemůže mít kontrolu nad výstupy politiky ex post a výsledky nejsou předurčeny ex ante, tyto konflikty se dále odehrávají uvnitř předvídatelných hranic a nakonec vedou ke shodě relevantních politických sil.“¹⁷⁷

¹⁷¹ ŽENÍŠEK, Marek. Op. cit., s. 73, obdobně DVOŘÁKOVÁ, Vladimíra a KUNC, Jiří. Op. cit., s. 63-65.

¹⁷² ŽENÍŠEK, Marek. Op. cit., s. 61.

¹⁷³ ŽENÍŠEK, Marek. Op. cit., s. 211.

¹⁷⁴ Vlastní překlad LINZ, Juan J. a STEPAN, Alfred. Op. cit., s. 3.

¹⁷⁵ Vlastní překlad LINZ, Juan J. a STEPAN, Alfred. Op. cit., s. 5.

¹⁷⁶ LINZ, Juan J. a STEPAN, Alfred. Op. cit., s. 5.

¹⁷⁷ Citováno dle ŽENÍŠEK, Marek. Op. cit., s. 83

Linz a Stepan předkládají pět vzájemně na sebe působících arén, které jsou potřeba v konsolidované demokracii a navíc přidávají podmínku státu, tedy, že bez existence státu nemůže existovat moderní konsolidovaný demokratický režim. Pět arén je následujících: občanská společnost¹⁷⁸, politická společnost, vláda práva, státní aparát, ekonomická společnost, viz. Příloha č. 5. Autoři pěti arén tvrdí, že demokracie je interaktivní systém a žádná z arén by nemohla fungovat bez podpory od jedné, většinou od všech arén.¹⁷⁹

Oproti Linzovi a Stepanovi Samuel Huntington překládá minimalistické pojetí konsolidované demokracie, kdy stačí, že se konají pravidelně svobodné volby a že dochází k alternaci u moci, tedy, že první demokraticky zvolená vláda je v dalších volbách vystřídána u moci jiným politickým subjektem.¹⁸⁰

Michal Kubát kombinuje minimalistické pojetí s maximalistickým, kdy tvrdí, že v konsolidované demokracii: se pravidelně konají volby, existuje právní stát a všechny státní instituce dodržují ústavu, je přítomná ochrana lidských práv a svobod a neexistuje diskriminační politika státu vůči národnostním a náboženským menšinám.¹⁸¹

Linz a Stepan překládají hypotézu, která tvrdí, že pravděpodobnost, že se demokracie konsoliduje v mnohonárodnostním státě, se zvyšuje s tím, když ve státě mají občané inkluzivní a rovné občanství. V takovém státě je pravděpodobnější, že instituce budou navrhnuté na ochranu menšin a státní uspořádání bude federalizované. Linz se Stepanem věří, že kombinace kolektivních a individuálních práv je nejlepší cestou pro nenárodnostní demokratický stát.¹⁸²

¹⁷⁸ Ne všichni teoretici demokracie přikládají takovou důležitost občanské společnosti (viz. KOPEČEK, Lubomír a HLOUŠEK, Vít. Fenomén demokracie. In HLOUŠEK, Vít, ed. a KOPEČEK, Lubomír, ed. *Demokracie: teorie, modely, osobnosti, podmínky, nepřítelé a perspektivy demokracie*. 2003, s. 43)

¹⁷⁹ LINZ, Juan J a STEPAN, Alfred. Op. cit., s. 7-15.

¹⁸⁰ KOPEČEK, Lubomír. Op. cit., s. 142.

¹⁸¹ KOPEČEK, Lubomír. Op. cit., s. 143-144.

¹⁸² LINZ, Juan J a STEPAN, Alfred. Op. cit., s. 33-34.

2.5. Definice demokracie

Slovo demokracie vychází z řečtiny, kdy se spojily slovo démos (lid) a kratein (vládnout).¹⁸³ Širší definici demokracie nabízejí stránky Dočasné koaliční správy (CPA): „*Demokracie je založena na čtyřech základních prvcích:*

1. *Politický systém pro výběr a výměnu vlády skrze svobodné a férové volby.*
2. *Aktivní účasti lidí jako občanů v politice a občanském životě.*
3. *Ochraně lidských práv všech občanů.*
4. *Vládě práva, ve které zákony a procedury platí rovně pro všechny občany.*“¹⁸⁴

Existuje celá řada teorií demokracie, buď jsou normativní (hodnotové) či empirické (praktičtější) anebo teorie kombinují oba předchozí rysy. Teorie demokracie se dají též zjednodušeně dělit na zastupitelské a přímé (participační).¹⁸⁵

Schumpeterově koncepci volební demokracie na světě odpovídá mnoho států, mluvíme pak o minimální definici demokracie, kdy pro označení demokratické formy vládnutí je dostatečné, když se uskuteční svobodné volby.¹⁸⁶ Pro Schumpetera je klíčová možnost výměny, která je právě zajištěna volbami.¹⁸⁷ Naproti tomu maximální pojetí demokracie říká, že kromě pravidelně konajících voleb, je třeba i fungující občanská společnost, svoboda médií atd.¹⁸⁸

Robert Dahl rozlišuje mezi ideální demokracií a demokracií v praxi, kterou nazývá polyarchie. Podle Dahla žádná země nedosáhla ideálu demokracie.¹⁸⁹ Aby se politický řád mohl označit za polyarchii, musí splnit:

- 1) volené vládní úředníky;
- 2) svobodné a spravedlivé volby;
- 3) všeobecné volební právo;
- 4) právo být zvolen;
- 5) svoboda projevu;
- 6) alternativní informace;

¹⁸³ KOPEČEK, Lubomír a HLOUŠEK, Vít. Fenomén demokracie. In HLOUŠEK, Vít, ed. a KOPEČEK, Lubomír, ed. *Demokracie: teorie, modely, osobnosti, podmínky, nepřátelé a perspektivy demokracie*. 2003, s. 15.

¹⁸⁴ Vlastní překlad *What is Democracy? The Coalition Provisional Authority*. 21. ledna 2004..[on-line]

¹⁸⁵ KOPEČEK, Lubomír a HLOUŠEK, Vít. Op. cit., s. 23-24.

¹⁸⁶ ŽENÍŠEK, Marek. Op. cit., s. 20-21.

¹⁸⁷ KOPEČEK, Lubomír a HLOUŠEK, Vít. Op. cit., s. 26.

¹⁸⁸ ŽENÍŠEK, Marek. Op. cit., s. 22.

¹⁸⁹ ŽENÍŠEK, Marek. Op. cit., s. 22- 23.

7) svoboda sdružování.¹⁹⁰

Norský politolog Stein Rokkan zkoumal vývoj demokratických států v západní Evropě a došel k závěrům, že tyto státy prošly čtyřmi fázemi- formování státu, tvorbou národa, rozvojem masové politiky a rozvoj welfare state. Vývoj trval několik století. Naopak země v Latinské Americe, Asii, Africe a východní Evropě neměly dostatek času na to projít těmito fázemi, vše řešily dohromady, a proto demokracie v těchto oblastech světa není tak úspěšná v porovnání se západní Evropou.¹⁹¹ Domnívám se, že teorie Rokkana vystihuje příklad Iráku, který se státem stal ne vlastním rozhodnutím. Najednou tak politici (často dosazení cizí mocností) budovali stát, národ, politiku i welfare state. Po americké invazi politici začínali jakoby od znovu.

Vědci se nemohou shodnout, zda existuje soulad mezi ekonomickými úspěchy a demokracií. Například Seymour Martin Lipset obhajoval tento soulad, ale Kenneth Prewitt a Guillermo O'Donnell tvrdili, že ekonomický rozvoj a modernizace jsou spíše v autoritářských režimech. Novák upozorňuje, že ekonomický rozvoj může zabránit, aby občané hledali větší legitimitu režimu a i naopak.¹⁹²

Lipset přispěl k vědecké diskuzi o stabilitě demokracií svou knihou *Political Man*, kde popisuje, kdy vzniká demokracie a za jakých podmínek se udrží. Vliv na stabilitu má dle něj nejen ekonomický rozvoj (bohatství, industrializace, urbanizace a vzdělání), ale i legitimita demokracie (přesvědčení, že demokratické instituce jsou ty nejlepší), která má úzké vazby na účinnost (akceschopnost).¹⁹³

Robert Dahl vymezil podmínky pro stabilní demokracie: „kontrolu volených činitelů nad armádou a policií, demokratické přesvědčení a demokratickou politickou kulturu, absenci demokracii nepřátelských zásahů zvenčí, (...) moderní tržní ekonomiku a moderní společnost, slabý subkulturní pluralismus.“¹⁹⁴

¹⁹⁰ DAHL, Robert A. *Demokracie a její kritici*. 1995, s. 202, citováno v ŽENÍŠEK, Marek. Op. cit., s.23.

¹⁹¹ KOPEČEK, Lubomír. Op. cit., s. 109- 113.

¹⁹² NOVÁK, Miroslav. Je konsensuální „model“ demokracie nejlepší? (první část) *Sociologický časopis*. 1998, č. 1, s. 6-8.

¹⁹³ KOPEČEK, Lubomír. Op. cit., s. 118-123.

¹⁹⁴ KOPEČEK, Lubomír. Op. cit., s. 127.

2.6. Demokracie v rozdělené společnosti

Demokratické modely se mohou například dělit na majoritní a konsensuální. Základní rozdíl je, že u prvního modelu vládne prostá většina, u druhého je snaha zapojit co nejširší participaci a najít co nejširší shodu. Arend Lijphart našel deset typických proměnných, jak je exekutiva, stranický systém, atd. postaven, a zda se jedná o federativní či unitární státy viz. Příloha č. 6.¹⁹⁵ Lijphart je autorem modelu konsociační demokracie (o něm více níže), který posléze modifikoval na konsensuální, který je více obecný a normativní.¹⁹⁶

Minimálně do 60. let bylo mezi vědci převažující tvrzení, že demokracie není kompatibilní s etnicky rozdělenou společností. Etnické konflikty byly nahlíženy jako primordiální.¹⁹⁷

Imad Salamey tvrdí, že existují dva přístupy k rozděleným společnostem. První z nich vychází z národního státu, kde všechny odlišné skupinové rysy mají být překonány, tak se docílí rovných práv. Druhý naopak preferuje zakotvení rozdílných rysů. Salamey varuje, že nucená asimilace přináší autoritářství a diktátorství. Naopak garance autonomie dle skupinové identity se osvědčilo, i když i v těchto případech se nedá vyhnout hrozbě fragmentace či občanské války.¹⁹⁸

John McGarry a Brendan O'Leary tvrdí, že etnický konflikt má osm možných řešení, první čtyři mají za cíl eliminovat etnické či národnostní rozdíly:

- 1) genocida;
- 2) násilné přesuny populace;
- 3) oddělení či odtržení se (sebeuvědomění);
- 4) začlenění či asimilace;

zbylé čtyři uchovávají rozdílnost, z nichž posledních tři jsou slučitelné s demokracií:

¹⁹⁵ HLOUŠEK, Vít a KOPEČEK, Lubomír. Konsensuální a konkurenční demokracie. In HLOUŠEK, Vít, ed. a KOPEČEK, Lubomír, ed. *Demokracie: teorie, modely, osobnosti, podmínky, nepřátelé a perspektivy demokracie*. 2003, s. 216.

¹⁹⁶ HLOUŠEK, Vít a KOPEČEK, Lubomír. Česká republika- konsensuální nebo majoritní model demokracie. *Politologická revue*. 2002, s. 7.

¹⁹⁷ REILLY, Ben. *Democracy in divided societies: electoral engineering for conflict management*. 2001, s. 1.

¹⁹⁸ SALAMEY, Imad. Integrative Consociational Democracy for Deeply Divided Society: What can Lebanon and Iraq Learn from Each Other? *Conference Papers -- International Studies Association*. 2008, s. 2-3.

5) hegemonické vládnutí, což je nejčastější systém na kontrolu konfliktu v mnohonárodnostním státu;

6) arbitráž (zásah třetí strany);

7) kantonizace, která dovoluje asymetrické vztahy mezi kantony a centrální vládou, či federalizace, kde federální jednotky jsou většinou větší než v případě kantonů a jednotky mají stejnou moc, federální ústava upravuje rozdělení moci mezi centrální a provinční vládou;

8) konsocialismus či sdílení moci.¹⁹⁹

Ben Reilly píše, že záleží na institucionálních pravidlech, některá v rozdělených společnostech způsobí, že politici jednají nepřátelsky, ale jiná to mohou změnit a povzbuzovat umírněnost a kooperaci. Dle Reillyho nejdůležitější je volební systém, který ale často je vybrán ne akomodačně, ale spíše náhodou. Reilly se přiklání k systémům, kdy dochází k transferu hlasů a je potřeba spolupráce mezi etnickými skupinami. Ve všech společnostech najdeme nějaký konflikt, dobře utvořená pravidla ho dokážou formulovat a udržet v přijatelné formě.²⁰⁰

Maurice Duverger a Sigmund Neumann tvrdí, že je blízký vztah mezi počtem politických stran a demokratickou stabilitou. Dvou-stranický systém dle Duvergera nejlépe odpovídá přirozenosti věcí, protože reflektuje dualitu veřejného mínění a je více umírněný.²⁰¹

Linz se Stepanem upozorňují, že čím více je společnost pluralitní (národnostně, jazykově, nábožensky, atd.), tím těžší bude pro ni dosáhnout dohody o základech demokracie.²⁰² S tím mnoho expertů na rozdělené společnosti a ústavní inženýrství souhlasí. Ti tvrdí, že demokracii je těžší ustavit a udržet v rozdělené společnosti než v homogenní a také tvrdí, že etnické a jiné hluboké dělení je větší ve společnostech, které nejsou demokratické nebo plně demokratické než v dobře etablovaných demokraciích. Panuje též shoda, že pro utvoření demokracie v rozdělené společnosti jsou potřeba dva klíčové body a těmi jsou dělba moci, tedy účast zástupců všech skupin v politickém rozhodování, a autonomie skupin, tedy, že skupiny mají pravomoc ohledně vnitřních záležitostí (kultura či vzdělání). Tyto dvě podmínky jsou základním rysem

¹⁹⁹ MCGARRY, John a O' LEARY, Brendan. The Political regulation of national and ethnic conflict. *Parliamentary Affairs*. 1994, s. 94-112.

²⁰⁰ REILLY, Ben. Op. cit., s. 2- 14.

²⁰¹ LIJPHART, Arend. *Democracy in plural societies: a comparative exploration*. 1980, s. 12.

²⁰² LINZ, Juan J a STEPAN, Alfred. Op. cit., s. 29.

konsociační demokracie.²⁰³ Nově demokratizujícím společenstvem je spíše doporučován parlamentní systém než prezidentský a konsensuální model než majoritní.²⁰⁴ Avšak jak upozorňuje Miroslav Novák, když se někde osvědčí určité řešení, neznamená to, že bude účinné i v jiných případech.²⁰⁵

Arend Lijphart navrhuje 9 bodů pro většinu rozdělených společností, aby se v nich mohl prosadit model dělby moci. Pro rozdělené společnosti je nejlepší proporční volební systém. Specifikuje, že by měly mít vícemandátní obvody, které ale nemají být příliš velké. Kandidátní listiny mají být uzavřené či skoro uzavřené. Propaguje parlamentní systém. Parlamentní systém ale nezajistí, že dělba moci bude i v kabinetu. Lijphart udává příklad Belgie, kde ústava zajišťuje, že ve vládě musí být stejný počet členů hovořících nizozemsky a francouzsky. Řada odborníků na ústavy píše, že problém parlamentních demokracií může být, že vláda funguje, pokud má většinu v parlamentu, což může vést k nestabilitě. Lijphart vidí řešení v modelu, který byl uplatněn v západním Německu v ústavě z roku 1949, která říká, že premiér může být odvolán, jen pokud tomu předchází zvolení nového premiéra. Pak ale může nastat problém, že parlament není schopen odvolat vládu, ale ani vláda nemá většinu, aby prosadila zákony. Tento problém řeší ústava 5. Francouzské republiky, která umožňuje, že vláda přijme zákony, pokud není většina v parlamentu, aby ji odvolala. Žádná ústava ale doposud nekombinuje německou a francouzskou. Co se týká prezidenta, Lijphart navrhuje, aby měl ceremoniální funkce a málo pravomocí, nemá být volen lidmi, ale parlamentem. Pro rozdělené společnosti navrhuje federální systém, jednotky mají být poměrně malé, aby mohly být homogenní. Experti se neshodují, jak moc má být systém decentralizovaný. Ve společnostech, kde skupiny nejsou geograficky koncentrované, je možné, aby autonomie byla neteritoriální. Jedná se například o náboženské dělení, kde mohou mít odděleno školství. Lijphart navrhuje i dělbu moci u úřadů, soudnictví, policie a armády, kvóty nemají být ale rigidní.²⁰⁶

Ne všichni vědci souhlasí, že nejvhodnější je proporční volební systém, který propaguje Lijphart. Například Donald Horowitz je zastánce alternativního hlasování,

²⁰³ LIJPHART, Arend. The Case for Power Sharing. In DIAMOND, Larry, ed. a PLATTNER, Marc F., ed. *Electoral systems and democracy*. 2006, s. 42-43.

²⁰⁴ NOVÁK, Miroslav. 1998, č. 1, Op. cit., s. 3

²⁰⁵ NOVÁK, Miroslav. 1998, č. 1, Op. cit., s. 9.

²⁰⁶ LIJPHART, Arend. 2006, Op. cit., s. 45- 51.

kteřé dle něj nutí strany hledat podporu od voličů jiných stran pro nižší preference. Politici pak závisí více na voličích jiných skupin než své vlastní.²⁰⁷

Linz a Stepan doporučují, aby pokud nedemokratický stát, který je federalizovaný, přechází k demokracii, aby se nejprve konaly celostátní volby, kdy se vyberou politici, kteří se pak dohodnou na budoucí decentralizaci moci. V případě, že se nejprve konají volby na lokální úrovni, hrozí, že budou zvoleni lokální nacionalisti.²⁰⁸

2.7. Konsociační demokracie

Ne všichni autoři používají pojem konsociační demokracie, můžeme se tak setkat s pojmy segmentovaný pluralismus, konkordační nebo proporční demokracie, kontraktační demokracie, ale ne vždy jsou tyto koncepty identické s konsociační demokracií.²⁰⁹

Jak již bylo výše napsáno, autorem teorie konsociační demokracie je nizozemský politolog Arend Lijphart, který rozlišil čtyři typy demokracie podle dvou prvků, zda se jedná o pluralitní či homogenní společnost a podle chování elit, které je buď ve znamení soudružnosti či soupeření. Navrhl tyto typy: demokracie depolitizovaná, konsociační, dostředivá a odstředivá, viz. Příloha č. 7.²¹⁰

Lijphart tvrdil, že: „*Je možná složitě, ale není vcelku nemožné ustavit a udržet stabilní demokratickou vládu v pluralitní společnosti.*“²¹¹ Pro definici pluralitní společnosti Lijphart využívá tu od Harryho Ecksteina, která říká, že pluralitní společnost je rozdělená společnost segmentovým štěpením (segmental cleavages), které může být náboženské, ideologické, jazykové, regionální, kulturní, rasové či etnické povahy. Další charakteristikou je, že politické strany, zájmové skupiny, média, školy a dobrovolné asociace jsou organizovány podél těchto štěpení.²¹² J. S. Furnivall definoval

²⁰⁷ REILLY, Ben. Op. cit., s. 22. Alternativní hlasování je volební systém, kdy volič seřadí kandidáty podle své preference, většinou se používá v jednomandátových obvodech. Nejprve se sečtou první preference, pokud žádný kandidát nezískal většinu, kandidát s nejméně prvními preferencemi je vyřazen a jeho hlasy jsou přerozděleny dle nižší preference dalším kandidátům, tak je pokračováno, dokud žádný z kandidátů nezíská většinu, viz REILLY, Ben. Op. cit., s. 16.

²⁰⁸ LINZ, Juan J a STEPAN, Alfred. Op. cit., s. 34.

²⁰⁹ HLOUŠEK, Vít a KOPEČEK, Lubomír. 2003, Op. cit., s. 205, obdobně MCRAE, Kenneth D. Konsociační demokracie. Politický kompromis v segmentovaných společnostech. In ŘÍCHOVÁ, Blanka, ed. a LISA, Aleš, ed. *Anatologie světových politologů II.* s. 35-36.

²¹⁰ LIJPHART, Arend. 1980, Op. cit., s. 105-106.

²¹¹ Vlastní překlad LIJPHART, Arend. 1980, Op. cit., s. 1.

²¹² LIJPHART, Arend. 1980, Op. cit., s. 3-4.

pluralitní společnost jako společnost, kde uvnitř jedné jednotky žijí odděleně skupiny, které mají vlastní náboženství, jazyk atd. Furnivall říká, že jednota byla nedemokraticky udržována v době kolonialismu. První, co musí nezápadní politici udělat, je transformovat společnost, protože vláda má reprezentovat národ jako celek. Lijphart tvrdí, že Furnivall a další ignorují, že několik pluralitních společností se stalo stabilními demokraciemi v Evropě díky konsociačním metodám. Varuje, že kdyby nezápadní politici chtěli transformovat společnost, mohlo by to vést k násilí spíše než k národní soudržnosti.²¹³

Hloušek a Kopeček upozorňují, že důležitou je též tradice a politická kultura v zemi a přitom neplatí, že pouze, kde elity byly schopny kooperovat, tak se rozvine konsociační demokracie, může to být i v zemi, kde naopak zažili politický konflikt či krizi, tak aby se jim do budoucna vyhnuli, zavádějí konsociační model demokracie,²¹⁴ což i popisuje Lijphart na příkladu Rakouska a Belgie, které se poučily z chyb v minulosti.²¹⁵

Lijphart vychází z typologie politických systémů Gabriela A. Almonda, který je v dřívějších formulacích rozdělil: 1) anglo-americký; 2) kontinentální evropský; 3) preindustriální a částečně industriální; 4) totalitární, přičemž první dva jsou demokratické a odlišují se podle politické kultury a úlohy struktury. První typ spojuje Almond se stabilitou a druhý s nestabilitou. Lijphart vyčítá Almondovi, že v typologii vynechává menší evropské demokracie a například o skandinávských zemích píše, že kombinují prvky z prvních dvou systémů.²¹⁶

Konsociační demokracie, jak ji navrhl Lijphart, má čtyři navzájem propojené základní charakteristiky. Nejdůležitější je **vláda široké koalice**, která je složena ze všech významných segmentů společnosti (nemusí se přitom jednat o vládu, ale i třeba střídání v prezidentské funkci v případě Kolumbie, rozdělení postů v Libanonu, sedmičlennou Federální radu, kolektivní prezidentství, ve Švýcarsku). V monarchiích má král hrát sjednocující roli, ne patřit do jednoho ze segmentů. Další charakteristikou je **vzájemné veto**, aby byla zajištěna ochrana zájmů menšin, přestože může být součástí široké koalice, její hlas by nemusel být slyšet, proto je důležité veto. Lijphart odmítá, že by veto mohlo vést k tyranii menšiny, protože je vzájemné. Třetí charakteristikou je

²¹³ LIJPHART, Arend. 1980, Op. cit., s. 17-24.

²¹⁴ HLOUŠEK, Vít a KOPEČEK, Lubomír. 2002. Op. cit., s. 6.

²¹⁵ LIJPHART, Arend. Konsociační demokracie. In ŘÍCHOVÁ, Blanka, ed. a LISA, Aleš, ed. *Anatologie světových politologů II*. 1995, s. 14-15.

²¹⁶ LIJPHART, Arend. 1980, Op. cit., s. 6-14.

proporční systém nejen u politické reprezentace, všech rozhodujících orgánů, ale i jmenování civilních služeb a přidělování veřejných zdrojů. Čtvrtou charakteristikou je vysoký stupeň **autonomie všech segmentů** na řízení vnitřních záležitostí. Speciální formou je federalismus, který nemusí být teritoriální.²¹⁷

Důležitou roli v konsociační demokracii hrají elity, které navzdory štěpení musí kooperovat, hledat kompromisy a mít loajalitu a podporu svých stoupenců.²¹⁸ Lijphart dokonce napsal, že základem konsociační demokracie není institucionální uspořádání, ale elity, které chtějí stabilizovat systém.²¹⁹ Aby mohla konsociační demokracie fungovat, elita musí:

- „1. být schopna rozeznat nebezpečí plynoucí z fragmentace;
2. mít zájem na uchování demokratického systému;
3. být schopna překlenout hranice mezi subkulturami a elitami jiných komunit;
4. být schopna vypracovat vhodná řešení, která by akceptovala rozdílné zájmy a požadavky jednotlivých subkultur.“²²⁰

V konsociační demokracii jsou důležité tři úrovně vztahů- mezi elitami, mezi masami a mezi elitou a masou každého segmentu. Konsociační demokracie se stává více stabilní, když kooperace mezi elitami se stane normou. Tomu napomáhá, pokud existuje vnější ohrožení, neexistence jasné hegemonie určitého segmentu (tedy existence vícečetné rovnováhy sil), nízké rozhodovací břemeno (hledání shody spíše než dlouhodobé plánování, malá velikost státu). Ve státě mohou žít vedle sebe segmenty, které se výrazně liší, beze sporů, pokud nejsou v kontaktu. Elity v konsociační demokracii se snaží o kompromisy, ale zároveň musí dělat vše pro to, aby neztratily přízeň svého segmentu.²²¹

Paul Dixon tvrdí, že konsociační demokracie počítá s primordiálním pohledem na identity, proto preferuje dobrovolné oddělení segmentů společnosti a vládu elitního kartelu, protože lidé vždy budou upřednostňovat svou vlastní etnickou skupinu před ostatními, což by dělalo z pluralitních společností nestabilní. Obhájci konsociační demokracie s tímto nesouhlasí a tvrdí, že model nestaví na primordiálním pohledu.²²²

²¹⁷ LIJPHART, Arend. 1980, Op. cit., s. 25- 44.

²¹⁸ LIJPHART, Arend. 1980, Op. cit., s. 53.

²¹⁹ LIJPHART, Arend. 1995, Op. cit., s. 15.

²²⁰ HLOUŠEK, Vít a KOPEČEK, Lubomír. 2002, Op. cit., s. 5, obdobně LIJPHART, Arend. Konsociační demokracie. In ŘÍCHOVÁ, Blanka, ed. a LISA, Aleš, ed. *Anatologie světových politologů II.* s. 19.

²²¹ LIJPHART, Arend. 1995, Op. cit., s. 19-25.

²²² DIXON, Paul. Is Consociational Theory the Answer to Global Conflict? From the Netherlands to Northern Ireland and Iraq. *Political Studies Review.* 2011, s. 310-312.

Dle Nussaibah Younis konsociační demokracie nedokáže reagovat na změny a rozpuštění skupinových identit.²²³

Lijphart uvádí několik bodů, které napomáhají udržet stabilní konsociační demokracii ve čtyřech evropských zemích (Belgie, Nizozemsko, Rakousko a Švýcarsko): mnohonásobná rovnováha moci (kombinace přibližné rovnováhy mezi segmenty a minimálně existence 3 různých segmentů), malá velikost státu (největší Nizozemsko mělo 12 milionů obyvatel v roce 1960; napomáhá to tomu, že elity se znají; malé státy se častěji cítí ohroženy zvenčí, a proto se snaží udržet vnitřní soudružnost), rámcová loajalita, segmentová izolace, předchozí tradice elitní akomodace, křížící se štěpení (například, když sociální štěpení a náboženské štěpení je kříženo na vysokém stupni, náboženské skupiny se cítí rovně). Nicméně tyto body pomáhají, ale nejsou dostatečné.²²⁴ Často v konsociačních demokraciích fungují poradní sbory, které odráží společnost, nemusí fungovat trvale a mít formální pravomoci, ale mohou mít velký vliv na rozhodování.²²⁵

V pluralitních společnostech jsou často politické strany organizovány na základě segmentového štěpení, konsociační demokracie to vítá. Nicméně multipartismus by měl být umírněný ve smyslu Giovanniho Sartoriho (maximálně 5 stran s koaličním či vyděračským potenciálem) a strany by měly být stejně velké.²²⁶

Dle Lijpharta se konsociační demokracie může prosadit ve třetím světě, udává příklady Libanonu, Malajsie, Kypru a spornějšího případu Nigérie, kde po určitou dobu konsociační demokracie fungovala.²²⁷ Vyvrací tím možné námitky, že tento model je vhodný pouze pro evropské státy. Ale dodává, že konsociační model není vždy proveditelný a nelze generalizovat.²²⁸ Příklad Libanonu ukazuje, že sjednocujícím prvkem, aby elity spolupracovaly, byl boj za nezávislost na koloniální mocnosti Francii,²²⁹ což zde zmiňují, protože z Libanonu by si mohl vzít příklad Irák. Hans Daalder tvrdí, že konsociační model demokracie je vhodný pro rozvojové země, které přijmou, že jejich pluralitní ráz je užitečný a nechtějí ho překonat při budování národa.²³⁰ Paul Dixon píše, že konsociační model demokracie je dominantní teorií pro

²²³ YOUNIS, Nussaibah. Set up to fail: consociational political structures in post-war Iraq, 2003-2010.

Contemporary Arab Affairs. 2011, s. 1

²²⁴ LIJPHART, Arend. 1980, Op. cit., s. 54-56, 65-66, 75.

²²⁵ LIJPHART, Arend. 1995, Op. cit., s. 16.

²²⁶ LIJPHART, Arend. 1980, Op. cit., s. 61-64.

²²⁷ LIJPHART, Arend. 1980, Op. cit., s. 147.

²²⁸ LIJPHART, Arend. 1980, Op. cit., s. 165.

²²⁹ LIJPHART, Arend. 1980, Op. cit., s. 154.

²³⁰ MCRAE, Kenneth D. Op. cit., s. 44.

překonání sporů v etnicko-nábožensky rozdělených společnostech.²³¹ A Miroslav Novák, přestože je kritik Lijpharta, napsal: „...*pro společnosti rozdělené do více etnických, jazykových náboženských a jiných subkultur jsou konsociační prvky v politickém systému vhodné.*“²³² S tímto souhlasí McGarry a O' Leary, kteří napsali, že i když ne vždy se konsociační model prosadil (Kypr, Severní Irsko), tak stále je nejlepším normativním uspořádáním, nicméně je praktičtější pro umírněné společnosti než pro ty hluboce rozdělené.²³³

Přestože konsociační demokracie zesiluje pluralitní charakter společnosti, Lijphart tvrdí, že konsociační demokracie je lepší v tvoření národa než nedemokratické režimy, protože se jí daří řešit hlavní neshody a depolitizovat segmentové rozdíly. Lijphart doporučuje všem politikům v pluralitních společnostech, pokud chtějí mít stabilní demokracii, aby se snažili budovat konsociační demokracii.²³⁴ Dvořáková s Kuncem upozorňují, že ve studii Linze a Stepana o pádu demokratických režimů jsou popisovány případy zhroucení majoritní demokracie, ale ne konsociační, proto „... *mnohé politické mechanismy popsané termínem konsociační demokracie mohou velmi účinně čelit tlakům, které by v opačném případě ohrozily demokratické instituce.*“²³⁵

Hloušek a Kopeček namítají, že v 90. letech došlo téměř k rozpadu modelu konsociační demokracie, ukazují to na příkladu Rakouska, kde začaly voliče lákat nové strany.²³⁶

Teorie konsociační demokracie má své kritiky již od počátku, kdy byla představena Arendem Lijphartem. Sue M. Halpern tvrdí, že je to způsobeno kvůli chybným a nepřesným pojmům, které teorie používá, a sporným případům zemí, které jsou označovány za konsociační. Lijphartovi vyčítá, že jeho model je velmi pružný. Jako jeden z problémů konsociační demokracie vidí Halpern neexistenci nepřátelských vztahů mezi subkulturami (např. ve Švýcarsku), který konsociační demokracie předpokládá. Lijphart rozděluje ve své typologii demokracie dva typy chování elit, ale v reálném světě vždy dochází k jejich přesahu. Spory nalezneme mezi vícestranickými

²³¹ DIXON, Paul. Op. cit., s. 309-310.

²³² NOVÁK, Miroslav. Je konsensuální „model“ demokracie nejlepší? (druhá část) *Sociologický časopis*. 1998. č. 2, s. 133.

²³³ MCGARRY, John a O' LEARY, Brendan. 1994, Op. cit., s. 113- 114.

²³⁴ LIJPHART, Arend. 1980, Op. cit., s. 223- 228.

²³⁵ DVOŘÁKOVÁ, Vladimíra a KUNC, Jiří. Op. cit., s. 29.

²³⁶ HLOUŠEK, Vít a KOPEČEK, Lubomír. 2003, Op. cit., s. 207-208.

systemy a stejně tak kompromisy v majoritních systémech. Přesto Halpern přiznává, že Lijphartova teorie je ucelenější než ostatní zabývající se obdobnou problematikou.²³⁷

..

²³⁷HALPERN, Sue M. Neuspořádaný svět konsociační demokracie. In ŘÍCHOVÁ, Blanka, ed. a LISA, Aleš, ed. *Anatologie světových politologů II*. 1995, s. 65-67, 71, 82.

3. Irák mezi léty 2003 a 2010

3.1. Nedemokratický režim Saddáma Husajna

Z první části diplomové práce je zřejmé, že režim Saddáma Husajna byl nedemokratický. Dle hodnocení Freedom House se umisťoval vždy mezi nesvobodnými státy, jejichž hodnocení patřilo mezi nejhorší. Z předchozího vyplývá, že Husajn a jeho okolí si podmanilo irácký stát.

Režim Saddáma Husajna nebyl po celou dobu svého fungování jednotný a beze změn. Kritici totalitarismu mu vyčítají, že nepočítá se změnou, domnívám se, že irácký režim pod Husajnem se proměňoval. Pod vedením strany Baas a hlavně od roku 1979, kdy moc převzal Husajn, byl za použití represe cíl zničit všechnu organizovanou opozici.²³⁸ V 80. letech se konaly hromadné popravy politických vězňů. Zpráva Amnesty International z roku 1997 dokonce tvrdila, že od 80. let v Iráku zmizelo statisíce lidí.²³⁹ Přesto se domnívám, že se zničení opozice úplně nepodařilo. Například rys omezeného pluralismu vidím v 90. letech, kdy Husajn předal určitou moc kmenovým šejchům. Šířící se ve stejnou dobu obraceli k náboženským autoritám. Jak bylo napsáno výše, hlavní rozdíl mezi totalitním a autoritářským režimem je přítomnost omezeného pluralismu, který byl v Iráku přítomen.

Jeden z rysů totalitarismu je masová strana, vedená vůdcem, což Irák naplňoval jen do jisté míry. Domnívám se, že určující nebyla strana a její aparát, ale při rozdělování funkcí příslušnost ke kmenu a klanu. Manželé Sluglettovi dokonce napsali, že strana Baas byla u moci jen teoreticky, protože o všem rozhodoval Husajn a jeho nejbližší okolí.²⁴⁰

Další z rysů totalitarismu je represe a kontrola společnost. Jak bylo napsáno výše, Husajn si dokázal vybudovat jemu odpovědné represivní složky a dařilo se mu zastrašovat společnost.

Zde jsem popsala jen některé z rysů totalitarismu a autoritářství. Domnívám se, že Irák za Saddáma Husajna nenaplňoval všechny charakteristiky totalitarismu. Spíše kombinoval rysy totalitární s autoritářskými.

²³⁸ ISMAEL, Tareq Y. and ISMAEL, Jacqueline S. The sectarian state in Iraq and the new political class. *International Journal of Contemporary Iraqi Studies*. 2010, s. 342.

²³⁹ FAROUK-SLUGLETT, Marion a SLUGLETT, Peter. Op. cit., s. 301- 302, 349.

²⁴⁰ FAROUK-SLUGLETT, Marion a SLUGLETT, Peter. Op. cit., s. 352.

3.2. Válka v Iráku

Již ke konci 90. let obdržel tehdejší americký prezident Bill Clinton otevřený dopis, ve kterém ho například Donald Rumsfeld, Paul Wolfowitz či Francis Fukuyama vyzívali, aby byl Saddám Husajn odstraněn.²⁴¹ V roce 2001 se do důležitých míst americké administrativy dostali neokonzervativci. Ti se snažili přesvědčit veřejnost, že Irák vlastní jaderné zbraně či jiné zbraně hromadného ničení, a proto je třeba proti němu zakročit.²⁴² Věřili, že díky změně v Iráku by se mohl změnit celý Blízký východ. Navíc Irák byl poměrně sekulární stát s určitou demokratickou zkušeností, který má velké zásoby ropy, které umožní rychlou rekonstrukci.²⁴³ Mezi neokonzervativce patřil ministr obrany Donald Rumsfeld, náměstek ministra obrany Paul Wolfowitz a podtajemník Douglas J. Feith. Tato skupina prosazovala změnu americké zahraniční politiky, která nadále měla šířit demokracii po celém světě všemi prostředky.²⁴⁴ Ve stejné skupině stáli i viceprezident Dick Cheney a bývalý sekretář ministra obrany Richard Perle, kteří hájili vizi, že Amerika je supervelmoc, která má šířit demokracii, čímž si zajistí svou bezpečnost.²⁴⁵ Proti nim stála uvážlivější skupina, kterou zastupoval ministr zahraničí Colin Powell.²⁴⁶

Americká zahraniční politika se radikalizovala po teroristických útocích z 11. září 2001, po kterých prezident George Bush vyhlásil válku proti terorismu, kdy prohlásil, že USA má právo zasáhnout tam, kde jsou teroristé či je jim pomáháno. Počátkem roku 2002 prezident Bush označil Irák, Írán a Severní Koreu za „osu zla“, která pomáhá teroristům či vyrábí zbraně hromadného ničení.²⁴⁷ V prvním volebním období prezident Bush prosazoval takzvanou Bushovu doktrínu, která říká, že USA budou muset vést preventivní války a pomáhat demokratizovat Blízký východ.²⁴⁸ Jak ale upozorňuje Petr Skalník: *„Výzkumy o politické kultuře... ukazují na to, že i nejlépe míněný export idejí a praktik neměl v minulosti úspěch.“*²⁴⁹

²⁴¹ GOMBÁR, Eduard a PECHA, Lukáš. Op. cit., s. 541.

²⁴² POLK, William Roe. Op. cit, s. 166-167.

²⁴³ PEHE, Jiří. Válka v Iráku: ideologie & realita. In MAALOUF, Beatrice, ed. *Válka v Iráku a Evropská unie*. 2006, s. 13.

²⁴⁴ GOMBÁR, Eduard a PECHA, Lukáš. Op. cit., s. 541- 542.

²⁴⁵ PEHE, Jiří. Op. cit., s. 12.

²⁴⁶ GOMBÁR, Eduard a PECHA, Lukáš. Op. cit., s. 541- 542.

²⁴⁷ GOMBÁR, Eduard a PECHA, Lukáš. Op. cit., s. 542- 543.

²⁴⁸ PEHE, Jiří. Op. cit., s. 11.

²⁴⁹ SKALNÍK, Petr. Vývoz demokracie válkou aneb jaká politická kultura vzniká v Iráku. In MAALOUF, Beatrice, ed. *Válka v Iráku a Evropská unie*. 2006. s. 102.

Zda Irák vlastní zbraně hromadného ničení měla zjistit UNMOVIC pod vedením Hanse Blix. Irák se s ní rozhodl spolupracovat v listopadu 2002.²⁵⁰ Viceprezident USA Dick Cheney a poradkyně pro národní bezpečnosti Condoleezza Rice prohlásili, že Irák vlastní zbraně hromadného ničení a spekulovali o spolupráci s al-Kaidou. Prezident Bush řekl, že Irák nedodržuje rezoluce OSN.²⁵¹ Ministr zahraničí USA Colin Powell pronesl 5. února 2003 před OSN projev, kde ospravedlňoval nutnost útoku na Irák, později se většina jeho důkazů ukázala nepravdivých.²⁵² Obdobně pro zásah v Iráku mluvil britský premiér Tony Blair, který tvrdil, že Irák vlastní velké množství chemických zbraní a chce vytvořit jadernou zbraň.²⁵³

20. března 2003 začal USA vedený útok proti Iráku.²⁵⁴ Operace Irácká svoboda se účastnilo necelých 200 tisíc vojáků na straně spojenců a na druhé straně irácká armáda měla téměř půl milionu vojáků, ale díky sankcím jejich vybavení bylo staré.²⁵⁵ Jelikož funkce byly v Iráku dávány věrným Saddáma Husajna bez ohledu na jejich znalosti, lze tímto pravděpodobně vysvětlit, proč se Irácké republikánské gardy, které měly mít nejlepší bojovou úroveň, zhroutily tak rychle.²⁵⁶ Již 16. dubna 2003 prohlásil americký prezident George Bush Irák za osvobozený, přesto mír nenastal.²⁵⁷

Před válkou v Iráku žili lidé pod sankcemi, měli nedostatek jídla, oblečení, přesto málo kradli a v Iráku bylo relativně bezpečno, což se ale změnilo. Po kolapsu irácké armády, se téměř každý Iráčan dostal ke zbraním. Neexistovala téměř žádná ochrana armádních skladů. Během dubna 2003 z nich bylo vyrabováno 380 tun konvenčních výbušnin.²⁵⁸ Juan Cole dokonce píše, že v Iráku chybí 250 tisíc tun munice.²⁵⁹ Válka v Iráku a její následky vytvořily řadu teroristů, pro teroristy bylo jednodušší nalézt nespokojené lidi, kteří se přidali na jejich stranu.²⁶⁰ Protože USA a ani irácká vláda nezvládli zavést v zemi bezpečí, řada obyčejných lidí se přiklápěla k etnicko-náboženským skupinám, u kterých hledala ochranu.²⁶¹

²⁵⁰ POLK, William Roe. Op. cit, s. 167.

²⁵¹ GOMBÁR, Eduard a PĚCHA, Lukáš. Op. cit., s. 543- 544.

²⁵² POLK, William Roe. Op. cit, s. 169.

²⁵³ GOMBÁR, Eduard a PĚCHA, Lukáš. Op. cit., s. 544.

²⁵⁴ POLK, William Roe. Op. cit, s. 169.

²⁵⁵ GOMBÁR, Eduard a PĚCHA, Lukáš. Op. cit., s. 545- 546.

²⁵⁶ GOMBÁR, Eduard a PĚCHA, Lukáš. Op. cit., s. 531, 535

²⁵⁷ POLK, William Roe. Op. cit, s. 170.

²⁵⁸ POLK, William Roe. Op. cit, s. 170-171.

²⁵⁹ COLE, Juan R. I. Op. cit., s.57.

²⁶⁰ POLK, William Roe Op. cit, s. 4-5

²⁶¹ ZUNES, Stephen. The United States in Iraq: the consequences of occupation. *International Journal of Contemporary Iraqi Studies*. 2007, s. 71.

Saddám Husajn, který utekl z Bagdádu, byl nalezen 13. prosince 2003 skrývající se v jámě jižně od města Tikrít. O dva roky později byl odsouzen k trestu smrti za zabití 148 lidí při atentátu v Dudžajlu v roce 1982. Na konci roku 2006 byl popraven oběšením, které se neobešlo bez ponižování.²⁶²

Po válce začala na území Iráku pracovat tisíce členná Irácká průzkumná skupina složená z Američanů, Britů a Australanů. Jejich cíl bylo nalezení zbraní hromadného ničení, ale inspektoři nenašli na území Iráku žádné takovéto zbraně.²⁶³ Charles Duelfer, vojenský inspektor, to potvrdil v roce 2004: „*Saddám Husajn neprodukoval a neměl žádné zbraně hromadného ničení více než dekádu před USA vedenou invazí.*“²⁶⁴

3.3. Chyby při správě Iráku

„...zatímco Američané byli připraveni na vojenskou fázi svého plánu svržení režimu Saddáma Husajna, tak jejich civilní ‚poválečné‘ plánování mělo, mírně řečeno, vážné trhliny.“²⁶⁵ Již v roce 1996 byla americká administrativa varována, co se může stát, pokud Američané podniknou invazi do Iráku. Země se může zmítat v etnickém násilí a etnicko-náboženském konfliktu.²⁶⁶

Přesto se nelze domnívat, že i kdyby se Američané lépe připravili, Irák by byl stabilní demokracií, protože většina obyvatelstva Iráku se nesmířila s cizí okupací, i když předtím žila pod nedemokratickým režimem. Svržení tohoto režimu bylo méně oslavováno než při pádu komunistických režimů ve východní Evropě, a jak upozorňuje Stephen Zunes ne kvůli tomu, že by Husajn byl populárnější, ale kvůli přítomnosti cizí armády. Navíc Iráčané měli důvody být nedůvěřiví k USA z několika důvodů, například kvůli americké podpoře Husajna v 80. letech či ekonomickým sankcím v 90. letech, které ztížily život obyčejným lidem, atd.²⁶⁷

To, že USA šly do Iráku bez plánu, jak dojít k míru, neznamená, že tam šly bez přípravy. Ta začala již v říjnu 2001 Projektem budoucnost Iráku, jehož vedoucím byl Thomas Warrick, který organizoval exilové skupiny a pracovní skupiny, které se

²⁶² GOMBÁR, Eduard a PECHA, Lukáš. Op. cit., s. 548., obdobně RADĚJ, Tomáš. Op. cit., s. 49.

²⁶³ GOMBÁR, Eduard a PECHA, Lukáš. Op. cit., s. 550.

²⁶⁴ Vlastní překlad POLK, William Roe. Op. cit., s. 16

²⁶⁵ RADĚJ, Tomáš. Op. cit., s. 40.

²⁶⁶ ZUNES, Stephen. Op. cit., s. 71.

²⁶⁷ ZUNES, Stephen. Op. cit., s. 57- 58.

zabývaly klíčovými problémy, kterými bude čelit poválečný Irák. Různé úřady v USA měly své plány a své preferované Iráčany žijící v exilu.²⁶⁸

Přesto lze vypořádat, že Američanům chybělo porozumění pro iráckou historii, což dle Erica Davise mělo vliv na tvoření poválečné politiky v Iráku. Americká politika vycházela z několika stereotypů, například, že islám je nekompatibilní s demokracií.²⁶⁹

USA chtěly co nejdříve v Iráku zavést liberální demokracii a tržní ekonomiku stejně jako tomu bylo v případě Německa (západního) a Japonska po druhé světové válce. Irák byl rozdělen do zón, s jejichž správou Američanům pomáhali především Britové a Poláci.²⁷⁰ Jenže Američané si neuvědomili, že vývoz demokracie do kulturně odlišné civilizace není jednoduchý. Kulturní tradice v Německu a Japonsku byly bližší pro demokracii než v Iráku.²⁷¹

William R. Polk ve své knize o Iráku upozorňuje, že velkým problémem při americké invazi do Iráku bylo neporozumění Iráčanům i neznalost arabštiny, protože překladem se může ztratit část významu. Pochopit lidi, kteří mluví jiným jazykem, věří v jinou vírou, mají jiné zvyky, chce roky studií, což Američanům v Iráku chybělo. Na rozdíl od americké správy po druhé světové válce v Německu a Japonsku, kdy Američané komunikovali německy potažmo japonsky, v Iráku se nedokázali domluvit s místními, což je dostávalo do řady komplikací plynoucí z neporozumění.²⁷²

Američané v roce 2003 tvrdili, že chtějí přinést Iráku demokracii, ale irácká zkušenost s politickou pomocí s demokracií nebyla dobrá, v době britského mandátu bylo lidem o irácké vládě tvrzeno, že je příkladem reprezentativní demokracie, přitom Iráčané ji většinou nepodporovali a slovo demokracie se tak pro ně stalo špatným slovem. Ve 30. letech irácké instituce nebyly rozvinuté, byla velká nerovnováha mezi venkovem a městem, politici byli zkorumpováni, atd.²⁷³ Stephen Zunes tvrdí, že dlouhá americká okupace jen prohloubila to, že pro mnoho muslimů po celém světě se slovo demokracie stalo negativním, protože se stalo synonymem pro válku, chaos, dominanci zahraniční mocnosti a lidské utrpení.²⁷⁴

²⁶⁸ DIAMOND, Larry Jay. *Squandered victory: the American occupation and the bungled effort to bring democracy to Iraq*. 2005, s. 27-29.

²⁶⁹ DAVIS, Eric. 2005, Op. cit., s. 229-230.

²⁷⁰ GOMBÁR, Eduard a PECHA, Lukáš. Op. cit., s. 550.

²⁷¹ PEHE, Jiří. Op. cit., s. 14.

²⁷² POLK, William Roe. Op. cit, s. XV-XVIII, 180.

²⁷³ POLK, William Roe Op. cit, s.89-90.

²⁷⁴ ZUNES, Stephen. Op. cit., s. 71.

Stejně jako Osmané, Britové tak po roce 2003 Američané hledali způsob, jak spolupracovat s kmeny, někdy se jim to dařilo více, jindy méně. Rostoucí spolupráce mezi Američany, centrální vládou a šejchy byla viditelná v roce 2007 v provincii Anbar, kde se rozmáhala al-Kaida a její teroristické útoky.²⁷⁵

Američané podcenili situaci, v poválečném čase neměli v Iráku dostatek vojáků, žádné policisty, slabé zásoby humanitárních potřeb a civilní správa se ustavovala pomalu.²⁷⁶

Raděj se své knize představuje dvě možnosti přetvoření společnosti na mírovou. První z nich je kooptace. Kdyby si Američané v Iráku vybrali tuto možnost, pak by se snažili spolupracovat s existujícími institucemi a nestranně se všemi složkami společnosti. Američané si ale vybrali druhou možnost nazvanou dekonstrukce, kdy se buduje nový státní aparát, často dochází k potlačení jedné skupiny společnosti, což jsou v případě Iráku sunnité.²⁷⁷ Seymour M. Lipset upozorňoval, že pokud v době přechodu od jednoho režimu k druhému nemají všechny hlavní skupiny přístup do politického systému, dochází pak ke krizi legitimacy. Když je jim to naopak umožněno, jsou pak loajální k novému režimu.²⁷⁸

Během prvních měsíců po oficiálním konci války byly špatně vypláceny platy státním zaměstnancům, rostla inflace a hladovění bylo běžné. V Iráku se rozmohlo rabování. Kriminalita nemohla být vyšetřována a tedy postihována.²⁷⁹ Věznice byly otevřeny. Rabování, pašování, znásilňování a řada dalších kriminálních činů se staly každodenní realitou.²⁸⁰ Dodávky elektřiny byly nepravidelné, byl nedostatek benzínu, hygienická a zdravotní situace se velmi zhoršovala.²⁸¹ Celá města se ocitla bez policie. Američané předpokládali, že všichni zaměstnanci budou pracovat, ale nesnažili se jim pomoci.²⁸² USA se nepodařila ochrana kulturních památek (Národní knihovna či Irácké muzeum).²⁸³

Nespokojení Iráčané se vydali do ulic demonstrovat, většinou pokojně, ale Američané v protestu viděli rebelii a potlačili ji, což posílilo hněv proti okupaci.²⁸⁴

²⁷⁵HASSAN, Hussein D. Op. cit., s. 4.

²⁷⁶RADĚJ, Tomáš. Op. cit., s. 42.

²⁷⁷RADĚJ, Tomáš. Op. cit., s. 43.

²⁷⁸KOPEČEK, Lubomír. Op. cit., s. 124- 125.

²⁷⁹POLK, William Roe. Op. cit., s. 172.

²⁸⁰GOMBÁR, Eduard a PECHA, Lukáš. Op. cit., s. 553.

²⁸¹RADĚJ, Tomáš. Op. cit., s. 46.

²⁸²POLK, William Roe. Op. cit., s. 173.

²⁸³DAVIS, Eric. 2005, Op. cit., s. 237.

²⁸⁴POLK, William Roe. Op. cit., s. 173.

Začal růst počet útoků nejen proti Američanům a institucím, které ospravedlňovaly okupaci, ale i proti Iráčanům, kteří s okupačními silami spolupracovali.²⁸⁵

Generál Jay M. Garner byl jmenován do Úřadu pro rekonstrukci a humanitární asistenci (ORHA) již v lednu 2003, kdy měl sestavit tým, který přiveze do Iráku. V době začátku války, Garner tvrdil, že jeho tým neměl dostatek času na vytvoření plánu. Garner si myslel, že stabilizace Iráku bude vyžadovat maximálně 4 měsíce.²⁸⁶

Američané dosadili do centra politiky předválečnou opozici, kterou převážně tvořili islamističtí ší'ité a Kurdové. Za své vzali jejich tvrzení, že od vzniku samostatného Iráku byli utlačováni minoritou sunnitů. Dle nejvýznamnějších osob opozice demokracie v Iráku bude záviset nejen na odstranění režimu Husajna, ale na jasném etnicko-náboženském rozdělení moci, kde budou dominovat kvůli svým počtům ší'ité a Kurdové.²⁸⁷ Generál Jay Garner, který dorazil do Iráku v dubnu 2003, aby řídil civilní správu Iráku, si za své poradce vybral v Iráku téměř neznámé postavy Ahmada al-Chalabiho a Ijáda Alávího a dva kurdské představitele Masúda Barzáního a Jalála Tálabáního.²⁸⁸ „*Jeho (myšleno Garnera) krátký čas v úřadu byl měsíc chaosu.*“²⁸⁹ Dřívější poradce ORHA Fred Barnes hodnotil Garnerovu éru podobně: „*Irák byl stát blízko anarchie... Garner nekontroloval nic.*“²⁹⁰

Počátkem května byl Garner nahrazen Paulem Bremerem. Přestože od počátku Bremer tvrdil, že Američané mají za cíl navrátit moc co nejrychleji do rukou Iráčanů, zapojoval irácké obyvatele do správy země pomalu.²⁹¹ Ti ho varovali, že to povede k povstání, když nebude moc předána Iráčanům. Hlavní představitel OSN v Iráku Sergio Vieira de Mello též volal po větším zapojení Iráčanů do vládnutí. Tlačil na Bremera, aby věřil, že Iráčané si zvládnou vládnout během přechodu.²⁹² Iráckých politických hráčů přibývalo, z Íránu se navrátili duchovní bratři al-Hakímové, kteří chtěli Irák po vzoru Íránu. Z Velké Británie al-Džá'afarí, který chtěl obnovit stranu Da'wa. Velkou popularitu získával mladý ší'itský duchovní Sajjid Muqtada as-Sadr.²⁹³

Při tvoření irácké politiky ať už ve Washingtonu či Bagdádu se americká administrativa řídila logikou, že Irák je tvořen třemi monolitickými skupinami.

²⁸⁵POLK, William Roe. Op. cit, s. 173.

²⁸⁶DIAMOND, Larry Jay. Op. cit., s. 30-32.

²⁸⁷ALKADIRI, Raad. Oil and the federalism in Iraq. *International Affairs*. 2010, s. 1316.

²⁸⁸POLK, William Roe. Op. cit, s. 178-179.

²⁸⁹Vlastní překlad POLK, William Roe. Op. cit, s. 179.

²⁹⁰Vlastní překlad DIAMOND, Larry Jay. Op. cit., s. 36.

²⁹¹POLK, William Roe. Op. cit, s. 179-180.

²⁹²DIAMOND, Larry Jay. Op. cit., s. 37-38, 55.

²⁹³GOMBÁR, Eduard a PECHA, Lukáš. Op. cit., s. 551.

Američané věřili, že utvoření vlády na proporcionalitě mezi skupinami zajistí trvalou a stabilní demokracii. Dočasná koaliční správa (CPA) se snažila vytvořit demokratický pořádek v Iráku.²⁹⁴ Paul Bremer v červenci 2003 jmenoval 25-ti člennou vládnoucí radu, v ní bylo 13 ší'itů, 5 sunnitů, 5 Kurdů, 1 Turkmen a 1 asyrský křesťan.²⁹⁵ Složení rady mělo být podle etnicko-náboženského složení Iráku a většina členů byla vybrána z exilových skupin. Celý nový systém začal být budován na základě tohoto dělení a, kdo chtěl vstoupit do politiky, musel se nejprve přihlásit k některé komunitě.²⁹⁶ Téměř o všem ale nadále rozhodovala CPA, vládnoucí rada měla slabé pravomoci a její členové se mezi sebou nedokázali dohodnout.²⁹⁷ Alávi, který spolupracoval s americkou správou a která ho podporovala, byl v dubnu 2004 dle průzkumu veřejného mínění nejméně populární osoba ve vládnoucí radě mezi Iráčany.²⁹⁸

I na lokální úrovni Američané začali obnovovat iráckou správu, často do míst dosadili značně nepopulární úředníky, kteří na místě pracovali již za doby Saddáma Husajna.²⁹⁹

Paul Bremer vládl v Iráku téměř neomezeně, měl výkonnou, soudní i zákonodárnou moc. Vládl díky dekretům.³⁰⁰ Bremer v květnu rozpustil iráckou armádu. Jeho předchůdce Jay Garner to neměl v plánu. Přibližně půl milionů vojáků, kteří si domů odnesli zbraně, se ocitlo bez zdroje obživy. Nová irácká armáda začala být budována až na jaře 2004, kdy si americká armáda uvědomila, že nedokáže řešit rebelii.³⁰¹ Do konce roku 2006 mělo být Američany vycvičeno 138 tisíc vojáků a 188 tisíc policistů.³⁰²

Stejný krok jako s armádou udělal Bremer i se stranou Baas. V úřadech nesměli působit vysocí straníci. Téměř 30 tisíc zkušených úředníků se ocitlo bez zaměstnání.³⁰³ Některé odhady hovoří až o 140 tisíci lidech, kteří přišli o práci v důsledku debaasizace společnosti. Zmírňující zákon o debaasizaci byl přijat až vládou al-Málikího v roce 2008.³⁰⁴ Politiku sunnitů do té doby převážně představovala strana Baas, když viděli, že je jí konec a ší'ité budují své politické strany na základě náboženství, začali se obracet

²⁹⁴ ALKADIRI, Raad. Op. cit., s. 1316.

²⁹⁵ POLK, William Roe. Op. cit., s. 180.

²⁹⁶ ISMAEL, Tareq Y. and ISMAEL, Jacqueline S. Op. cit., s. 346.

²⁹⁷ RADĚJ, Tomáš. Op. cit., s. 43.

²⁹⁸ POLK, William Roe. Op. cit., s. 194, obdobně ZUNES, Stephen. Op. cit., s. 67.

²⁹⁹ POLK, William Roe. Op. cit., s. 180.

³⁰⁰ GOMBÁR, Eduard a PECHA, Lukáš. Op. cit., s. 552.

³⁰¹ POLK, William Roe. Op. cit., s. 171, 176, 198.

³⁰² BAKER, James A., ed. a HAMILTON, Lee H., ed. *The Iraq study group report*. 2006, s. 7.

³⁰³ GOMBÁR, Eduard a PECHA, Lukáš. Op. cit., s. 552.

³⁰⁴ RADĚJ, Tomáš. Op. cit., s. 44, 65.

těž k náboženským lídrům, přestože dříve byli sekulární. Chtěli tak vyjádřit svůj subnárod.³⁰⁵ Davis vyčítá CPA, že se nespolečně spolupracovala se sunnity a ani se nesnažila zajistit, aby nebyli diskriminováni v novém systému. I když přiznává, že bylo pro CPA těžké rozpoznat s kým mezi sunnity jednat.³⁰⁶

Ze soudů bylo vyloučeno 120 soudců nejen kvůli členství ve vyšších strukturách strany Baas, ale i kvůli nekompetentnosti a korupci, naopak na 600 soudců bylo ponecháno ve funkcích, rozhodla o tom soudní rada jmenovaná CPA. Soudnictví v době Husajna mu nemuselo sloužit, protože když potřeboval, soudil, odsoudil a zastřelil potenciální pachatele hned.³⁰⁷

CPA chtěla vytvořit v Iráku federalismus, hlavní otázka byla, jaký rozsah moci bude mít centrální vláda a jaké budou limity decentralizace. Nejbližší spojenci USA byli pro federalismus, ale řada klíčových hráčů byla proti. Přestože i pozdější irácká ústava počítá s federalismem, iráckí politici nebyli schopni se dohodnout na jeho rozsahu.³⁰⁸

Dohoda z 15. listopadu 2003 počítala, že přechodný administrativní zákon, jak se prozatímní ústava oficiálně nazývá, má být přijat do 28. února 2004. Verze, která byla připravena Iráčany, dle Larryho Diamonda nedostatečně chránila občanská a politická práva. CPA označila 9 oblastí³⁰⁹, které musely být přepracovány. Na změnách pracovali dva američtí právníci původem z Iráku Feisal Istrabadi a Salem al-Chalabi, dva z úřadu vlády Irfan Siddiq a Roman Martinez a Larry Diamond.³¹⁰ Polk tvrdí, že prozatímní ústavu sepsali Američané a Iráčané téměř neměli šanci se s ní seznámit před přijetím,³¹¹ nedošlo k veřejné debatě o principu federalismu, menšinového veta a limitu náboženství ve veřejném životě, což se řadě Iráčanů nelíbilo.³¹² Ústava byla přijata 5. března 2004 vládnoucí radou a o tři dny později 25 členů rady dokument podepsalo na slavnostní ceremonii, přestože širší členové s ní nebyli spokojeni.³¹³ Masúd Barzání u této příležitosti řekl: „*Toto je poprvé, co my Kurdové cítíme, že jsme občané Iráku.*“³¹⁴ Charakter Iráku má být republikánský, federální, demokratický a pluralistický.³¹⁵

³⁰⁵ COLE, Juan R. I. Op. cit., s.54.

³⁰⁶ DAVIS, Eric. 2005, Op. cit., s. 238-239.

³⁰⁷ DIAMOND, Larry Jay. Op. cit., s. 149.

³⁰⁸ ALKADIRI, Raad. Op. cit., s. 1317.

³⁰⁹ Konkrétně lidská práva, soudnictví, federalismus, struktura exekutivy, legislativní moc, občansko-vojenské vztahy, úřad veřejné jednoty, tranziční časový plán a zda institovat kvótu pro zastoupení žen.

³¹⁰ DIAMOND, Larry Jay. Op. cit., s. 30-32.

³¹¹ POLK, William Roe. Op. cit., s. 181.

³¹² BOWRING, Bill. Op. cit., s. 330.

³¹³ DIAMOND, Larry Jay. Op. cit., s. 175- 177.

³¹⁴ Vlastní překlad DIAMOND, Larry Jay. Op. cit., s. 177.

³¹⁵ GOMBÁR, Eduard a PECHA, Lukáš. Op. cit., s. 555.

Prozatímní hlavní zákon počítal se svoláním voleb na počátek roku 2005,³¹⁶ přestože Iráčané chtěli volby dříve. Američané argumentovali, že by nebyl dostatek času na registraci voličů.³¹⁷ Iráčané viděli, jak se opakuje historie, stejně jako v 20. letech jim ústavu i politiku diktovali Britové, nyní to dělali Američané. Irák měl zmenšenou suverenitu.³¹⁸

USA měly snahu naučit irácké obyvatelstvo, co je to demokracie. Základní prvky o demokracii se měly k běžným občanům Iráčanům dostávat např. skrze letáčky viz. Příloha č. 8, kde bylo např. vysvětleno, co jsou to základní lidská práva, nezávislé soudnictví, svobodné a férové volby, politické strany. Letáčková kampaň byla doprovázena televizními spoty a setkávání na městských radnicích, veřejnými setkání, workshopy.³¹⁹

S obnovou Iráku Bremer počítal hlavně s americkými firmami, které byly vybírány přednostně jak před jinými zahraničními, ale i před iráckými.³²⁰ Bremer odmítl, aby irácká vláda měla právo vybírat na rekonstrukci přednostně iráckou pracovní sílu. Zahraniční pracovníci tak vykonávali práci, kterou mohli stejně tak dělat Iráčané, kteří zůstali nezaměstnaní. Proto se zahraniční pracovníci stávali cílem odporu. Američané uzavřeli smlouvy v hodnotě 50 miliard dolarů se 150 americkými společnostmi. Největší smlouva na 11 miliard dolarů byla uzavřena se společností Halliburton, která měla těsné vazby s tehdejším viceprezidentem USA Dickem Cheneyem.³²¹

Kvůli zhoršující se bezpečnostní situaci v Iráku byla v Bagdádu zřízena tzv. Zelená zóna, která byla jakousi pevností, kde sídlilo CPA a prominenti nového systému a některé další instituce. Do iráckých rukou byla Zelená zóna navracena až v roce 2009.³²²

Jako nešťastné rozhodnutí se ukázalo znovuotevření věznice Abú Ghrajb, kde dříve Saddám Husajn nechával mučit své protivníky. Američtí vězňové se ale, jak ukázaly fotografie, nechovali o moc lépe k vězňům.³²³ Muslimskou společnost

³¹⁶ POLK, William Roe. Op. cit, s. 181.

³¹⁷ ZUNES, Stephen. Op. cit., s. 65.

³¹⁸ POLK, William Roe. Op. cit, s. 182.

³¹⁹ DIAMOND, Larry Jay. Op. cit., s. 108-113.

³²⁰ GOMBÁR, Eduard a PECHA, Lukáš. Op. cit., s. 552.

³²¹ ZUNES, Stephen. Op. cit., s. 63- 64.

³²² GOMBÁR, Eduard a PECHA, Lukáš. Op. cit., s. 552- 553, obdobně RADĚJ, Tomáš. Op. cit., s. 43.

³²³ POLK, William Roe. Op. cit, s. 197-198.

pohoršilo, že v mužské věznici se na ponižování vězňů přičinily i dvě ženy. Do týrání vězňů byly zapojeny i soukromé firmy CACI a Titan Corporation.³²⁴

Výjimečné nebyly ani případy násilí na civilistech či zabití civilistů. Byly zaznamenány případy, kdy vojáci rozbíjeli majetek civilistům či je okrádali. Vojáci osahávali ženy při prohlídkách, používali cvičené psy, což se u muslimů setkalo s nelibostí. Odpor Iráčanů k okupačním spojencům rostl z mnoha výše zmíněných důvodů a nebyl to odpor jen bývalých představitelů režimu, ale i obyčejných lidí.³²⁵ Dokonce většina povstaleckých skupin byla proti odkazu režimu Saddáma Husajna.³²⁶

Postupně začalo povstání proti přítomnosti koaličních jednotek v Iráku. Symbolem se stalo město Fallúdža, kde si pouliční boje vyžádaly stovky mrtvých. Do bojů v Iráku se zapojili jak sunnitě, tak ší'ité a v menší míře křesťané.³²⁷

Změny, které CPA v Iráku zavedla, se týkaly i ekonomiky. Začala velká privatizace veřejných firem, bylo umožněno, aby byly vlastněny i ze 100 % zahraničním majitelem, tak se řada iráckých společností dostala pod americké korporace. Byla zavedena celoplošná 15% daň. Do země mohlo být dováženo cokoliv, což postihlo malé irácké podniky, protože ty se v době sankcí nemohly modernizovat a nyní nebyly schopny konkurovat zahraničním výrobkům. Stovky továren byly následkem toho zavřeny. Snížila se minimální mzda. Byly uzavřeny smlouvy i na čtyřicet let, což znemožňuje irácké vládě dělat jiné dohody.³²⁸

3.4. Samostatnost Iráku

„Co nás mnohé konflikty po druhé světové válce měly naučit, je, že válčení je brutální. Zvyky naučené během utrpení a jím ospravedlnitelné, se těžko odstraňují, když se navrátí mír (...) Irák trpěl dlouhou historií násilí.“³²⁹ Bouillon tvrdí, že co se odehrálo v Iráku po roce 2003, se dá označit za kolaps státu, jehož následkem je nestabilita a násilí.³³⁰

³²⁴ GOMBÁR, Eduard a PECHA, Lukáš. Op. cit., s. 553.

³²⁵ GOMBÁR, Eduard a PECHA, Lukáš. Op. cit., s. 553- 554, obdobně RADĚJ, Tomáš. Op. cit., s. 47-49.

³²⁶ RADĚJ, Tomáš. Op. cit., s. 50.

³²⁷ RADĚJ, Tomáš. Op. cit., s. 50- 52., obdobně GOMBÁR, Eduard a PECHA, Lukáš. Op. cit., s. 554.

³²⁸ ZUNES, Stephen. Op. cit., s. 62.

³²⁹ Vlastní překlad, POLK, William Roe. Op. cit., s. 3, obdobně RADĚJ, Tomáš, Op. cit., s. 31.

³³⁰ BOUILLON, Markus E., Op. cit., s. 287.

Vybrat datum, kdy můžeme hovořit o samostatném Iráku je složité, protože v prvních letech po válce působnost Američanů byla veliká a pravomoci Iráčanů malé, přesto jsem zvolila datum ukončení činnosti CPA, protože je to symbolický krok k samostatnosti.

CPA ukončila své působení 28. června 2004 a stejného dne byla vládní rada nahrazena iráckou prozatímní vládou, která ale nadále měla omezené pravomoci. Premiérem se stal Ijád Aláví a prezidentem sunnita Ghází al-Jáwir.³³¹ Jak bylo napsáno výše, Aláví nebyl populární mezi Iráčany. K al-Jáwirovi měli Iráčané rozporuplné pocity, podezírali ho kvůli vazbám na Saúdskou Arábii, ale jejich důvěru si získával svou kritikou USA.³³²

Přestože formálně skončila nadvláda Američanů, zákony, které byly vytvořeny Bremerem, zůstaly v platnosti, protože aby mohly být změněny, musela by se najít shoda mezi prezidentem, premiérem, vicepremiéry a dalšími vládními představiteli. Američtí vojáci mohli zasahovat bez souhlasu irácké vlády. Mnoho Američanů působilo na iráckých ministerstvech. Americký velvyslanec měl pod kontrolou irácký rozpočet, atd.³³³

Většina Iráčanů v této době tvrdila, že důležitý je pro ně Irák, sami sebe definovali jako Iráčany, pro které nejsou náboženské rozdíly důležité. Ale v době voleb volili podle etnicko-náboženského dělení. Vedle sebe v této době existoval nacionalismus irácký a řada subnacionalismů.³³⁴ Například v dubnu 2005 proběhl mezi Iráčany průzkum, kde 50 % iráckých Arabů se nejsilněji identifikovalo se zemí, 20 % s náboženstvím a 12 % s etnickou skupinou. U Kurdů to bylo 28 % nejvíce se zemí a 37 % s etnickou skupinou.³³⁵

Přestože je často irácká politika popisována jen na základě etnicko-náboženského dělení, není to jediné, co politiky odlišuje. Mezi další důležité vlivy patří ideologie, nacionalismus, stranická soutěž, osobnosti a vliv sousedů.³³⁶ V Iráku se nevedl politický boj jen o moc, ale i boj o iráckou identitu.³³⁷ Političtí lídři využívali

³³¹ GOMBÁR, Eduard a PECHA, Lukáš. Op. cit., s. 555.

³³² ZUNES, Stephen. Op. cit., s. 67.

³³³ ZUNES, Stephen. Op. cit., s. 66-67.

³³⁴ COLE, Juan R. I. Op. cit., s. 43.

³³⁵ BOUILLON, Markus E. Op. cit., s. 287.

³³⁶ ALKADIRI, Raad. Op. cit., s. 1315.

³³⁷ MARR, Phebe. Kurds and Arabs, Sunnis and Shiites: Can an Iraqi Identity be Salvaged? In LITTLE, David, ed. a SWEARER, Donald K., ed. *Religion and nationalism in Iraq: a comparative perspective*. 2006. s. 63.

etnicko-náboženské identity, aby získali větší moc.³³⁸ Například Usama Nujeifi, který byl v minulosti znám svou etnicko-náboženskou rétorikou a proti-kurdskými postoji, se stal v roce 2010 předsedou Sněmovny reprezentantů a musel změnit svou rétoriku.³³⁹

Eric Davis upozorňuje, že většina studií o irácké politice se zaměřuje pouze na etnicko-náboženské identity či naopak je úplně opomíjí. V minulosti většina iráckých intelektuálů nedávala těmto identitám takovou důležitost, což se ale změnilo po roce 1991, kdy tyto rozpory nemohly být nadále přehlíženy.³⁴⁰

V roce 2005 si občané Iráku zvolili své zástupce v parlamentu. Jejich hlavní úkol bylo vytvoření nové ústavy, v květnu 2005 byl vytvořen 55-ti členný výbor. Mezi členy výboru byli jen dva sunnitě. Později byl výbor navýšen o 16 členů. Mezi členy parlamentu nebylo jednoduché nalézt kompromis. Jedni navrhovali, aby Irák byl sekulární a federalizovaný stát. Druzí, aby se země řídila islámským právem. Vypracovaná ústava byla schválena v referendu v říjnu téhož roku v poměru 78,6 % pro a 21,4 % proti. Pro ústavu hlasovali hlavně ší'ité a Kurdové, proti sunnitě.³⁴¹ Tři kurdské regiony hlasovaly pro ústavu dokonce okolo 99 %.³⁴² Většinově proti ústavě hlasovali ve dvou sunnitských provinciích, ve třetí provincii bylo proti 55 %. Kdyby byly i ve třetí negativní hlasy více než dvou třetinové, ústava by nebyla schválena, protože v případě že v jakýkoliv třech provinciích z 18 by se vyslovily dvě třetiny voličů proti ústavě, nemohla by být přijata.³⁴³

Jak bylo již napsáno výše, Irák má být dle ústavy z roku 2005 federalizovaný stát, ale nacionalisté, islamističtí sunnitě a někteří islamističtí ší'ité (včetně strany premiéra Núriho al-Malíkiho Da'wa) dělali mnohé, aby byla zachována silná centrální vláda.³⁴⁴ Ší'ité mají mezi sebou rozpory, zda usilovat o vlastní stát. Například Sadristé prosazují silný irácký nacionalismus a nechtějí dělení Iráku, naproti tomu Islámská nejvyšší rada Iráku (ISCI) by podpořilo vytvoření ší'itského státu, ale podpora mezi ší'itskou komunitou pro to není.³⁴⁵ Větší podpora pro ší'itskou autonomní oblast byla

³³⁸ MARR, Phebe. Op. cit., s. 65.

³³⁹ DAVIS, Eric. 2010, Op. cit., s. 233.

³⁴⁰ DAVIS, Eric. 2010, Op. cit., s. 230.

³⁴¹ GOMBÁR, Eduard a PECHA, Lukáš. Op. cit., s. 557. Gombár udává příklad sunnitské provincie Anbár, kde bylo proti nové ústavě 96,9% voličů.

³⁴² MCGARRY, John a O' LEARY, Brendan. Iraq's Constitution of 2005: Liberal consociation as political prescription. *International Journal of Constitutional Law*. 2007, s. 683.

³⁴³ DAWISHA, Aheed a DIAMOND, Larry. Iraq's Year of Voting Dangerously. In DIAMOND, Larry, ed. a PLATTNER, Marc F., ed. *Electoral systems and democracy*. s. 230, obdobně STŘEDOVÁ, Sabina. Op. cit., s. 114.

³⁴⁴ ALKADIRI, Raad. Op. cit., s. 1318.

³⁴⁵ DAVIS, Eric. 2010, Op. cit., s. 234.

v době etnicko-náboženského násilí mezi léty 2006 a 2007. Ale v době, kdy se bezpečnostní situace o rok později zlepšila, požadavek o autonomii se mezi ší'ity upozadil.³⁴⁶ Sunnitě, kteří ztratili svou tradiční moc, se obávají, že je nemožné pro ně vytvořit sunnitský autonomní region. Na druhou stranu jsou naštvaní, že jim vládnou ší'ité.³⁴⁷

Mezi Kurdy nepanuje shoda, zda usilovat jen o autonomii či o nezávislý stát, protože v druhém případě by se ocitli obklopeni k nim nepřátelskými státy³⁴⁸ a Turecko či Írán by mohli v nezávislém Kurdistanu intervenovat. Nicméně většina mladších kurdských politických lídrů nepocituje sounáležitost s Iráčany na jihu. Málokterý Kurd sám sebe označí za Iráčana. Jejich znalost arabštiny upadá. Podobnosti s Araby jsou dle nich menší a spíše vidí rozdíly. Od počátku 90. let byl irácký Kurdistan izolován od zbytku Iráku. Bezpečnostní problémy, které postihly Irák, v Kurdistanu nejsou. Vzdělávací systém v oblasti je kurdský a děti se chtějí učit angličtinu a ne arabštinu. Kurdové jsou hodně sekulární.³⁴⁹ Americký diplomat Peter W. Galbraith tvrdí: „*Starší generace má na Irák špatné vzpomínky, zatímco mladší generace nemá žádný smysl být Iráčan.*“³⁵⁰ Proto právě mladší generace volá po nezávislosti, starší generace upřednostňuje autonomii v rámci Iráku.³⁵¹

Poprvé za 1300 let se k moci v Iráku dostali ší'ité a jejich hlavní zájem bylo udržet se u moci. Různé ší'itské frakce bojovaly o moc, nejen o vládní místa, ale i o regionální místa. Vládní koalice nechtěla jednat se sunnity.³⁵²

Irácká vláda nefunguje dle americké studijní skupiny z pěti důvodů. Někdy jedná na základě etnicko-náboženského dělení, což dokazují příkladem dodávek elektřiny, které byly v sunnitské oblasti v roce 2006 jen na dvě hodiny denně. Chybí bezpečnost. Většina úředníků musela odejít z důsledku debaasizace a další schopní lidé Irák opustili kvůli násilí. Soudy nefungují dostatečně. V zemi se rozmohla korupce, která dle odhadů z roku 2006 stála státní kasu mezi 5 a 6 miliardami dolarů, dokonce i premiér al-Málíkí řekl, že jednou z priorit je vymýtí korupci.³⁵³ Nicméně inspektor pro

³⁴⁶ DAWISHA, Adeed. Op. cit., s. 253-254.

³⁴⁷ BAKER, James A., ed. a HAMILTON, Lee H., ed. Op. cit., s. 15.

³⁴⁸ BAKER, James A., ed. a HAMILTON, Lee H., ed. Op. cit., s. 16.

³⁴⁹ MARR, Phebe. Op. cit., s. 66- 68.

³⁵⁰ Vlastní překlad DIAMOND, Larry Jay. Op. cit., s. 22.

³⁵¹ MCGARRY, John a O' LEARY, Brendan. 2007, Op. cit., s. 683.

³⁵² BAKER, James A., ed. a HAMILTON, Lee H., ed. Op. cit., s. 13.

³⁵³ BAKER, James A., ed. a HAMILTON, Lee H., ed. Op. cit., s. 20- 21.

iráckou rekonstrukci Stuart W. Bowden ve své zprávě z roku 2007 tvrdil, že korupce a podvody uvnitř iráckého systému jsou přebujelé a je malá snaha s tím něco dělat.³⁵⁴

Důležité pro pochopení politiky v Iráku je i otázka ropy, protože většina zahraničních investic směřuje do ropného sektoru a hlavním vývozním produktem země je ropa. I proto centrální vláda nestojí o ztrátu kontroly nad regiony a naopak lidé žijící v oblastech s ropou se snaží o decentralizaci.³⁵⁵ V roce 2006 produkce a prodej ropy se podílel na 70 % iráckého HDP. Většina ropy je v oblastech obývaných Kurdy a ší'ity, i proto sunnitě jsou proti decentralizaci, protože jejich oblast by pak na tom byla ekonomicky špatně.³⁵⁶

Obecně v zemi panuje nedůvěra, zastánci centralizovaného i necentralizovaného systému nejsou ochotni dělat kompromisy.³⁵⁷

Postupně propuklo povstání, jehož účastníci měli různé cíle, ale spojovalo je, že byli proti americké přítomnosti v Iráku. Do násilností se zasáhla al-Kaida, i když její role byla hlavně podpora sunnitů a sebevražedné útoky. Do boje se zapojili i ší'ité, kteří bojovali nejen proti sunnitům, ale i mezi sebou. Významnou skupinu bojovníků sdružil Muqtada as-Sadr pod názvem Mahdi Army, která měla v roce 2006 přibližně 60 tisíc bojovníků.³⁵⁸

V Iráku se zvyšovalo násilí, na konci roku 2006 to již bylo průměrně 180 útoků denně³⁵⁹ a 100 mrtvých průměrně denně. Etnicko-náboženské násilí donutilo mezi březnem 2006 a březnem 2007 opustit své domovy 700 tisíc lidí.³⁶⁰ Násilí mezi léty 2006 a 2007 bylo ohromné, Irák se ocitl v této době v horší bezpečnostní situaci než mezi léty 2003 a 2005.³⁶¹ Gombár s Pechou dokonce označují toto období za občanskou válku.³⁶²

Přestože iráckou armádu cvičili západní specialisté, stále měla několik nedostatků, chyběla jí organizace a vedení, vybavení, logistika. Vojáci často opouštěli jednotky bez hrozby penalizaci. Policie na tom byla ještě hůře, nebyla schopna vyšetřovat, potírat organizovaný zločin, militanty. Navíc každé ministerstvo mělo

³⁵⁴ ISMAEL, Tareq Y. and ISMAEL, Jacqueline S. Op. cit., s. 348.

³⁵⁵ ALKADIRI, Raad. Op. cit., s. 1320.

³⁵⁶ BAKER, James A., ed. a HAMILTON, Lee H., ed. Op. cit., s. 18, 23.

³⁵⁷ ALKADIRI, Raad. Op. cit., s. 1323.

³⁵⁸ BAKER, James A., ed. a HAMILTON, Lee H., ed. Op. cit., s. 4-5.

³⁵⁹ BAKER, James A., ed. a HAMILTON, Lee H., ed. Op. cit., s. 3.

³⁶⁰ DAWISHA, Adeed. Op. cit., s. 253.

³⁶¹ RADĚJ, Tomáš. Op. cit., s. 58-59, ve studii Tomáše Raděje jsou popsány jednotlivé skupiny, které stály za povstáním.

³⁶² GOMBÁR, Eduard a Lukáš PECHA. Op. cit., s. 558.

ozbrojené jednotky, které měly za cíl ochraňovat ministerstva, celkem tyto jednotky měly okolo 145 tisíc ozbrojených ochránců. Vládní koalice nebyla ochotná odzbrojit ší'itské militanty,³⁶³ což se změnilo až později.

Ke zlepšení situace dochází na konci roku 2007, kdy sunnité z provincie Anbár odstupují od násilí, kmeny se spojují, bojují společně proti al-Kaidě a zapojují se do politiky. Jsou při tom výrazně podporováni Američany, kteří dokonce kmenovým vůdcům platí, když se jim podaří jejich území vyčistit od příslušníků al-Kaidy. Mnozí z dřívějších sunnitských povstalců vstupují do iráckých bezpečnostních složek.³⁶⁴

Ekonomika Iráku se po válce nelepšila, jak by mohla. Po mnohá desetiletí irácká ekonomika trpěla z různých důvodů- války či sankce. Nyní ji ohrožuje nedostatek bezpečí, korupce, nedostatek investic, špatná infrastruktura a nejistota. Režim dotuje potraviny a energii. Inflace byla v roce 2006 50%. Nezaměstnanost byla ve stejném roce 60%.³⁶⁵

Přestože pozice premiéra al-Málikího se zdála mnohokrát slabá, on naopak posiloval, v roce 2008 měl podporu veřejnosti, když dokázal poslat armádu proti ší'itským militantům.³⁶⁶ Rok 2008 byl spojen v Iráku se zlepšující se bezpečnostní situací, snížily se útoky na instituce, i když nadále práce úředníků byla prováděna v nebezpečném prostředí.³⁶⁷

V listopadu 2008 byla přijata Dohoda o statusu sil (SOFA) mezi Irákem a USA, ta stanovila nejpozdější data, kdy mají američtí vojáci opustit Irák, z měst a vesnic do 30. června 2009 a celkově z Iráku do 31. prosince 2011.³⁶⁸ SOFA byla schválena v iráckém parlamentu ší'ity, sunnity i Kurdy (pro bylo 149 z 198 přítomných).³⁶⁹ Data stažení byla dodržena. Poslední američtí vojáci opustili Irák 18. prosince 2011, zůstali jen ti, kteří mají pomáhat s výcvikem iráckých vojáků a ti, kteří chrání americkou ambasádu.³⁷⁰ Simon Jenkins z deníku Guardian komentoval stažení vojsk, že sice zanechávají Iráčany o trochu více svobodné, ale v méně bezpečné situaci než před rokem 2003.³⁷¹

³⁶³ BAKER, James A., ed. a HAMILTON, Lee H., ed. Op. cit., s. 8- 13.

³⁶⁴ RADĚJ, Tomáš. Op. cit., s. 59- 62..

³⁶⁵ BAKER, James A., ed. a HAMILTON, Lee H., ed. Op. cit., s. 22- 23.

³⁶⁶ RADĚJ, Tomáš. Op. cit., s. 64-65.

³⁶⁷ FAILING OVERSIGHT: IRAQ'S UNCHECKED GOVERNMENT: Middle East Report N°113.

International crisis group. [on-line], s. 10-11.

³⁶⁸ RADĚJ, Tomáš. Op. cit., s. 66.

³⁶⁹ WALLERSTEIN, Immanuel. Immanuel Wallerstein: Irák: třináctá hodina. *Britské listy.* [on-line] 2. prosince 2008

³⁷⁰ Irák opustili poslední američtí vojáci. *Česká televize.* [on-line] 18. prosince 2011.

³⁷¹ ISMAEL, Tareq Y. and ISMAEL, Jacqueline S. Op. cit., s. 349.

Dle International Crisis Group irácká vláda nezvládá plnit základní služby (dodávky elektřiny, zdravotnictví, atd.) a tím snižuje svou legitimitu. V Iráku je velká korupce, rozmáhá se nejen mezi centrálními politiky, ale i mezi regionálními a uvnitř soudní moci. Objem korupce se dá počítat na miliardy amerických dolarů. Transparency International hodnotí celosvětově úroveň korupce a Irák byl v roce 2010 na 175. místě ze 178 hodnocených. Arabské jaro se projevilo i v Iráku, který zasáhly demonstrace, které byly tvrdě potlačeny. Iráckému parlamentu je například vyčítáno, že nepřijal zákon o politických stranách, který by objasnil jejich financování. Další zákony jsou nedostatečné.³⁷²

Dle hodnocení Freedom House je Irák stále nesvobodný stát, i když se jeho hodnocení od roku 2003 mírně zlepšilo viz. Příloha č. 3.³⁷³ Ženíšek upozorňuje, že Freedom House hodnotí svobody a ne demokracie, přesto i z tohoto lze vyvodit, jak se to v dané zemi má s demokracií.³⁷⁴

3.5. Současný irácký politický systém

„Irácká republika je parlamentní demokracií v čele s prezidentem. Výkonná moc je dána vládě; premiér je také vrchním velitelem ozbrojených sil. Sněmovna reprezentantů iráckého parlamentu má 325 poslanců, volební období je čtyřleté.“³⁷⁵

Uspořádání politického systému Iráku vychází z ústavy³⁷⁶, která byla schválena občany v referendu v roce 2005. Ústava začíná preambulí a následuje 144 článků, které jsou rozděleny do šesti sekcí. Jejich názvy jsou Základní principy, Práva a svobody, Federální moc, Pravomoci federálních úřadů³⁷⁷, Pravomoci regionů, Konečná a přechodná opatření.³⁷⁸

³⁷² FAILING OVERSIGHT: IRAQ'S UNCHECKED GOVERNMENT: Middle East Report N°113. *International crisis group*. [on-line], s. 1-3, 8-10, 21

³⁷³ Country Ratings and Status, 1973-2014 (FINAL). *Freedom House*. [on-line]

³⁷⁴ ŽENÍŠEK, Marek. Op. cit., s. 49.

³⁷⁵ Irák: Vnitropolitická charakteristika. *Ministerstvo zahraničních věcí České republiky*. [on-line]

³⁷⁶ Protože má znalost arabštiny není dostatečná, vycházím zde z anglického překladu Irácké ústavy z ACE: *The Electoral Knowledge Network*, nicméně při její četbě jsem znejistila, a proto si pomáhám pro ujasnění arabským originálem dostupným na stránkách ředitelství občanství iráckého ministerstva vnitra *Džumhúrijatu al-^ciráqi wizáratu dáchilijatu mudírjatu al-džinsjati al-^cámati*.

³⁷⁷ Anglický překlad zde používá Federal government, což by mohlo znamenat jak federální vládu, tak federální úřady, domnívám se, že se jedná o úřady díky arabskému originálu, kdy je použito slovo *سلطات* (sultátun), což v jednotném čísle značí vládu, ale v množném čísle, jak je použito zde, znamená úřady viz.

Irák je federální demokracií, kde autorita a legitimita vlády vychází od občanů. Moc zákonodárná, výkonná a soudní jsou odděleny. Ústava Iráku zabezpečuje pluralismus. Zakazuje vyzývání k rasismu, terorismu, bývalému režimu strany Baas, atd. Ústava zabezpečuje základní práva iráckých občanů.³⁷⁹

Federální zákonodárná moc dle ústavy náleží Sněmovně reprezentantů a Federativní radě. Počet členů Sněmovny reprezentantů vychází z předpokladu, že jeden reprezentant odpovídá sto tisícům obyvatel Iráku. Nesmí být ve Sněmovně méně než jedna čtvrtina žen. Sněmovna reprezentantů má následující pravomoci: schvalování federálních zákonů, dohled nad vládou, volba prezidenta republiky, regulace a ratifikace mezinárodních smluv a dohod, jmenování do řady vrcholných funkcí, odvolání prezidenta za určitých podmínek, interpelace premiéra a členů vlády, atd. Federativní rada má být dle ústavy ustavena ze zástupců regionů a provincií, které nejsou organizovány v regionu. Zákon o Federativní radě, který by upravil členství, podmínky a pravomoci, má být přijat dvěma třetinami členů Sněmovny reprezentantů,³⁸⁰ což se ale do dnešní doby nestalo. Nadále mezi politickými bloky ve Sněmovně reprezentantů panují neshody ohledně Federativní rady. Bloky se nemohou shodnout ohledně počtu členů, způsobu jejich výběru a pravomocí.³⁸¹

Federální výkonná moc náleží prezidentovi republiky a Radě ministrů. Prezidentova moc je slabá. Premiér, ministři a ministerský program musí získat důvěru Sněmovny reprezentantů. Premiér je odpovědný za hlavní politiku státu a je šéfem ozbrojených sil. Rada ministrů plánuje hlavní politiku státu, navrhuje zákony, připravuje rozpočet, vyjednává a podepisuje mezinárodní smlouvy.³⁸²

Federální úřady vyjadřují zahraniční politiku a tvoří národní bezpečnostní politiku, tvoří daňovou politiku, regulují míry a váhy, oblast občanství, regulují politiku ohledně vysílacích frekvencí, plánují politiku nakládání s vodními zdroji, mají na starost statistiku a sčítání lidu.³⁸³

KROPÁČEK, Luboš, ed. *Arabsko-český, česko-arabský slovník: 4500 nejpoužívanějších slov denního tisku, úředních listin a naukové prózy*. 1998, s. 116, slovo سلطة (sultatun). O pravomocích vlády píše předchozí sekce. Viz. Dustúru al-^oiráqi. *Džumhúrijatu al-^oiráqi wizáratu dáchilijatu mudírijatu al-džinsíjati al-^oámati*. [on-line]

³⁷⁸ Iraqi Constitution. ACE: The Electoral Knowledge Network. [on-line]

³⁷⁹ Iraqi Constitution. Op. cit.

³⁸⁰ Iraqi Constitution. Op. cit.

³⁸¹ Al-chaláfátu qad tarhalu mašrú^ou qánún madžlis al-itihád ila al-dúрати al-muqbilati. *Iráq Press*. [on-line]

³⁸² Iraqi Constitution. Op. cit.

³⁸³ Iraqi Constitution. Op. cit.

Irácká ústava se vyjadřuje i k ropě, kdy se v článku 111 píše: „*Ropa a plyn jsou vlastněny všemi lidmi Iráku ve všech regionech a provinciích.*“³⁸⁴ Další článek to rozvádí. Řízení těžby ropy a plynu ze současných polí má na starosti federální vláda spolu s produkujícími regiony a provinciemi. Zisky jsou rozděleny proporčně dle populace do všech částí země. Příklad navíc je možný do provincií, které nespravedlivě strádaly pod minulým režimem či do regionů, které byly zničeny poté.³⁸⁵

Na některých pravomocech se podílí federální úřady s regionálními, například na řízení obchodu, výběru dodavatele elektřiny, politice životního prostředí, zdravotnictví, školství. Článek 115 dává velkou pravomoc regionům, protože se v něm píše, že všechny pravomoci, o kterých není psáno, že náleží federální autoritě, náleží regionální či provinční, pokud provincie není organizována v regionu, a priorita je dávana regionálním zákonům, pokud jsou v rozporu s federálními. Ústava uznává region Kurdistán jako federální region. Další provincie se mohou stát federálními regiony, pokud o to bude žádat jedna třetina provinční rady či jedna desetina obyvatel provincie. Každý region má přijmout svou ústavu, která nesmí být v rozporu s iráckou ústavou. Regionální vláda tvoří vnitřní bezpečnostní složky. Provincie, které nejsou uspořádány v regionu, mají dle ústavy zajištěny prostředky na decentralizovanou administrativu.³⁸⁶

Kandidáti na prezidenta, premiéra, člena Rady ministrů, člena Sněmovny reprezentantů, Federální rady a do několika dalších funkcí nesmí být subjektem ustanovení debaasizace.³⁸⁷

3.6. Volební systém

*„...výběr vhodného volebního systému představuje dosti důležitý faktor pro stabilizaci nového politického systému a hraje významnou roli pro jeho další vývoj.“*³⁸⁸

Již v roce 2003 CPA pověřila experty na volební systémy, aby doporučili, jaký bude nejvhodnější pro Irák. Stejnou otázkou se zabývali i iráčtí představitelé. Byl

³⁸⁴ Vlastní překlad Iraqi Constitution. Op. cit.

³⁸⁵ Iraqi Constitution. Op. cit.

³⁸⁶ Iraqi Constitution. Op. cit.

³⁸⁷ Iraqi Constitution. Op. cit.

³⁸⁸ CHARVÁT, Jakub. Irácké parlamentní volby 2005. Úvahy nad iráckým volebním systémem. *Slovenská politologická revue*. 2009, s. 22.

zavrhnout systém prvního v cíli, protože v rozdělené společnosti by nedokázal zajistit reprezentaci jak velkých skupin obyvatelstva, tak minorit. Uvažovalo se o alternativním hlasování, kde voliči seřazují kandidáty dle preferencí, ale ani tato varianta se neukázala být praktická, protože by vyžadovala více času a zdrojů. Obdobně byl vyřazen systém jednoho přenosného hlasu a jednoho nepřenosného hlasu, který je jednoduchý, ale vyžaduje koordinaci uvnitř stran. Volební systém měl být co nejjednodušší, protože Iráčané za posledních 50 let nepoznali demokratickou volbu. Z tohoto důvodu se ani smíšený systém nezdál vhodnou volbou. Z těchto důvodů se jak zahraniční experti, tak iráčtí politici přiklonili k systému proporčního zastoupení.³⁸⁹

V Iráku je důležité, aby propadlo co nejméně hlasů, protože tak se zabrání tomu, aby voliči byli nedůvěřiví k systému. Volební systém má zajistit, aby co nejvíce hlasů se podílelo na přidělování poslaneckých mandátů.³⁹⁰

V březnu 2004 byl Iráku doporučen volební systém dvou úrovní, kdy 220 míst je rozděleno do 18 provincií, které jsou volebními obvody, podle počtu obyvatel. Tato místa se zaplňují jako první, zbylých 55 míst má být zaplněno z celostátních listů, aby se zajistila, co největší proporcionalita. Ale výběr volebního systému náležel především Carině Perelli, ředitelce Oddělení OSN pro volební asistenci a šéfce jeho mise v Iráku. Perelli preferovala, aby celý Irák byl jedním volebním obvodem, protože je to jednodušší, ruší se problém, kde lidé budou volit, a rozptýlené komunity mají šanci získat křeslo. Tento systém schválila irácká vládní rada a 15. června 2004 byl zahrnut mezi zákony Paulem Bremerem.³⁹¹ Zákon stanovil, že volby se mají konat do konce ledna 2005. Z voleb vzejde přechodná vláda, jejímž hlavním úkolem bude napsat permanentní ústavu. Hlasy voličů se budou přepočítávat pomocí Hareovo kvóty a zbylá místa budou přidělena podle největších zbytků. Kandidátní listiny budou uzavřené a vždy jeden ze tří kandidátů musí být žena. Kandidátní listiny musí mít více než 12 kandidátů a ne více než 275, s výjimkou individuálních kandidátů. Mandáty budou náležet kandidátům ne politickým uskupením.³⁹² Tento volební systém byl kritizován, protože odděluje voliče od politiků. Volič nemohl volit lokální autority, ale byl nucen volit podle celonárodních identit.³⁹³

³⁸⁹ DAWISHA, Adeed a DIAMOND, Larry. Op. cit., s. 224- 226.

³⁹⁰ CHARVÁT, Jakub. Op. cit., s. 25.

³⁹¹ DAWISHA, Adeed a DIAMOND, Larry. Op. cit., s. 227- 228.

³⁹² COALITION PROVISIONAL AUTHORITY ORDER NUMBER 96 THE ELECTORAL LAW. [online]

³⁹³ YOUNIS, Nussaibah. Op. cit., s. 14.

Vláda vzešlá z lednových voleb 2005 změnila volební systém, zůstal proporční, ale stal se dvou-úrovňím, jak byl doporučován. V prosincových volbách 2005 bylo rozděleno 230 míst do 18 volebních obvodů a 45 míst bylo zaplněno kompenzačními místy z celostátních listů nejprve pro strany, které nezískaly místo v obvodu, ale národní kvótou by jim mělo připadnout místo, a pak pro další strany na dorovnání celostátní proporcionality. Národní kvóta se zjistila vydělením celkového počtu hlasů celkovým počtem křesel (275).³⁹⁴ Volební lístky byly uzavřené.³⁹⁵

Irák byl v roce 2010 při volbách do Sněmovny reprezentantů rozdělen na 18 volebních okrsků, kde bylo voleno 318 poslanců proporčně, zbylých 7 míst byla kompenzační místa, která byla přidělena následně stranám k zajištění proporcionality.³⁹⁶ V Iráku je možné kandidovat do Sněmovny reprezentantů nejen jako politická strana a koalice, ale i jako jedinec sám za sebe. Určitá místa ve Sněmovně jsou rezervována pro čtyři minority. Například pro křesťany je to pět míst z různých okrsků.³⁹⁷ Volič má možnost vybrat nejen politický subjekt (což může být i jedinec), ale i určitého kandidáta,³⁹⁸ takže volební listy jsou otevřené.³⁹⁹ Jedna čtvrtina poslanců musí být ženy. Toho se dosahuje i tak, že na kandidátce vždy, když jsou tři muži za sebou, pak musí být žena.⁴⁰⁰ Volit může každý občan Iráku, který v roce, kdy se konají volby, dosáhne 18-ti let, a je způsobilý k právním úkonům a je registrovaný na voličských listech.⁴⁰¹ V Příloze č. 9 je příklad volebního lístku a voličského listu.

Younis doporučuje, aby v Iráku došlo ke změně volebního systému, protože tím, že je proporční, tak je nepravděpodobné, že některá ze stran získá většinu, a protože premiér má velkou moc, bude po volbách vždy boj o tento post a Irák se po každých volbách dostane do období politické nestability. Kdyby Irák přijal alternativní volební systém, politické strany by byly nuceny vytvářet koalice na sdílených principech a měli společný apel na voliče. Horowitz tvrdí, že volební systém nemá být hodnocen jen podle proporcionality, ale také podle politických výsledků, které produkuje. Tvrdí, že

³⁹⁴ DAWISHA, Aheed a DIAMOND, Larry. Op. cit., s. 230- 231.

³⁹⁵ YOUNIS, Nussaibah. Op. cit.,s. 15.

³⁹⁶ IRAQ. Council of Representatives of Iraq. [on-line]

³⁹⁷ Procedures of Registration and Certification Of candidates for Iraqi CoR Elections 2010. *The Independent High Electoral Commission*. [on-line]

³⁹⁸ PROCEDURES FOR POLLING AND COUNTING FOR THE IRAQI COUNCIL OF REPRESENTATIVES ELECTION. *The Independent High Electoral Commission*. [on-line]

³⁹⁹ YOUNIS, Nussaibah. Op. cit., s.16.

⁴⁰⁰ IRAQ. Council of Representatives of Iraq. *INTER-PARLIAMENTARY UNION*. [on-line]

⁴⁰¹ Voters. *The Independent High Electoral Commission*. [on-line]

alternativní volební systém je vhodnější pro rozdělené společnosti, protože politiky nutí bojovat o druhé preference a tak je nutí být umírněnější.⁴⁰²

3.7. První volby po skončení války

První volby do Prozatímního všeobecného shromáždění se uskutečnily 30. ledna 2005 za bojkotu většiny sunnitů. Účast byla téměř 60 %. Více než polovinu mandátů (140) z 275-ti členného Shromáždění získala ší'itská Sjednocená irácká koalice (UIA), jejíž součástí byla Da'wa či Nejvyšší rada islámské revoluce v Iráku (SCIRI). Druhé místo obsadili Kurdové, když KDS a PUK s dalšími menšími kandidovaly společně pod Vlasteneckou aliancí Kurdistánu (VAK) (75). Větší počet mandátů (40) získal Irácký seznam (IS) Ijáda Aláviho, dalších 20 mandátů měli ostatní, z nichž pouze 5 mandátů připadlo sunnitům.⁴⁰³ Lidé volili podle etnického či subnacionálního klíče⁴⁰⁴ a pro strany, které si nepřály setrvání USA v Iráku. Američané doufali, že vyhraje jimi podporovaný Alávi. Umožnili proto, jak tvrdí Stephen Zunes, volit dvou milionům Iráčanů žijících v zahraničí, protože ti byli naladěni prozápadně.⁴⁰⁵

Současně s volbami do Shromáždění se konaly volby i do Kurdského národního shromáždění, kde téměř 90 % hlasů získala VAK, která tak získala 104 křesel ze 111. Prezidentem iráckého Kurdistánu se stal Masúd Barzáni.⁴⁰⁶

V dubnu 2005 byl jmenován iráckým prezidentem Jalál Tálabání a po dlouhých jednáních i vláda v čele s Ibrahímem al-Džá'farím.⁴⁰⁷

Když byla v Iráku schválena nová ústava, mohly se podle ní konat volby do Sněmovny. Byly uspořádány v prosinci 2005. Sunnité se do voleb zapojili a volební účast byla téměř 80 %. První místo obhájila UIA (128), druhé VAK (53). Na třetím místě byla sunnitská Fronta irácké shody (FIS) (44) a na čtvrtém sekulární Národní irácký seznam (NIS) (25), jehož součástí byla IND a IS. Irácká fronta národního dialogu (IFND) obdržela 11 křesel a 2 křesla připadla podporovatelům Muqtada as-Sadra,

⁴⁰²YOUNIS, Nussaibah. Op. cit., s. 7-8, 13.

⁴⁰³GOMBÁR, Eduard a PECHA, Lukáš. Op. cit., s. 556.

⁴⁰⁴COLE, Juan R. I. Op. cit., s.55.

⁴⁰⁵ZUNES, Stephen. Op. cit., s. 68.

⁴⁰⁶GOMBÁR, Eduard a PECHA, Lukáš. Op. cit., s. 556.

⁴⁰⁷GOMBÁR, Eduard a PECHA, Lukáš. Op. cit., s. 556

dalších 12 míst měli ostatní.⁴⁰⁸ Obdobně jako u lednových voleb, lidé volili dle etnicko-náboženského klíče.⁴⁰⁹ UIA a ani sunnitský blok nebyly schopny získat voliče v kurdských oblastech, tak ani kurdské strany v sunnitských a ší'itských oblastech. Dokonce i v multietnických městech jako je Bagdád, Mosul či Kirkúk bylo patrné z volebních výsledků etnicko-náboženské dělení⁴¹⁰ viz. Příloha č. 10.

Parlament zvolil znovu do prezidentské funkce Jalála Tálabáního. Jelikož dosavadní premiér al-Džá'farí nezískal důvěru, vystřídal ho Núrí al-Málikí.⁴¹¹

Přestože Iráčané si zvolili novou vládu, americká studijní skupina pro Irák jí vyčítala, že nedělá téměř nic pro národní usmíření a zajištění bezpečnosti a základních služeb.⁴¹² „...klíčoví hráči uvnitř vlády příliš často jednali v zájmu svých etnicko-náboženských zájmů.“⁴¹³ Obdobně zpráva Amnesty International z roku 2006 tvrdila, že vláda nechrání své občany a dokonce nevinní občané jsou zadržováni a mučeni. Dřívější ředitel monitorovací skupiny OSN v Iráku John Pace dokonce tvrdí, že stovky mladých sunnitů jsou zabíjeny vládními silami. Vláda byla uzavřena v Zelené zóně v Bagdádu, slabá a vnitřně rozdělená. Rozmáhala se korupce.⁴¹⁴

3.8. Volby v roce 2010

Poslední volby do Sněmovny reprezentantů, které tato diplomová práce zkoumá, se konaly 7. března 2010. Oproti předchozím volbám, vzrost počet sedadel ve Sněmovně kvůli většímu počtu obyvatel Iráku.⁴¹⁵

V roce 2010 kandidovalo přes 6 tisíc osob za více než 80 politických stran. Účast ve volbách přesáhla 60 %.⁴¹⁶ Většina stran se snažila být v kampani proti etnicko-náboženskému dělení a naopak pro sekulární. Ijád Aláví před volbami tvrdil, že není rozdíl mezi muslimem a nemuslimem, mezi ší'itou a sunnitou. Núrí al-Málikí se snažil získat do své koalice i sunnity. Ší'itská koalice se snažila dokázat svou otevřenost tím,

⁴⁰⁸ GOMBÁR, Eduard a PECHA, Lukáš. Op. cit., s. 557- 558.

⁴⁰⁹ MARR, Phebe. Op. cit., s. 64. Konkrétně tvrdí, že přes 80 % lidí tak volilo.

⁴¹⁰ DAWISHA, Adeed a DIAMOND, Larry. Op. cit., s. 231.

⁴¹¹ GOMBÁR, Eduard a PECHA, Lukáš. Op. cit., s. 558.

⁴¹² BAKER, James A., ed. a HAMILTON, Lee H., ed. Op. cit., s. xiv, 1.

⁴¹³ Vlastní překlad BAKER, James A., ed. a HAMILTON, Lee H., ed. Op. cit., s. 12.

⁴¹⁴ ZUNES, Stephen. Op. cit., s. 70- 74.

⁴¹⁵ Iraq: Government. Principal Government Officials. *Global Edge*. [on-line]

⁴¹⁶ IRAQ. Council of Representatives of Iraq. Op. cit.

že na kandidátku postavila ženy, které dokonce na billboardech byly vyobrazeny bez pokrývky hlavy a s make-upem.⁴¹⁷ Politické strany šly do voleb v koaliciích jako v předchozích volbách, například strana dosavadního premiéra Núrího al-Málíkího Da'wa byla hlavní stranou v koalici zvané Koalice právního státu (KPS). V předchozích volbách byla v koalici ší'itských stran UIA. Ší'itské strany utvořily Iráckou národní alianci (INA). Sunnitě měli též vytvořeny koalice pro volby. Ty zakládající si na etnicko-náboženském dělení byly spojeny v koalici Tawatuq, sekulární ve Spojeném Iráku (SI) a Iráckém národním hnutí (Iráqíja).⁴¹⁸

Výsledky voleb se veřejnost dozvěděla až 26. března viz. Příloha č. 11. Dle pozorovatelů byly regulérní, přestože se neobešly bez násilností. Zvítězila Iráqíja (91) o dvě křesla před KPS (89). Obě koalice z prvních dvou míst jsou označovány za sekulární. V jejich čele stojí Ijád Aláví, respektive Núrí al-Málíkí. Oba dva měli z předchozích let zkušenost s premiérským postem. Třetí místo obsadila INA (70), která reprezentuje ší'itské religiozní strany. Větší odstup měla VAK (43) a pak další strany, které si rozdělily zbylých 30 křesel.⁴¹⁹ V nové Sněmovně reprezentantů zasedalo přes 75 % nových poslanců bez zkušeností z jednání Sněmovny.⁴²⁰

Američanům je vyčítáno, že se snažili rozdělit irácké strany podle etnicko-náboženského hlediska. Dle některých chtěli, aby si irácká politika vzala příklad z Libanonu, kde jsou politické posty dosazovány dle náboženské příslušnosti. Přestože média některé strany označují za sekulární, mnohé jsou založeny na etnicko-náboženském dělení.⁴²¹ Reidar Visser se snaží ve svém článku dokázat, že lidé strany volili podle náboženského klíče, což dokazuje například neúspěchem KPS a INA v oblastech většinově sunnitských nebo tím, že Iráqíja získala většinu křesel v oblastech, kde většina obyvatel je sunnitského vyznání. Další důvod domnívat se, že lidé volili podle náboženství je, že KPS měla na svém kandidátním listu i sunnity, ale žádný z nich se do Sněmovny reprezentantů nedostal, protože při volbách bylo možné zaškrtnout kandidáty.⁴²² Naopak Adeed Dawisha tvrdí, že při těchto volbách voliči volili více sekulárně, což dokládá tím, že INA získala 19 %, zatímco v předchozích volbách

⁴¹⁷ DAWISHA, Adeed. Op. cit., s. 254.

⁴¹⁸ VISSER, Reidar. Iraq moves backward. *Middle East Report*. 2010 s. 2- 3

⁴¹⁹ HODER, Lukáš. Stabilizace a demokratizace Iráku Po úspěšné stabilizaci země záleží její demokratický vývoj na Iráčanech. *Revue politika*. [on-line] 6. dubna 2010.

⁴²⁰ ALKADIRI, Raad. Op. cit., s. 1326.

⁴²¹ WEBB, Edward. After Saddam , a secular Iraq? The sources of and prospects for the Iraqi religio-political order. *Conference Papers -- International Studies Association*. 2009

⁴²² VISSER, Reidar. Op. cit., s. 2- 3

její předchůdce UIA získala při volbách v roce 2005 46,5 % a sunnitská Tawafuq byla poražena v sunnitských provinciích sekulární Iráqíjou.⁴²³

První zasedání nově zvolené Sněmovny reprezentantů se konalo 14. června. Další až v listopadu po dohodě o vládě.⁴²⁴

V Příloze č. 12 najdete představení čtyř nejsilnějších koalic vzešlých z voleb v roce 2010.

3.9. Vláda z roku 2010

Volby neukázaly jasného vítěze. Lidrové Kurdů se zdráhali podpořit ať už al-Málíkího či Alávího na pozici premiéra, protože oba jsou zastánci silného centralizovaného státu.⁴²⁵ Rychlé sestavení vlády se ukázalo nemožné. Trvalo devět měsíců, než byla nová vláda jmenována. Jmenování předcházela dlouhá politická vyjednávání. Staronovým premiérem se stal Núrí al-Málíkí,⁴²⁶ který dělal vše pro to, aby zůstal u moci například tím, že mluvil o vítězné koalici, že v ní jsou bývalí členové strany Baas, což je v rozporu s ústavou.⁴²⁷ Na druhou stranu al-Málíkí prohlašoval, že by se na moci měly podílet všechny politické bloky.⁴²⁸

Dohoda o sestavení vlády byla dojednána v listopadu 2010 v Irbilu, kde prezident Kurdistánu Masúd Barzáni přispěl k dosažení kompromisu. Ten spočíval i v tom, že premiérem se stane al-Málíkí, předseda Sněmovny bude sunnita z Iráqíji a prezident bude nadále Kurd. Ministerské posty měly být rozděleny dle počtu křesel, které strany mají ve Sněmovně. Aláví se měl stát předsedou nově tvořené Národní rady politické strategie, která ale nakonec nebyla utvořena.⁴²⁹ Bylo tehdy předpokládáno, že tato rada bude mít veto při tvorbě legislativy.⁴³⁰

21. prosince 2010 získala vláda Núrího al-Málíkího důvěru Sněmovny reprezentantů viz. Příloha č. 13. V kabinetě sedělo 42 ministrů, což vládu činilo největší

⁴²³ DAWISHA, Aheed. Op. cit., s. 254.

⁴²⁴ IRAQ. Council of Representatives of Iraq. Op. cit.

⁴²⁵ ALKADIRI, Raad. Op. cit., s. 1325.

⁴²⁶ Irák: Vnitropolitická charakteristika. Op. cit.

⁴²⁷ HODER, Lukáš. Op. cit.

⁴²⁸ All blocs should take part in forming government – Maliki. *Aswat al-Iraq*. [on-line] 17.května 2010.

⁴²⁹ OTTAWAY, Marina, KAYSI, Daniel Anas. Iraq: Coalition Under Stress. *Carnegie Endowment for international peace*. [on-line] 8. června 2011

⁴³⁰ ISMAEL, Tareq Y. and ISMAEL, Jacqueline S. Op. cit., s. 348.

v irácké historii a i v porovnání například s USA, kde je 15 ministrů, byla vláda dosti velká. Přestože bylo v kabinetu tolik osob, některá ministerstva si ponechával al-Málikí-obrany, vnitra či národní bezpečnosti.⁴³¹ Ministerstvo obrany mělo připadnout dle dohod Iráqíje, ale premiér všechny její kandidáty odmítl. Ministerstvo vnitra mělo náležet INA.⁴³²

Vláda národní jednoty nebyla jednotná a bylo očekáváno, že dohody z Irbilu nemusí mít dlouhého trvání.⁴³³ Alkadiri popsal složení nové vlády: „*Jsou jako ,kočky v pytli , bojující za sledování vlastní agendy uvnitř vlády.*“⁴³⁴

3.10. Analýza stranického systému

Analyzovat stranický systém Iráku je těžké kvůli tomu, že v dané zemi se od pádu režimu Saddáma Husajna a schválení ústavy se konaly teprve dvoje parlamentní volby⁴³⁵. Nemáme tedy dostatek informací o vývoji. V Příloze č. 12 jsou představeny první čtyři koalice a jejich součásti. Již z těchto informací je zřejmé, že politické strany v Iráku se teprve tvoří, i proto dochází k častým proměnám. Odštěpují se různé frakce od stran, vznikají úplně nové strany, staré strany se mění (minimálně svůj název), z bojových skupin se stávají politické strany, atd.

Z předchozího textu vyplývá, že i když se koalice vesměs snažily tvářit sekulárně, lidé volili podle své etnicko-náboženské identity. Což se ale děje i v západních zemích a nutně to nemusí znamenat nic špatného. Ne všude je pro voliče určující pravo-levé štěpení, jak ho známe z České republiky.

Jak již bylo napsáno výše, ve volbách do Parlamentu v březnu 2010 se volilo 325 reprezentantů. Strany šly do voleb v koalicích. Když se podíváme na internetové informativní stránky Sněmovny reprezentantů, nalezneme tam, že strany vystupují v blocích, ale zároveň reprezentanty dokážeme odlišit podle strany. Nalezneme tam informace o 46 možných příslušnostech reprezentantů. Číslo 46 neznamena, že ve Sněmovně je stejný počet stran, ale číslo odkazuje dohromady k počtu stran s koalicemi.

⁴³¹ Maliki's new government, largest government in Iraq's history, Expert. *Aswat al-Iraq*. [on-line] 22. prosince 2010

⁴³² OTTAWAY, Marina, KAYSI, Daniel Anas. Op. cit.

⁴³³ OTTAWAY, Marina, KAYSI, Daniel Anas. Op. cit.

⁴³⁴ Vlastní překlad ALKADIRI, Raad. Op. cit., s. 1326.

⁴³⁵ Zkoumané v této diplomové práci

Někteří reprezentanti jsou jak představitelé jednotlivé strany, tak ale i zároveň koalice.⁴³⁶ Například, když se podíváme na současného premiéra al-Málikího, zjistíme, že je představitelem KPS a Národní koalice.⁴³⁷ Neplatí, že strany, které se účastnily voleb jako součást některé z koalice, jsou jí dodnes. A neplatí ani to, že by ve Sněmovně nevznikly nové koalice, což i dokazuje příklad předsedy vlády, kdy u jeho jména se dočteme, že je reprezentantem Národní koalice.

Základní dělení stranických systémů na jednostranné, dvoustranné a vícestranné nebude stačit pro analýzu irácké skutečnosti. Informace o počtu stran, koalicí či bloku v iráckém parlamentu jsou nejasné, jen víme, že se jedná o více stran než dvě. Když bychom si vystačili s touto jednoduchou typologií, tak Irák bude ve stejné skupině jako Česká republika či Slovensko. Logika věci chce další odlišení.

Jedna z nejznámějších prací o stranických systémech je bezesporu ta od Giovannioho Sartoriho *Strany a stranické systémy*. Sartori vidí klíčové v počítání stran řešit, zda se jedná o relevantní strany.⁴³⁸ „...můžeme vyloučit z počítání strany, které nemají ani (1) koaliční potenciál, ani (2) vyděračský potenciál.“⁴³⁹ Sartori navrhuje počítání v určitém časovém úseku. Ve své knize uvádí příklad komunistických stran v Itálii a ve Francii, které po dobu 25 let neměly koaliční potenciál, ale protože měly volební zisky kolem 25 až 33 procent, tak je nutné s nimi počítat. Časový úsek, ve kterém můžeme hodnotit irácké strany, se zdá být příliš krátký. Tomuto hodnocení by ani nepomohly časté změny od prvních parlamentních voleb k druhým. Sartori má sedm tříd stranických systémů. Případ Irák bude zajímat jen ty třídy, kde je více stran. První možnost je omezený pluralismus, ale ten je definován počtem stran 3-5, což Irák není. Zbývají možnosti třídy extrémního pluralismu a třídy atomizované. Zde je klíčové, zda to je segmentovaná nebo polarizovaná situace. Nezdá se, že by situace v Iráku byla polarizována, že by strany byly od sebe navzájem ideologicky moc vzdálené, spíše se jedná o segmentovanou situaci.⁴⁴⁰ Sám Giovanni Sartori upozorňoval, že jeho typologie si neklade za cíl postihnout celý svět, ale naopak, že je zaměřená na státy dlouhodobě fungující a ne teprve začínající. Zabývá se státy, které mají *strukturovaný* stranický systém. Varuje také před navlékáním západních konceptů na nezápadní společnosti.⁴⁴¹

⁴³⁶ Al-kijánát as-sijásija. *Iraqi Parliament Guide*. [on-line]

⁴³⁷ Nouri Maliki reappointed Iraqi prime minister. *BBC NEWS*. [on-line] 12. listopadu 2010

⁴³⁸ SARTORI, Giovanni. *Strany a stranické systémy: schéma pro analýzu*, 2005, s. 123- 134.

⁴³⁹ SARTORI, Giovanni. Op. cit., s. 128.

⁴⁴⁰ SARTORI, Giovanni. Op. cit., s. 123- 134.

⁴⁴¹ SARTORI, Giovanni. Op. cit., s. 244- 271.

Přestože některé strany existovaly před svržením Saddáma Husajna, fungovaly v exilu, a proto je nemůže hodnotit z delší časové perspektivy. To by šlo jen v případě Kurdských stran PUK a KDS, které fungují a tvoří politiku desetiletí, ale jen v regionu Kurdistán a ne v celém Iráku. V současné době mezi oběma stranami funguje shoda, kandidují ve společné koalici a o moc se dělí.

Po pádu nedemokratického režimu zásahem zvenčí, je jistě obtížné přes pomoc zahraničí budovat stranický systém, jaký známe z Evropy. Situace v zemi se musí uklidnit a stabilizovat, abychom mohli v budoucnu stranický systém lépe zanalyzovat. Ale je i možné, že k tomu nedojde a systém bude nadále takto fragmentovaný a často se měnit.

3.11. Typ demokracie v Iráku

Na tomto místě bych ráda shrnula, o jaký typ demokracie se v Iráku elity pokoušejí. V předchozích podkapitolách byly rozebrány jednotlivé důležité aspekty demokracie a nyní zde shrnu, zda Irák plní charakteristiky konsociační demokracie definované Arendem Lijphartem. Diplomová práce zde analyzuje systém, který není konsolidovaný na rozdíl od Lijphartova díla, které se zabývalo především konsolidovanými systémy. Irák je bez pochyby pluralitní společností. Jak ukázala první kapitola, v zemi žijí různé etnicko-náboženské skupiny. Lijphart pro rozdělené státy představil model konsociační demokracie, který má napomoci zajistit stabilní demokracii. Které charakteristiky naplňuje Irák a které ne?

Již první konsociační rys v irácké politice nachází Salamey v irácké politice v době, kdy byla uznána autonomie iráckého Kurdistánu. Píše: „... *byla to jedna z prvních politických dohod, která povolovala etnické sdílení moci.*“⁴⁴²

John McGarry a Brendan O’Leary byli zastánci invaze do Iráku a optimisté, co se týká konsociačního poválečného uspořádání Iráku. Věří, že ústava z roku 2005 zahrnuje konsociační prvky (možnost decentralizace moci do tří etnicko-náboženských regionů), které udělají z Iráku stabilní demokratický stát, kterému nebude hrozit

⁴⁴² Vlastní překlad SALAMEY, Imad. Op. cit., s. 12-13.

rozpad.⁴⁴³ Nicméně dle nich ústava není kompletní a v některých částech je vágní, proto doporučují, aby byla rozvinuta v konsociačním rysu pro zajištění demokracie.⁴⁴⁴

Nussaibah Younis tvrdí, že Irák zavedl řadu doporučení Arenda Lijpharta (proporční reprezentaci, federalismus, parlamentní systém se slabým prezidentem), které nutí občany, aby přijali jako svou hlavní identitu etnicko-náboženskou, přestože v minulosti Iráku existují periody, kdy pro Iráčany byly jiné identity důležitější.⁴⁴⁵ Etnicko-náboženské identity se v Iráku prosadily v důsledku válek od 80. let a sankčního režimu v 90. letech.⁴⁴⁶

Konsociační demokracie počítá s ochranou menšin, ale při tvoření irácké ústavy byli vynecháni sunnitě, což dokazuje, že konsociační prvky nebyly uplatněny již v tvoření základního zákona. Dixon píše, že obhájci konsocionalismu tvrdí, že je to kvůli tomu, že sunnitě jsou kolektivně vinni za zločiny baasistického režimu. O'Leary tvrdí, že mnozí sunnitě se nadále domnívají, že Kurdové jsou rasově méněcenní a ší'ité nábožensky méněcenní, takže kdyby sunnitě byli zapojeni do vyjednávání nové ústavy, dohody by nebyly nikdy úspěšné.⁴⁴⁷ S McGarrym nicméně poukazují, že irácká ústava zahrnuje ochranu menšin (zákaz diskriminace na základě etnicity či náboženství, atd.), ale nedostatečně.⁴⁴⁸

Hlavní rys konsociační demokracie definované Arendem Lijphartem, jak bylo popsáno v teoretické části, je vláda široké koalice, která je složena ze všech významných segmentů společnosti. Dle International Crisis Group jsou v Iráku od přijetí ústavy v roce 2005 vlády národní jednoty bez opozice.⁴⁴⁹ V příloze č. 13 je graficky znázorněna vláda vzešlá z voleb do Sněmovny reprezentantů v roce 2010. Domnívám se, že jsou v ní zastoupeny téměř všechny segmenty společnosti, takže tento prvek konsociační demokracie je v Iráku přítomen. Za konsociační dohodu lze považovat tu z Irbilu z roku 2010, přestože prezident Kurdistánu Barzání tvrdil, že dohoda byla ignorována. Základ byl položen dle dohody v tom, že prezidentem bude

⁴⁴³ DIXON, Paul. Op. cit., s. 310, 316.

⁴⁴⁴ MCGARRY, John a O'LEARY, Brendan. 2007, Op. cit., s. 676.

⁴⁴⁵ Uvádí příklad 50. a 60. let, kdy probíhal boj mezi urbanizovanými částmi Iráku a venkovskými (především jihem obývaným ší'ity). Městské obyvatelstvo prosazovalo sekulární nacionalismus, což bylo odmítáno na venkově. Tehdy nacionalističtí lídři byli jak sunnitě, tak ale i ší'ité. A opozice k státu přicházela od sunnitských kmenových vůdců a ší'itských duchovních, viz. YOUNIS, Nussaibah. Op. cit., s. 1-4.

⁴⁴⁶ YOUNIS, Nussaibah. Op. cit., s. 1-4.

⁴⁴⁷ DIXON, Paul. Op. cit., s. 316.

⁴⁴⁸ MCGARRY, John a O'LEARY, Brendan. 2007, Op. cit., s. 688.

⁴⁴⁹ FAILING OVERSIGHT: IRAQ'S UNCHECKED GOVERNMENT: Middle East Report N°113. *International crisis group*. [on-line], s. 18.

Kurd, premiérem ší'ita a předseda Sněmovny sunnita. Tedy tyto tři funkce jsou obsazeny dle hlavního etnicko-náboženského dělení Iráku. Dle dohody i hlavní bezpečnostní funkce měly připadnout hlavním stranám, což se ale nestalo.⁴⁵⁰ Obdobně se iráčtí politici dohodli po volbách v roce 2005, že předsedou Sněmovny bude sunnita a jeho dva zástupci budou ší'ita a Kurd.⁴⁵¹ Tyto dohody připomínají rozdělení funkcí v Libanonu, který Lijphart řadí mezi konsociační státy.

Druhým ze čtyř hlavních znaků konsociační demokracie je vzájemné veto, které je v Iráku přítomno při projednávání zákonů ve výboru, tam ho může vetovat některá z hlavních etnicko-náboženských skupin.⁴⁵²

Jak bylo napsáno v podkapitole zabývající se iráckým volebním systémem, v Iráku je uplatňován proporční volební systém, což je jeden z rysů konsociační demokracie. Není známo, že by další funkce byly přidělovány proporčně dle etnicko-náboženského dělení. Veřejné zdroje, myšleno příjmy z ropy, dle ústavy mají být rozděleny proporčně do provincií. Proporční systém je v Irák zastoupen částečně.

Posledním ze čtyř hlavních znaků je autonomie všech segmentů, které si rozhodují o vnitřních záležitostech samy. Irácká ústava dovoluje mimořádné pravomoci regionům. Ty mohou mít vlastní ústavu, exekutivu, legislativu i soudní moc, mohou mít vlastní bezpečnostní síly. Regionální zákony jsou dle ústavy nad federálními, pokud jsou mezi nimi rozpory. Ústava dává regionům i velkou finanční a administrativní nezávislost. Takovýmto regionem je současný irácký Kurdistan. Ostatní provincie mají možnost se jimi stát. Mezi Iráčany ale není podpora pro toto dělení, spíše to vedlo dle Younis k etnicko-náboženskému násilí.⁴⁵³ Ustanovení federálních jednotek na bázi etnicko-náboženského dělení je dle Salamey problematické, protože zaprvé existuje řada míst, kde žijí skupiny promíchaně, a zadruhé by v Iráku probíhal boj kvůli kontrole ropy, ropovodů, zdrojům vody, přístupu k moři atd.⁴⁵⁴ Navíc premiér al-Málíkí je obviňován, že odmítá uspořádat referendum v provinciích, které by se chtěly stát federálními regiony.⁴⁵⁵ Jak již bylo napsáno výše, federalismu je sice zakotven v ústavě,

⁴⁵⁰DEJA VU ALL OVER AGAIN? IRAQ'S ESCALATING POLITICAL CRISIS: Middle East Report N°126. *International crisis group*. [on-line], s. 3, 7.

⁴⁵¹FAILING OVERSIGHT: IRAQ'S UNCHECKED GOVERNMENT: Middle East Report N°113. Op. cit., s. 19.

⁴⁵²FAILING OVERSIGHT: IRAQ'S UNCHECKED GOVERNMENT: Middle East Report N°113. Op. cit., s. 20.

⁴⁵³YOUNIS, Nussaibah. Op. cit., s. 8-10, obdobně STŘEDOVÁ, Sabina. Op. cit., s. 112-113.

⁴⁵⁴SALAMEY, Imad. Op. cit., s. 28- 29, 37.

⁴⁵⁵DEJA VU ALL OVER AGAIN? IRAQ'S ESCALATING POLITICAL CRISIS: Middle East Report N°126. Op. cit., s. 2.

ale prakticky je uplatňován jen v kurdeckém regionu, takže tento rys konsociační demokracie je přítomen de facto v Iráku jen omezeně.

Další z charakteristik konsociační demokracie je role elit, které se snaží překlenout spory mezi segmenty a najít kompromisní řešení. Dle International Crisis Group v Iráku panuje nedůvěra mezi sunnity a ší'itskými stranami, proto má premiér al-Málíkí zájem, co nejvíce posilovat svou moc.⁴⁵⁶ Ústava z roku 2005 dává obrovskou moc do rukou premiéra, což zapříčiňuje boj o tento post v povolebním období, protože proporcí volební systém pravděpodobně nepřinese žádné politické straně většinu. První premiér zvolený po zavedení nové irácké ústavy byl Núrí al-Málíkí, který si vybudoval velkou osobní moc, o řadě věcí rozhodoval bez konzultace kabinetu. Řada politických stran navrhuje, aby došlo k většímu rozdělení moci, aby existoval princip brzd a protivah k premiérské moci.⁴⁵⁷ International Crisis Group varuje před tím, že al-Málíkí přebírá moc od dalších orgánů (parlamentu, soudní moci i nezávislých komisí a agentur) již od roku 2006. Sadristé obvinili al-Málíkího, že chce osobně ovládat armádu, policii a tajné služby.⁴⁵⁸ Vláda vzešlá z voleb v prosinci 2005 byla obviňována, že jedná v zájmu ší'itů, kteří podporují al-Málíkího, a ne v zájmu celého Iráku.⁴⁵⁹ Obrovská moc premiéra není znak konsociační demokracie. A vláda, která jedná jen v zájmu jedné skupiny, se nedá označit za konsociační, protože ta má symbolizovat kompromisy v zájmu všech.

Jak bylo napsáno v teoretické části věnované konsociační demokracii, je několik prvků, které mohou pomoci udržet konsociační demokracii, například vnější ohrožení, což v současné době pro Irák musí představovat občanská válka v Sýrii. Myslím, že válka u sousedního státu by měla ponoukat elity, aby spolupracovaly a zajistily bezpečnost Iráku.

Domnívám se, že Irák naplňuje jen částečně model konsociační demokracie, jak ho navrhl Arend Lijphart. Ale na druhou stranu u všech států, které jsou označovány za konsociační, jak bylo napsáno v podkapitole představující konsociační demokracii, se dají nalézt prvky, které nejsou konsociační. Velký problém pro demokracii v Iráku spatřuji v neochotě politických elit, především premiérovi Núrím al-Málíkím, hledat kompromisní řešení a pěstovat vzájemnou důvěru.

⁴⁵⁶ DEJA VU ALL OVER AGAIN? IRAQ'S ESCALATING POLITICAL CRISIS: Middle East Report N°126. Op. cit., s. 3.

⁴⁵⁷ YOUNIS, Nussaibah. Op. cit., s. 5-7.

⁴⁵⁸ DEJA VU ALL OVER AGAIN? IRAQ'S ESCALATING POLITICAL CRISIS: Middle East Report N°126. Op. cit., s. 2-4.

⁴⁵⁹ YOUNIS, Nussaibah. Op. cit., s. 15.

Závěr

Cílem diplomové práce bylo doložení hypotézy o roztržitosti irácké společnosti jako hlavní zábrany budování demokratického systému v Iráku po roce 2003 a hypotézy o povaze demokracie, která zatím neúspěšně v Iráku vzniká.

Irák jedenáct let po americké invazi nedospěl do fáze konsolidované demokracie, jak ji popisuje Linz a Stepan. Na druhou stranu v zemi se pravidelně konají volby, které pozorovatelé označují za férové. Poslední parlamentní volby se konaly 30. dubna 2014, o těch diplomová práce nepíše, dosud nejsou známy výsledky.⁴⁶⁰ Zdá se, že Irák nenaplnuje ani minimální definici konsolidované demokracie Huntingtona, protože obě vlády, které vznikly po schválení ústavy roku 2005, byly vlády národní jednoty pod premiérem al-Málíkím, tedy nedošlo k alternaci u moci, což požaduje Huntington. Hodnocení Freedom House naznačuje, že Irák není demokratickým státem.

První kapitola ukázala na pozadí iráckých dějin do roku 2003, že nelze hovořit v Iráku o společné identitě, což bylo podpořeno koloniální mocností Velkou Británií, která nespolupracovala se všemi etnicko-náboženskými skupinami stejně, a posléze i samotnými iráckými politiky, kteří do řízení politiky zahrnovali především sunnity. V 90. letech se irácká identita u ší'itů a Kurdů zmenšila. První skupina upírala svou pozornost především ke kmenovým a náboženským vůdcům, u kterých hledala bezpečí a zajištění základních potřeb. Druhá skupina vytvořila na severu Iráku autonomní oblast, která de facto neměla žádné vazby na centrální moc v Bagdádu.

Druhá kapitola představila typologii nedemokratických režimů, přechod k demokracii a definovala konsociační demokracii. Protože mým cílem nebylo představit veškeré typy nedemokratických režimů, zaměřila jsem se na základní dělení na totalitarismus a autoritářství. U přechodů k demokracii jsem ukázala, že ne všichni autoři rozvíjejí typologii, která počítá s vnějším zásahem. Druhá kapitola na větším prostoru interpretuje konsociační demokracii především z knihy Arenda Lijpharta *Democracy in plural societies: a comparative exploration*. Ukázala jsem zde hlavní charakteristiky konsociační demokracie a v menší míře i to, co je tomuto modelu vyčítáno. Nicméně ale i od kritiků zaznívá, že konsociační prvky jsou vhodné pro rozdělené a nově demokratizující se státy.

⁴⁶⁰ Iraqi vote in parliamentary polls in security clampdown. *BBC News*. [on-line] 30. dubna 2014.

Třetí kapitola nejprve v krátkosti analyzovala nedemokratický režim Saddáma Husajna, který obsahoval jak rysy totalitarismu, tak autoritářského režimu. Větší prostor jsem věnovala válce v Iráku a americké správě země. Zde jsem kladla důraz na ukázání chyb USA, protože se domnívám, že hrály a hrají dodnes velkou roli v poválečném vývoji. Tím, že z politiky byli vytlačeni sunnité, udělali Američané obdobou chybu jako Britové a iráčtí politici ve 20. století, když nepustili do politické sféry ší'ity a Kurdy. Jako další významná chyba CPA se ukázalo rozpuštění armády a debaasizace, protože tisíce lidí ztratilo zdroj obživy a stalo se náchylnější k příklonu k terorismu. Diplomová práce ukázala, že situace po druhé světové válce v případě výstavby demokracie v Německu (západním) a Japonsku byla odlišná od Iráku. Tyto země jsou bližší americké realitě a Američané byli jazykově vybavenější na rozdíl od jejich znalosti arabštiny, což se ukázalo jako klíčové v Iráku, kde cizí vojáci nerespektovali místní tradice, a i proto místní lidé k nim a jejich pomoci byli nedůvěřiví. Kdyby Američané postupovali v Iráku citlivěji, mohl by Irák být dnes demokratičtější a bezpečnější zemí. Ale toto jsou jen domněnky, které nemohu doložit.

Tato kapitola se skládá z dvou pomyslných částí, první popisuje historické události, druhá politický systém. Každá tedy do určité míry pracovala s jinými zdroji. Pro nastínění politického systému byla důležitá irácká ústava z roku 2005, která je jakýmsi definitivním oddělením Iráku od baasistického režimu. Poslední podkapitola se snažila spojit teoretickou část o konsociační demokracii s iráckou realitou, což se ukázalo být složité, protože Lijphart pracoval s konsolidovanými režimy, což Irák není. Řada autorů nachází určité konsociační rysy v Iráku, ale na druhou stranu nejsou dostatečné, abychom Irák mohli zařadit po bok Nizozemska, Belgie a dalších.

Diplomová práce doložila v první a třetí kapitole rozdělení irácké společnosti, které znesnadňuje budování demokratického systému. Ale jak ukazuje druhá kapitola, demokracie se může prosadit v rozdělených společnostech. Domnívám se, že irácké elity ale nedokážou překonat vzájemné nepřátelství, což ukazují také zprávy International Crisis Group a Amnesty International. Velkým problémem, který popisují ve třetí kapitole, je koncentrace moci v rukou premiéra, který v poslední vládě řídil i některá ministerstva. Uvidíme po volbách z dubna 2014, zda se toto rozložení sil změní. Napomoci by mělo i utvoření druhé komory parlamentu, na které se iráčtí politici nejsou schopni dohodnout, i když tato komora je i v ústavě. Irácký politický systém se blíží konsociační demokracii, ale nesplňuje ji zcela, což ale nenaplnuje žádná ze zemí, které Lijphart označil za konsociační. Myslím, že západní koncepty demokracie se dají

aplikovat i v zemích na Blízkém východě, protože jak již bylo napsáno, zařadit reálnou skutečnost do typologie a modelů, je vždy obtížné a v realitě se často ukáže, že skutečnost odpovídá kombinaci ideálních typů.

Seznam použité literatury

Monografie

- BALÍK, Stanislav a KUBÁT, Michal. *Teorie a praxe totalitních a autoritativních režimů*. Praha: Dokořán, 2004, 167 s. ISBN 80-86569-89-6.
- BRZEZINSKI, Zbigniew K. a FRIEDRICH, Carl J. *Totalitarian Dictatorship and Autocracy*. New York: Frederick A. Praeger, 1962, xii, 346 s., citováno v BALÍK, Stanislav a KUBÁT, Michal. *Teorie a praxe totalitních a autoritativních režimů*. Praha: Dokořán, 2004, 167 s. ISBN 80-86569-89-6, s. 35-37.
- DAHL, Robert A. *Demokracie a její kritici*. Praha: Victoria Publishing, 1995, 349 s. ISBN 80-85605-81-3, citováno v ŽENÍŠEK, Marek. *Přechod k demokracii v teorii a praxi*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006, 222 s., ISBN 80-7380-008-X, s. 22-23.
- DIAMOND, Larry Jay. *Squandered victory: the American occupation and the bungled effort to bring democracy to Iraq*. New York: Times Books, 2005. 369 s. ISBN 0-8050-7868-1.
- DVOŘÁKOVÁ, Vladimíra a KUNC, Jiří. *O přechodech k demokracii*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1994, 156 s. ISBN 80-901424-8-6.
- FAROUK-SLUGLETT, Marion a SLUGLETT, Peter. *Irák od roku 1958: od revoluce k diktatuře*. Praha: Volvox Globator, 2003, 450 s. ISBN 80-7207-500-4.
- GOMBÁR, Eduard a PECHA, Lukáš. *Dějiny Iráku*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2013, 701 s. ISBN 978-80-7422-249-8.
- LIJPHART, Arend. *Democracy in plural societies: a comparative exploration*. New Haven: Yale University Press, 1980, X, 248 s. ISBN 0300020996.
- LINZ, Juan J. *Totalitarian and authoritarian regimes*. Boulder, USA a Londýn: Lynne Rienner Publishers, Inc., 2000, 342 s. ISBN 1-55587-890-3.
- LINZ, Juan J a STEPAN, Alfred. *Problems of democratic transition and consolidation: Southern Europe, South America, and Post-*

Communist Europe. Baltimore, USA: Johns Hopkins University Press, 1996, xx, 479 s. ISBN 0-8018-5158-0.

- POLK, William Roe. *Understanding Iraq: the whole sweep of Iraqi history, from Genghis Khan's Mongols to the Ottoman Turks to the British mandate to the American occupation*. New York: HarperPerennial, 2006, xviii, 221 s. ISBN 0-06-076469-4.

- RADĚJ, Tomáš. *Irácké povstání v letech 2003-2009: strategie, taktika a ideologie islámských radikálních a nacionalistických uskupení*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2010, 210 s. ISBN 978-80-86506-91-3.

- REILLY, Ben. *Democracy in divided societies: electoral engineering for conflict management*. Cambridge: Cambridge University Press, 2001, xiii, 217 s. ISBN 0-521-79730-6.

- ŘÍCHOVÁ, Blanka. *Přehled moderních politologických teorií: Empiricko-analytický přístup v soudobé politické vědě*. 2. Vydání. Praha: Portál, 2006, 303 s. ISBN 80-7367-177-8.

- SARTORI, Giovanni. *Strany a stranické systémy: schéma pro analýzu*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2005, 466 s. ISBN 80-7325-062-4.

- ŽENÍŠEK, Marek. *Přechod k demokracii v teorii a praxi*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006, 222 s., ISBN 80-7380-008-X.

Sborníky

- BAKER, James A., ed. a HAMILTON, Lee H., ed. *The Iraq study group report*. New York: Vintage Books, 2006. xviii, 142 s. ISBN 0-307-38656-2.

Příspěvky ve sborníku

- DAWISHA, Adeed a DIAMOND, Larry. Iraq's Year of Voting Dangerously. In DIAMOND, Larry, ed. a PLATTNER, Marc F., ed. *Electoral systems and democracy*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2006, xxvi, 245 s. ISBN 0-8018-8475-6, s. 224- 238.

- COLE, Juan R. I. The Rise of Religious and Ethnic Mass Politics in Iraq. In LITTLE, David, ed. a SWEARER, Donald K., ed. *Religion and nationalism in Iraq: a comparative perspective*. Cambridge, Mass.: :

Center for the Study of World Religions, 2006. 213 s. ISBN 0-945454-41-4, s. 43- 62.

- HALPERN, Sue M. Neuspořádaný svět konsociační demokracie. In ŘÍCHOVÁ, Blanka, ed. a LISA, Aleš, ed. *Anatologie světových politologů II*. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 1995, 191 s. ISBN 80-7079-881-5, s. 65- 88.
- HLOUŠEK, Vít a KOPEČEK, Lubomír. Konsensuální a konkurenční demokracie. In HLOUŠEK, Vít, ed. a KOPEČEK, Lubomír, ed. *Demokracie: teorie, modely, osobnosti, podmínky, nepřátelé a perspektivy demokracie*. Brno: Masarykova univerzita, 2003, 379 s. ISBN 80-210-3195-6, s. 203- 231.
- KOPEČEK, Lubomír. Sociálně politické podmínky demokracie. In HLOUŠEK, Vít, ed. a KOPEČEK, Lubomír, ed. *Demokracie: teorie, modely, osobnosti, podmínky, nepřátelé a perspektivy demokracie*. Brno: Masarykova univerzita, 2003, 379 s. ISBN 80-210-3195-6, s. 109- 148.
- KOPEČEK, Lubomír a HLOUŠEK, Vít. Fenomén demokracie. In HLOUŠEK, Vít, ed. a KOPEČEK, Lubomír, ed. *Demokracie: teorie, modely, osobnosti, podmínky, nepřátelé a perspektivy demokracie*. Brno: Masarykova univerzita, 2003, 379 s. ISBN 80-210-3195-6, s. 15- 48.
- LIJPHART, Arend. Konsociační demokracie. In ŘÍCHOVÁ, Blanka, ed. a LISA, Aleš, ed. *Anatologie světových politologů II*. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 1995, 191 s. ISBN 80-7079-881-5, s. 9-32.
- LIJPHART, Arend. The Case for Power Sharing. In DIAMOND, Larry, ed. a PLATTNER, Marc F., ed. *Electoral systems and democracy*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2006, xxvi, 245 s. ISBN 0-8018-8475-6, s. 42-55.
- LINZ, Juan J. An authoritarian regime: the case of Spain. In ALLARD, Eric, ed. a LITTUNEN, Yrjo, ed. *Cleavages, Ideologies and Party Systems*. Helsinki: Westermarck Society. 1964. Reprinted in ALLARD, Eric, ed. a ROKKAN, Stein, ed. *Mass Politics: Studies in Political Sociology*. New York: Free Press. 1970, citováno v: LINZ, Juan J. *Totalitarian and authoritarian regimes*. Boulder, USA a Londýn:

Lynne Rienner Publishers, Inc., 2000, 342 s. ISBN 1-55587-890-3, s. 159.

- MARR, Phebe. Kurds and Arabs, Sunnis and Shiites: Can an Iraqi Identity be Salvaged? In LITTLE, David, ed. a SWEARER, Donald K., ed. *Religion and nationalism in Iraq: a comparative perspective*. Cambridge, Mass.: Center for the Study of World Religions, 2006. 213 s. ISBN 0-945454-41-4, s. 63- 72.
- MCRAE, Kenneth D. Konsociační demokracie. Politický kompromis v segmentovaných společnostech. In ŘÍCHOVÁ, Blanka, ed. a LISA, Aleš, ed. *Anatologie světových politologů II*. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 1995, 191 s. ISBN 80-7079-881-5, s. 33-64.
- PEHE, Jiří. Válka v Iráku: ideologie & realita. In MAALOUF, Beatrice, ed. *Válka v Iráku a Evropská unie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. 135 s. ISBN 80-86898-83-0, s. 9-15.
- SKALNÍK, Petr. Vývoz demokracie válkou aneb jaká politická kultura vzniká v Iráku. In MAALOUF, Beatrice, ed. *Válka v Iráku a Evropská unie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. 135 s. ISBN 80-86898-83-0, s. 99-105.
- STEPAN, Alfred. Paths toward Redemocratization: Theoretical and Comparative Consideration. In O'DONNELL, Guillermo, ed., SCHMITTER, Philippe C., ed., WHITEHEAD, Laurence, ed. *Transitions from Authoritarian Rule: Prospects for Democracy, vol III*. Baltimore: The John Hopkins University Press, 1986, citováno v DVOŘÁKOVÁ, Vladimíra a KUNC, Jiří. *O přechodech k demokracii*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1994, 156 s. ISBN 80-901424-8-6, s. 54-58.
- STŘEDOVÁ, Sabina. Nová irácká ústava jako odraz vnitřní polarizace irácké společnosti. In MAALOUF, Beatrice, ed. *Válka v Iráku a Evropská unie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. 135 s. ISBN 80-86898-83-0, s. 106-115.

Články v periodiku

- ALKADIRI, Raad. Oil and the federalism in Iraq. *International Affairs*. 2010, vol. 86, issue 6, s. 1315- 1328, ISSN 0020-5850

- BOUILLON, Markus E. Iraq's state-building enterprise: State fragility, state failure and a new social contract. *International Journal of Contemporary Iraqi Studies*. 2012, vol. 6, issue 3, s. 281- 297, ISSN 1751-2867
- BOWRING, Bill. Minority rights in post-war Iraq: An impending catastrophe? *International Journal of Contemporary Iraqi Studies*. 2011, vol. 5, issue 3, s. 319-335, ISSN 1751-2867
- DAVIS, Eric. History Matters: Past as Prologue in Building Democracy in Iraq. *Orbis*. 2005, vol. 49, issue 2, s. 229- 244, ISSN 0030-4387
- DAVIS, Eric. Introduction: The question of sectarian identities in Iraq. *International Journal of Contemporary Iraqi Studies*. 2010, vol. 4, issue 3, s. 229-242, ISSN 1751-2867
- DAWISHA, Adeed. National identity and sub-state sectarian loyalties in Iraq. *International Journal of Contemporary Iraqi Studies*. 2010, vol. 4, issue 3, s. 243-256, ISSN 1751-2867
- DIXON, Paul. Is Consociational Theory the Answer to Global Conflict? From the Netherlands to Northern Ireland and Iraq. *Political Studies Review*. 2011, vol. 9, issue 3, s. 309-322, ISSN 1478-9299
- FRANZÉN, Johan. The problem of Iraqi nationalism. *National Identities*. 2011, vol. 13, issue 3, s. 217-234, ISSN 1460-8944
- HLOUŠEK, Vít a KOPEČEK, Lubomír. Česká republika-konsensuální nebo majoritní model demokracie. *Politologická revue*. 2002, č. 1, s. 3- 21, ISSN 1211-0353
- CHARVÁT, Jakub. Irácké parlamentní volby 2005. Úvahy nad iráckým volebním systémem. *Slovenská politologická revue*. 2009. č. 4, s. 21- 41, ISSN 1335-9096
- ISMAEL, Tareq Y. and ISMAEL, Jacqueline S. The sectarian state in Iraq and the new political class. *International Journal of Contemporary Iraqi Studies*. 2010, vol. 4, issue 3, s. 339- 356, ISSN 1751-2867

- MCGARRY, John a O' LEARY, Brendan. Iraq's Constitution of 2005: Liberal consociation as political prescription. *International Journal of Constitutional Law*. 2007, vol. 5, issue 4, s. 670-698, ISSN 1474-2640
- MCGARRY, John a O' LEARY, Brendan. The Political regulation of national and ethnic conflict. *Parliamentary Affairs*. 1994, vol. 47, issue 1, s. 94-115, ISSN 0031-2290
- NOVÁK, Miroslav. Je konsensuální „model“ demokracie nejlepší? (první část) *Sociologický časopis*. 1998. č. 1, s. 3-21, ISSN 0038-0288.
- NOVÁK, Miroslav. Je konsensuální „model“ demokracie nejlepší? (druhá část) *Sociologický časopis*. 1998. č. 2, s. 131-144, ISSN 0038-0288.
- RUSTOW, Dankwart A. Transitions to Democracy: Toward a Dynamic Model. *Comparative Politics*. 1970. vol. 2, no. 3, s. 337- 363, citováno v DVOŘÁKOVÁ, Vladimíra a KUNC, Jiří. *O přechodech k demokracii*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1994, 156 s. ISBN 80-901424-8-6, s. 20-21.
- SALAMEY, Imad. Integrative Consociational Democracy for Deeply Divided Society: What can Lebanon and Iraq Learn from Each Other? *Conference Papers -- International Studies Association*. 2008 Annual Meeting, s. 1-54
- SOBOTA, Jiří. Hry bez hranic: Jak rozumět složitým zprávám z Blízkého východu. *Respekt*. 2014. č. 3, s. 28-29, ISSN 0862-6545.
- VISSER, Reidar. Iraq moves backward. *Middle East Report*. 2010, issue 255, s. 2-7, ISSN 0899-2851
- WEBB, Edward. After Saddam , a secular Iraq? The sources of and prospects for the Iraqi religio-political order. *Conference Papers -- International Studies Association*. 2009 Annual Meeting, s. 1-16.
- YOUNIS, Nussaibah. Set up to fail: consociational political structures in post-war Iraq, 2003-2010. *Contemporary Arab Affairs*. 2011, vol. 4, issue 1, s. 1-18, ISSN 1755-0912.

- ZUNES, Stephen. The United States in Iraq: the consequences of occupation. *International Journal of Contemporary Iraqi Studies*. 2007, vol. 1, issue 1, s. 57-75, ISSN 1751-2867

Internetové články

- HASSAN, Hussein D. Iraq: Tribal Structure, Social, and Political Activities. *Congressional Research service*. [on-line] 15. března 2007. Dostupné z <http://fpc.state.gov/documents/organization/81928.pdf> [cit. 10.ledna 2014]
- HODER, Lukáš. Stabilizace a demokratizace Iráku Po úspěšné stabilizaci země záleží její demokratický vývoj na Iráčanech. *Revue politika*. [on-line] 6. dubna 2010. Dostupné z <http://www.revuepolitika.cz/clanky/1282/stabilizace-a-demokratizace-iraku> [cit. 10.ledna 2014]
- KATZMAN, Kenneth. Iraq: Politics, Governance, and Human Rights. *Federatin of American Scientists*. [on-line] 13. prosince 2012. Dostupné z <http://www.fas.org/sgp/crs/mideast/RS21968.pdf> [cit. 24. března 2014]
- OTTAWAY, Marina, KAYSI, Daniel Anas. Iraq: Coalition Under Stress. *Carnegie Endowment for international peace*. [on-line] 8. června 2011. Dostupné z <http://www.carnegieendowment.org/2011/06/08/iraq-coalition-under-stress/bm02#> [cit. 24. března 2014]
- SHADID, Antony. Maliki Creates Coalition To Compete in Iraqi Vote. *Washington Post*. [on-line] 2. října 2009. Dostupné z <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2009/10/01/AR2009100102644.html> [cit. 24. března 2014]
- WALLERSTEIN, Immanuel. Immanuel Wallerstein: Irák: třináctá hodina. *Britské listy*. [on-line] 2. prosince 2008. Dostupné z <http://blisty.cz/art/44040.html> [cit. 24. března 2014]
- WRIGHT, Robin. How 5 Countries Could Become 14. *The New York Times*. [on-line] 28. září 2013. Dostupné z: http://www.nytimes.com/interactive/2013/09/29/sunday-review/how-5-countries-could-become-14.html?_r=0 [cit. 17.ledna 2014]

Internetové texty

- All blocs should take part in forming government – Maliki. *Aswat al-Iraq*. [on-line] 17.května 2010. Dostupné z http://en.aswataliraq.info/%28S%280vvutzmo3h20jn55hgk4smfg%29%29/Default1.aspx?page=article_page&id=131876&l=1 [cit. 24. března 2014]
- Al-chaláfátu qad tarhalu mašrú^cu qánún madžlis al-itihád ila al-dúrati al-muqbilati. *Iráq Press*. [on-line] 15. ledna 2014. Dostupné z <http://www.iraqpressagency.com/?p=35049&lang=ar> [cit. 26. dubna 2014]
- Al-kijánát as-sijásíja. *Iraqi Parliament Guide*. [on-line] Dostupné z <http://www.iraqparliament.info/en/entities> [cit. 24. března 2014]
- COALITION PROVISIONAL AUTHORITY ORDER NUMBER 96 THE ELECTORAL LAW. [on-line] Dostupné z http://www.iraqcoalition.org/regulations/20040615_CPAORD_96_The_Electoral_Law.pdf [cit. 24. března 2014]
- Country Ratings and Status, 1973-2014 (FINAL). *Freedom House*. [on-line] Dostupné z http://www.freedomhouse.org/report-types/freedom-world#.Uz1Ezfl_tws [cit. 24. března 2014]
- DEJA VU ALL OVER AGAIN? IRAQ'S ESCALATING POLITICAL CRISIS: Middle East Report N°126. *International Crisis Group*. [on-line] 30. července 2012. Dostupné z [http://www.crisisgroup.org/~media/Files/Middle%20East%20North%20Africa/Iraq%20Syria%20Lebanon/Iraq/126-deja-vu-all-over-again-iraqs-escalating-political-crisis.pdf](http://www.crisisgroup.org/~/media/Files/Middle%20East%20North%20Africa/Iraq%20Syria%20Lebanon/Iraq/126-deja-vu-all-over-again-iraqs-escalating-political-crisis.pdf) [cit. 18.dubna 2014]
- Democracy Education for Iraq—Nine Brief Themes. *Stanford University*. [on-line] 22. listopadu 2004 Dostupné z <http://www.stanford.edu/~ldiamond/iraq/DemocracyEducation0204.htm> [cit. 21.března 2014]
- Dustúru al-^ciráqi. *Džumhúrijatu al-^ciráqi wizáratu dáchilijatu mudírijatu al-džinsíjati al-^cámati*. [on-line] Dostupné z http://www.iraqnationality.gov.iq/attach/constitution_ar.pdf [cit. 26.dubna 2014]
- FAILING OVERSIGHT: IRAQ'S UNCHECKED GOVERNMENT: Middle East Report N°113. *International Crisis Group*.

[on-line] 26. září 2011 Dostupné z

[http://www.crisisgroup.org/~media/Files/Middle%20East%20North%20Africa/Iraq%20Syria%20Lebanon/Iraq/113%20-%20Failing%20Oversight%20-%20Iraqs%20Unchecked%20Government.pdf](http://www.crisisgroup.org/~/media/Files/Middle%20East%20North%20Africa/Iraq%20Syria%20Lebanon/Iraq/113%20-%20Failing%20Oversight%20-%20Iraqs%20Unchecked%20Government.pdf) [cit. 18.dubna 2014]

- Government of Iraq. *Welcome to Iraq*. [on-line] Dostupné z <http://www.iraq.ro/government.php?pid=25> [cit. 24.března 2014]

- Irák opustili poslední američtí vojáci. *Česká televize*. [on-line] 18. prosince 2011. Dostupné z <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/155891-irak-opustili-posledni-americti-vojaci/> [cit. 24. března 2014]

- Irák: Vnitropolitická charakteristika. *Ministerstvo zahraničních věcí České republiky*. [on-line] Dostupné z http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/blizky_vychod/irak/politika/vnitropoliticka_charakteristika.html [cit. 24. března 2014]

- Iraq. *CIA: The World Fact Book*. [on-line] Dostupné z <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/iz.html> [cit. 12.ledna 2014]

- Iraq: Government. Principal Government Officials. *Global Edge*. [on-line] Dostupné z <http://globaledge.msu.edu/Countries/Iraq/Government> [cit. 24. března 2014]

- IRAQ. Council of Representatives of Iraq. *INTER-PARLIAMENTARY UNION*. [on-line] Dostupné z <http://www.ipu.org/parline/reports/2151.htm#elect> [cit. 24. března 2014]

- Iraqi Constitution. *ACE: The Electoral Knowledge Network*. [on-line] Dostupné z <http://aceproject.org/en/regions/mideast/IQ/Full%20Text%20of%20Iraqi%20Constitution.pdf/view> [cit. 24. března 2014]

- Iraqi National Aliance. *Carnegie Endowment for international peace*. [on-line] Dostupné z http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/d-iq/dv/d-iq20091202_04_/d-iq20091202_04_en.pdf [cit. 24. března 2014]

- Iraqi National Movement. *Carnegie Endowment for international peace*. [on-line] Dostupné z

http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/d-iq/dv/d-iq20091202_06_/d-iq20091202_06_en.pdf [cit. 24. března 2014]

- Iraqi vote in parliamentary polls in security clampdown. *BBC News*. [on-line] 30. dubna 2014. Dostupné z

<http://www.bbc.com/news/world-middle-east-27216235>

- Maliki's new government, largest government in Iraq's history, Expert: *Aswat al-Iraq*. [on-line] 22. prosince 2010. Dostupné z

http://en.aswataliraq.info/%28S%280vvutzmo3h20jn55hgk4smfg%29%29/Default1.aspx?page=article_page&id=139976&l=1 [cit. 24. března 2014]

- Nouri al-Maliki. *Iraqi Parliament Guide*. [on-line] Dostupné z <http://www.iraqparliament.info/en/node/671> [cit. 24. března 2014]

- Nouri Maliki reappointed Iraqi prime minister. *BBC NEWS*. [on-line] 12. listopadu 2010. Dostupné z <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-11732158> [cit. 24. března 2014]

- Our Beliefs: Values. The Values & Principles Of The Islamic Dawa Party. *Islamic Dawa Party*. [on-line] Dostupné z <http://www.islamicdawaparty.com/?module=home&fname=values.php&active=5> [cit. 24. března 2014]

- PROCEDURES FOR POLLING AND COUNTING FOR THE IRAQI COUNCIL OF REPRESENTATIVES ELECTION. *The Independent High Electoral Commission*. [on-line] Dostupné z <http://www.ihec.iq/en/index.php/procedures.html> [cit. 24. března 2014]

- Procedures of Registration and Certification Of candidates for Iraqi CoR Elections 2010. *The Independent High Electoral Commission*. [on-line] Dostupné z <http://www.ihec.iq/en/index.php/procedures.html> [cit. 24. března 2014]

- State of Law Coalition. *Carnegie Endowment for international peace*. [on-line] Dostupné z http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/d-iq/dv/d-iq20091202_05_/d-iq20091202_05_en.pdf [cit. 24. března 2014]

- The Kurdish Parties. *Carnegie Endowment for international peace*. [on-line] Dostupné z

http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/d-iq/dv/d-iq20091202_09_/d-iq20091202_09_en.pdf [cit. 24.března 2014]

- Voters. *The Independent High Electoral Commission*. [on-line] Dostupné z <http://www.ihec.iq/en/index.php/voters.html> [cit. 24. března 2014]

- What is Democracy? *The Coalition Provisional Authority*. [on-line] 21.ledna 2004 Dostupné z http://www.iraqcoalition.org/democracy/hillah_lecture.html [cit. 21.března 2014]

- Why State of Law? *The Official site for The State of Law Coalition*. [on-line] Dostupné z <http://qanoon337.org/en/index.php?action=pages&id=14> [cit. 19.ledna 2013]

Encyklopedie a slovníky

- KROPÁČEK, Luboš, ed. *Arabsko-český, česko-arabský slovník: 4500 nejpoužívanějších slov denního tisku, úředních listin a naukové prózy*. 5., upr. vyd. Praha: SPN, 1998. 528 s. ISBN 80-7168-545-3, s. 116, slovo سلطة (sultatun).

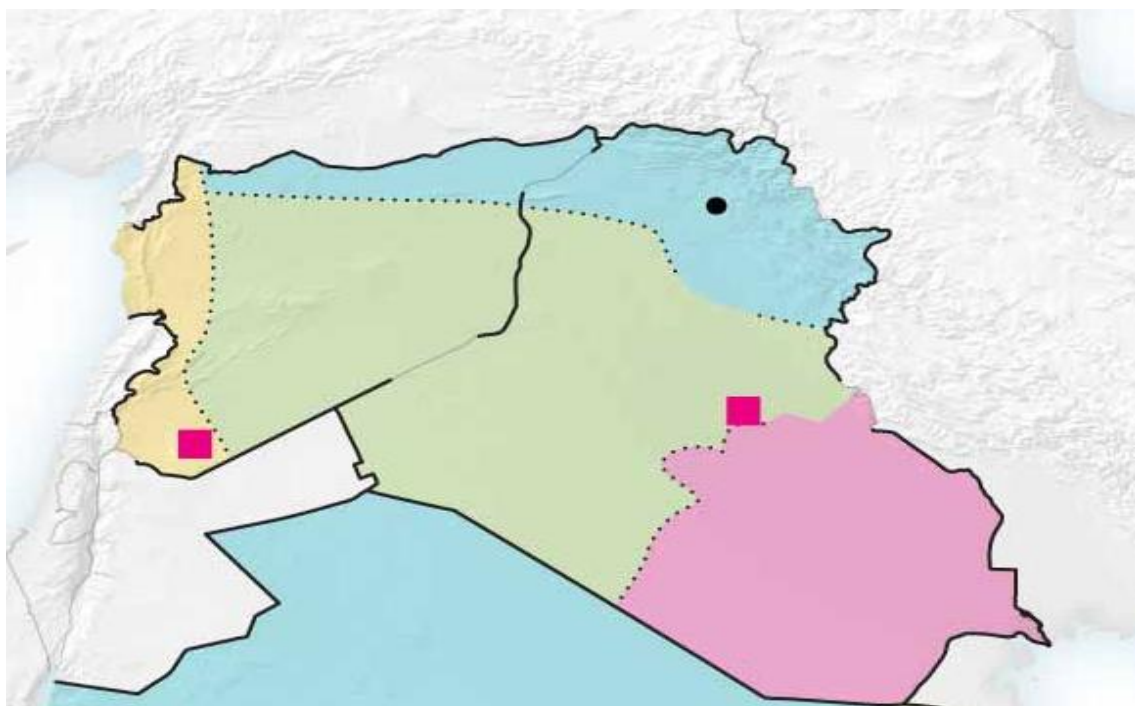
- Encyklopedie Diderot na CD. Praha 2000, citováno v Beránek, Michal. *Definice termínu*. [on-line] Dostupné z http://web.ff.cuni.cz/ustavy/uprav/pages/semi/beranek_definice.pdf [cit. 24. března 2014]

Přílohy

Příloha č. 1

Mapa ukazuje možné budoucí státní útvary na území dnešního Iráku, Sýrie a Saúdské Arábie

- Modrá barva na severu značí Kurdistan, na jihu Severní Arábii
- Žlutá barva označuje stát Allawitů
- Zelená barva Sunnistán

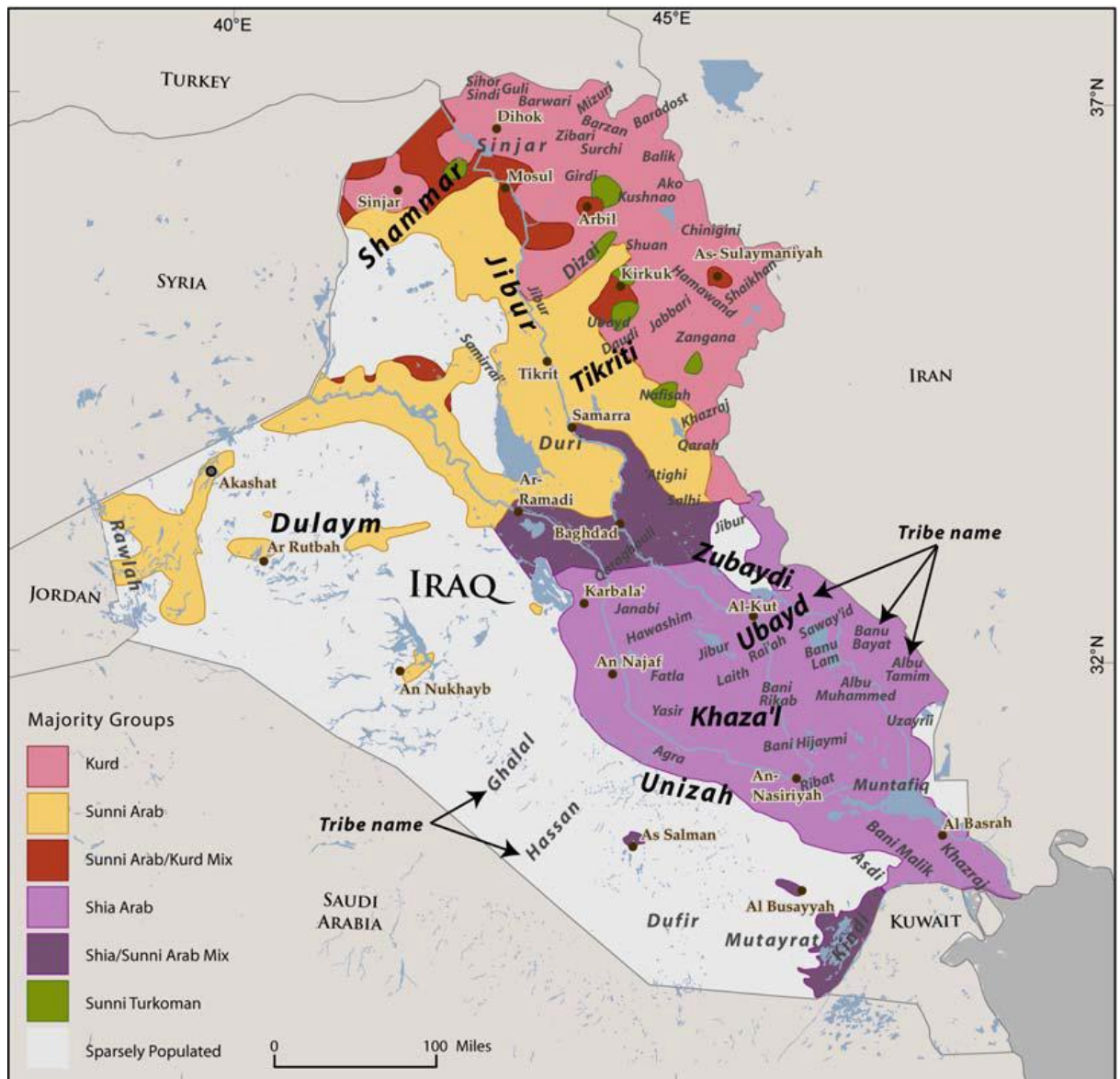


- Růžová barva Ši'itistán

Zdroj: WRIGHT, Robin. How 5 Countries Could Become 14. *The New York Times*. [on-line], obrázek oříznut autorkou

Příloha č. 2

Rozdělení obyvatelstva Iráku dle etnicko-náboženské příslušnosti



Zdroj: HASSAN, Hussein D. Iraq: Tribal Structure, Social, and Political Activities. Congressional Research service. [on-line]

Příloha č. 3

Hodnocení Freedom House- Irák 1972- 2013

Období	Politické svobody	Občanské svobody	Status	Období	Politické svobody	Občanské svobody	Status
1972	7	7	Nesvobodný	1973	7	7	Nesvobodný
1974	7	7	Nesvobodný	1975	7	7	Nesvobodný
1976	7	7	Nesvobodný	1977	7	7	Nesvobodný
1978	7	6	Nesvobodný	1979	7	7	Nesvobodný
1980	6	7	Nesvobodný	Led. 1981- srp. 1982	6	7	Nesvobodný
Srp. 1982- lis.1983	6	7	Nesvobodný	Lis. 1983- lis. 1984	7	7	Nesvobodný
Lis. 1984- lis. 1985	7	7	Nesvobodný	Lis. 1985- lis.1986	7	7	Nesvobodný
Lis. 1986- lis.1987	7	7	Nesvobodný	Lis. 1987- lis. 1988	7	7	Nesvobodný
List. 1988- pro. 1989	7	6	Nesvobodný	1990	7	7	Nesvobodný
1991	7	7	Nesvobodný	1992	7	7	Nesvobodný
1993	7	7	Nesvobodný	1994	7	7	Nesvobodný
1995	7	7	Nesvobodný	1996	7	7	Nesvobodný
1997	7	7	Nesvobodný	1998	7	7	Nesvobodný
1999	7	7	Nesvobodný	2000	7	7	Nesvobodný
2001	7	7	Nesvobodný	2002	7	7	Nesvobodný
2003	7	5	Nesvobodný	2004	7	5	Nesvobodný
2005	6	5	Nesvobodný	2006	6	6	Nesvobodný
2007	6	6	Nesvobodný	2008	6	6	Nesvobodný
2009	5	6	Nesvobodný	2010	5	6	Nesvobodný
2011	5	6	Nesvobodný	2012	6	6	Nesvobodný
2013	5	6	Nesvobodný				

Zdroj: Country Ratings and Status, 1973-2014 (FINAL). *Freedom House*. [on-line]

Příloha č. 4

Srovnání autoritářského a totalitního režimu

	Autoritářský režim	Totalitní režim
Autonomie společenských struktur a nepolitické sféry	Ano	Ne
Kontrola všech aspektů života společnosti	Ne	Ano
Absolutní kontrola ekonomické činnosti	Ne	Ano
Vůdčí úloha jediné masové strany	Ne/ omezená*	Ano
Ovládnutí správních struktur představiteli vládnoucí strany	Ne	Ano
Legální či semilegální opozice	Omezeně	Ne
Existence vůdčí ideologie	Ne	Ano
Masový teror doléhající na celou společnost	Ne	Ano
Vypořádávání se s politickými protivníky prostřednictvím násilí	Ano	Ano
Politická mobilizace obyvatel	Ne/ omezená*	Ano
Snaha o expanzi	Ne	Ano
Vzor pro jiné země	Ne/ omezeně	Ano

* Většinou pouze v krátkém období ustavování autoritářského režimu

Zdroj: BALÍK, Stanislav a KUBÁT, Michal. *Teorie a praxe totalitních a autoritativních režimů*. 2004, s. 64.

Příloha č. 5

Pět arén moderní konsolidované demokracie a jejich vzájemná podpora a vyjednávání podle Juana Linze a Alfreda Stepana

Aréna	Primární organizační principy	Nezbytná podpora od dalších arén ⁴⁶¹	Primární vyjednávání s dalšími arénami
občanská společnost	Svoboda sdružování se a komunikace	Vláda práva, která utváří legální garance	Zájmy a hodnoty občanské společnosti jsou hlavním tvůrcem politické společnosti
politická společnost	Svobodná a inkluzivní volební soutěž	Potřebuje legitimitu v očích občanské společnosti	Napsání ústavy a hlavních zákonů
vláda práva	konstitucionalismus	Legální kultura se silnými kořeny občanské společnosti	Vytvoření hierarchie norem, které dělají akce jiných arén legitimní a předvídatelné
státní aparát	Racionálně legální byrokratické normy	Normativní podpora z občanské společnosti pro racionálně legální autoritu	Nezbytné prosazení demokratického sankčních zákonů a procedur utvořených politickou společností na občanskou, politickou a ekonomickou společnost
ekonomická společnost	Institucionalizovaný trh	Legální a regulační rámec utvořený politickou společností	Produkuje nepostradatelné přebytky, které dovolují státu vykonávat jeho kolektivní prospěšné funkce

Zdroj: vlastní překlad LINZ, Juan J a Alfred STEPAN. *Problems of democratic transition and consolidation: Southern Europe, South America, and Post-Communist Europe*, 1996, s. 14.

⁴⁶¹ Vždy jsem vybrala jeden příklad

Příloha č. 6

Hlavní rozdíly mezi konsensuálním a majoritním typem demokracie dle Arenda Lijpharta

Konsensuální typ demokracie	Majoritní typ demokracie
Sdílení exekutivní moci, velké koalice	Koncentrace výkonné moci v rukou jedné strany, „jednobarevná“ vláda
Formální a neformální rozptýlení moci	Fúze moci, převaha vlády nad parlamentem
Vyvážený (symetrický) bikameralismus	Nevyvážený (asymetrický) bikameralismus
Multipartismus	Biapartismus
Vícerozměrný stranický systém	Jednorozměrný stranický systém
Poměrný volební systém	Většinový volební systém
Teritoriální i neteritoriální federalismus, vysoký stupeň decentralizace	Unitární a centralizovaná vláda
Psaná ústava a menšinové veto	Nepsaná ústava a neohraňovaná suverenita parlamentu- neomezuje ji ani přímá demokracie
Korporativismus	Pluralismus
Nezávislost centrální banky	Závislost centrální banky

Zdroj: HLOUŠEK, Vít a KOPEČEK, Lubomír. Konsensuální a konkurenční demokracie. In HLOUŠEK, Vít, ed. a KOPEČEK, Lubomír, ed. *Demokracie: teorie, modely, osobnosti, podmínky, nepřátelé a perspektivy demokracie*. 2003, s. 216.

Příloha č. 7

Typologie demokracie podle Arenda Lijpharta

		Struktura společnosti	
		Homogenní	Pluralitní
Chování elit	Soudružnost	Depolitizovaná demokracie	Konsociační demokracie
	Soupeření	Dostředivá demokracie	Odstředivá demokracie

Zdroj: LIJPHART, Arend. *Democracy in plural societies: a comparative exploration*. 1980, s. 106.

Příloha č. 8

Příklad letáček, které byly distribuovány v Iráku, aby se občané vzdělávali v tom, co je to demokracie⁴⁶²

1. Občanská práva

Jaká práva mají občané v demokracii?

Každý má základní lidská práva, které mu stát nemůže vzít

V demokracii každý občan má jistá základní práva, která mu stát nemůže vzít. Tato práva jsou mezinárodně uznána a garantována. Každý má právo na to mít vlastní víru, včetně náboženské víry, a říci a napsat, co si myslí. Každý má právo hledat různé zdroje informací a myšlenek. Každý má právo se sdružovat s jinými lidmi a tvořit organizace a připojovat se k organizacím podle svého výběru, včetně odborů. Každý má právo se shromažďovat a protestovat proti akcím vlády. Nicméně, občané mají povinnost vyžadovat tyto práva mírově a s respektem k zákonům a právům ostatních.

⁴⁶² Vybrala jsem pro ukázkou první dva z devíti dostupných

2. Federalismus

Jaké jsou benefity federální či decentralizované vlády?

Všichni lidé v Iráku budou mít prospěch z federalismu díky férové distribuci moci ve všech částí země.

Více a více demokracií přijímá federalismus či jiný způsob decentralizace. Podle tohoto principu každá vládní funkce má být provedena na nejnižším stupni vlády, který je schopen provádět tuto funkci efektivně. Jen národní vláda může tisknout peníze, řídit zahraniční politiku, řídit obchod a hranice, zajišťovat národní obranu. Nicméně, lokální záležitosti, jako jsou komunální služby, jsou nejlépe řízeny lokální či provinční vládou. Místní úřady jsou nejlépe schopny poznat a reagovat na okamžité potřeby a zájmy svých občanů. Decentralizace podporuje národní jednotu díky distribuci moci a zdrojů více spravedlivě po celé zemi, přináší vládu blíže lidem a dovoluje místním komunitám určitou kontrolu nad jejich záležitostmi. Demokracie je více stabilní, když moc je přenesena podél geografických linií a ne podle etnického-náboženského dělení.

Zdroj: vlastní překlad, Democracy Education for Iraq—Nine Brief Themes. *Stanford University*. [on-line]

Пříloha č. 9

Пříklad volebního lístku

انتخاب مجلس النواب العراقي ٢٠١٠ - محافظة نينوى

جمهورية العراق
المفوضية العليا المستقلة للانتخابات
كۆمیسۆنی باڵای سەرێه قوێ هه لێزاره نێه كان

انتخاب مجلس النواب العراقي
محافظة ()

في حالة التصويت للكيان فقط ضع علامة في المربع الخالي امام الكيان السياسي الذي تختاره
كهرنه نها دهنگت به قهواره سياسيه كه دا نيشانه ي له و چوارگۆشه به تاهای بهردهم نهواره سياسيه هه لێزاره نێه كان دايش

في حالة التصويت للمرشح ضع علامة في المربع الخالي امام رقم المرشح
ويجب وضع علامة في المربع امام الكيان السياسي الذي ينتمي اليه المرشح
كهر نهنگا دهنگت به ساينور و كه دا نيشانه ي له و چوارگۆشه به تاهای بهردهم زهاري پالنور و كه دا دايش نهنگهت دهين نيشانه ي له و چوارگۆشه بهردهم نهواره سياسيه كه ي پالنور و دا نيشتهت

<input type="checkbox"/>	٤٣	<input type="checkbox"/>	٢٢	<input type="checkbox"/>	١
<input type="checkbox"/>	٤٤	<input type="checkbox"/>	٢٣	<input type="checkbox"/>	٢
<input type="checkbox"/>	٤٥	<input type="checkbox"/>	٢٤	<input type="checkbox"/>	٣
<input type="checkbox"/>	٤٦	<input type="checkbox"/>	٢٥	<input type="checkbox"/>	٤
<input type="checkbox"/>	٤٧	<input type="checkbox"/>	٢٦	<input type="checkbox"/>	٥
<input type="checkbox"/>	٤٨	<input type="checkbox"/>	٢٧	<input type="checkbox"/>	٦
<input type="checkbox"/>	٤٩	<input type="checkbox"/>	٢٨	<input type="checkbox"/>	٧
<input type="checkbox"/>	٥٠	<input type="checkbox"/>	٢٩	<input type="checkbox"/>	٨
<input type="checkbox"/>	٥١	<input type="checkbox"/>	٣٠	<input type="checkbox"/>	٩
<input type="checkbox"/>	٥٢	<input type="checkbox"/>	٣١	<input type="checkbox"/>	١٠
<input type="checkbox"/>	٥٣	<input type="checkbox"/>	٣٢	<input type="checkbox"/>	١١
<input type="checkbox"/>	٥٤	<input type="checkbox"/>	٣٣	<input type="checkbox"/>	١٢
<input type="checkbox"/>	٥٥	<input type="checkbox"/>	٣٤	<input type="checkbox"/>	١٣
<input type="checkbox"/>	٥٦	<input type="checkbox"/>	٣٥	<input type="checkbox"/>	١٤
<input type="checkbox"/>	٥٧	<input type="checkbox"/>	٣٦	<input type="checkbox"/>	١٥
<input type="checkbox"/>	٥٨	<input type="checkbox"/>	٣٧	<input type="checkbox"/>	١٦
<input type="checkbox"/>	٥٩	<input type="checkbox"/>	٣٨	<input type="checkbox"/>	١٧
<input type="checkbox"/>	٦٠	<input type="checkbox"/>	٣٩	<input type="checkbox"/>	١٨
<input type="checkbox"/>	٦١	<input type="checkbox"/>	٤٠	<input type="checkbox"/>	١٩
<input type="checkbox"/>	٦٢	<input type="checkbox"/>	٤١	<input type="checkbox"/>	٢٠
<input type="checkbox"/>		<input type="checkbox"/>	٤٢	<input type="checkbox"/>	٢١

<input type="checkbox"/>	حزب ساحة التحرير	٤١٠	<input type="checkbox"/>	حزب ساحة التحرير	٢٠٣
<input type="checkbox"/>	حزب ساحة الطيران	٤١١	<input checked="" type="checkbox"/>	حزب ساحة الطيران	٢٠٧
<input type="checkbox"/>	حزب بغداد	٤١٤	<input type="checkbox"/>	حزب بغداد	٢١١
<input type="checkbox"/>	ائتلاف العراق الديمقراطي	٤١٧	<input type="checkbox"/>	ائتلاف العراق الديمقراطي	٢١٩
<input type="checkbox"/>	تجمع الوطن العزیز	٤٢٢	<input type="checkbox"/>	تجمع الوطن العزیز	٢٢٢
<input type="checkbox"/>	عراق المؤسسات	٤٢٧	<input type="checkbox"/>	عراق المؤسسات	٢٢٧
<input type="checkbox"/>	الوطن الحبيب	٤٤٠	<input type="checkbox"/>	الوطن الحبيب	٢٢٨
<input checked="" type="checkbox"/>	العراق ينتخب قياداته	٤٤٧	<input type="checkbox"/>	العراق ينتخب قياداته	٢٤٢
<input type="checkbox"/>	مفوضية العراق الوطني	٥٠١	<input type="checkbox"/>	مفوضية العراق الوطني	٢٤٣
<input type="checkbox"/>	حزب حب الوطن	٥٠٢	<input type="checkbox"/>	حزب حب الوطن	٢٥٠
<input type="checkbox"/>	كيان كل الوطنيين	٥١٠	<input type="checkbox"/>	كيان كل الوطنيين	٢٥٥
<input type="checkbox"/>	حزب بغداد الرصافة	٥١٥	<input type="checkbox"/>	حزب بغداد الرصافة	٢٥٧
<input type="checkbox"/>	تجمع الكرخيين	٥١٦	<input type="checkbox"/>	تجمع الكرخيين	٢٦٠
<input type="checkbox"/>	بلسم احمد رحيم النجار	٥١٧	<input type="checkbox"/>	وسن نائل زاهر	٢٦١
<input type="checkbox"/>	سامر سعد وعد الرعيد	٥٢٠	<input type="checkbox"/>	ائتلاف حب الناس	٢٦٢
<input type="checkbox"/>	كيان المرأة العراقية	٥٢١	<input checked="" type="checkbox"/>	كيان المرأة العراقية	٢٦٥
<input type="checkbox"/>	كيان الرجل الوطني	٥٢٢	<input type="checkbox"/>	كيان الرجل الوطني	٢٧٠
<input type="checkbox"/>	تجمع السياسيين	٥٢٢	<input type="checkbox"/>	تجمع السياسيين	٢٧٧
<input type="checkbox"/>	حزب الاقلييات	٥٢٤	<input type="checkbox"/>	حزب الاعلام المناصر	٢٧٩
<input type="checkbox"/>	المكون الرئيسي	٥٢٥	<input type="checkbox"/>	ائتلاف الوسط واليسار	٢٩٩
<input type="checkbox"/>	اتلاف حياة العراقيين	٥٤٥	<input type="checkbox"/>	عراق المؤسسات	٤٠٠
<input type="checkbox"/>	الوطن الحبيب	٥٧٠	<input type="checkbox"/>	الوطن الحبيب	٤٠٥
<input type="checkbox"/>	عراق الانهر والمياه	٥٨٨	<input type="checkbox"/>	العراق ينتخب قياداته	٤٠٧

Пříklad voličského listu

اسم الناخب ناوی دهنگدهر	المواليد له دایکبوی	رقم الناخب زماره‌ی دهنگدهر	رقم العائلة زماره‌ی عیزان	التوقيع نمیزا
ابتسام احمد كاظم	١٩٥٩	٣٥٥٥١٠٠٤	٦١٧٦٩٥	
ابتسام حازم خالد	١٩٩٢	٣٥٥٦٩٥٩٤	٤٣٢١٤٦	
ابتسام حمدي رضا	١٩٥٩	٣٥٥٦٩٨٢٩	٤٣٢١٥٨	
ابتسام عباس محمد	١٩٥٩	٣٥٥٥٣٥٥٥	٦٩٦١٣٧	
ابتسام عبداللطيف سلمان	١٩٥٧	٣٥٥٦٩٢٦٤	٤٣٢١٠٣	
ابتسام عدنان لطيف	١٩٦٦	٣٥٥٦٧٥٠١	٤٣٢٧٠٧	
ابتسام كريم حميد	١٩٥٢	٣٥٥٦٩٨٦٦	٤٣٢٠٦٩	
ابتسام هاشم خليل	١٩٥٢	٣٥٥٥٤٣٤٥	٦١٢٢٥	
ابتهاال عبدالجبار عبود	١٩٧١	٣٥٥٥٨٥٠٩	٤٦٩١٦٨	
ابتهاال عبداللطيف نصيف	١٩٦٣	٣٥٥٥٨٤٩٣	٨٣٤٧٤٣	
ابتهاال عيسى عبدالله	١٩٦٨	٣٥٥٦٩٤٠١	٤٣٢٠٧٨	
ابراهيم احمد شهاب	١٩٨٣	٣٥٥٥٠٣٤٢	١٠٢٦٢١٠	
ابراهيم اسماعيل ابراهيم	١٩٨٨	٣٥٥٦٨٩٥٦	٤٣٢١١٥	
ابراهيم جواد كاظم	١٩٧٤	٣٥٥٥٠٥٠٤	٢٢٨٠٣٦	

Zdroj: PROCEDURES FOR POLLING AND COUNTING FOR THE IRAQI COUNCIL OF REPRESENTATIVES ELECTION. *The Independent High Electoral Commission*. [on-line]

Příloha č. 10

Etnicko-náboženské rysy výsledků voleb z prosince 2005

Provincie	Etnicita	Celkový počet křesel	UIA a další ší'itské strany	Irácký seznam	Sunnitské strany	Kurdské strany	Jiné
Basra	ší'ité	16	13	2	1	-	-
DhiQar	ší'ité	12	11	1	-	-	-
Babel	ší'ité	11	9	1	1	-	-
Najaf	ší'ité	8	7	1	-	-	-
Qaddisya	ší'ité	8	7	1	-	-	-
Misan	ší'ité	7	6	1	-	-	-
Wasit	ší'ité	8	7	1	-	-	-
Karbala	ší'ité	6	5	1	-	-	-
Muthana	ší'ité	5	5	-	-	-	-
Anbar	sunnité	9	-	-	9	-	-
Salah al-Din	sunnité	8	1	1	6	-	-
Sulaymaniya	Kurdové	15	-	-	-	15	-
Irbil	Kurdové	13	-	-	-	13	-
Duhok	Kurdové	7	-	-	-	7	-
Bagdád	mix, většina ší'ité	59	35	8	14	1	1
Ninive	mix, většina sunnité	19	2	2	10	4	1
Diyala	mix, většina sunnité	10	2	1	5	2	-

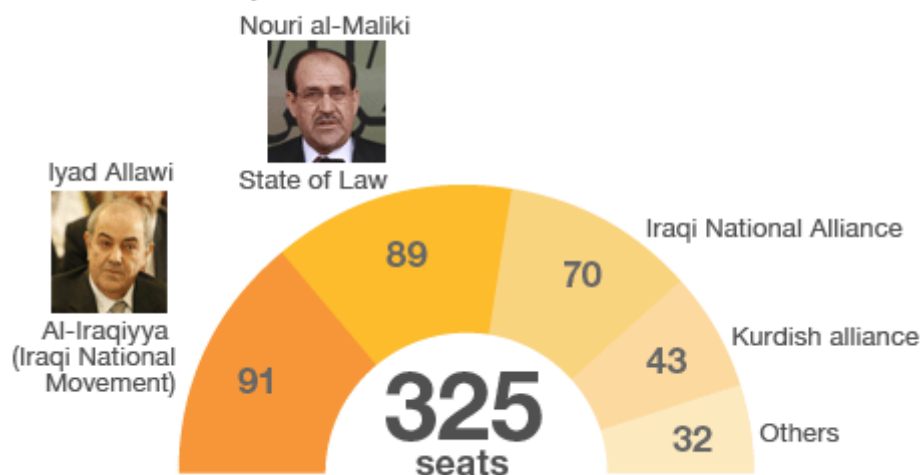
Kirkúk	mix, většina Kurdové	9	-	-	3	5	1
--------	----------------------------	---	---	---	---	---	---

Zdroj: DAWISHA, Aaded a DIAMOND, Larry. Iraq's Year of Voting Dangerously. In DIAMOND, Larry, ed. a PLATTNER, Marc F., ed. *Electoral systems and democracy*. 2006, s. 235.

Příloha č. 11

Rozdělení křesel ve Sněmovně reprezentantů po volbách z března 2010

Seats in the Iraqi Parliament



Source: Independent High Electoral Commission

Zdroj: Nouri Maliki reappointed Iraqi prime minister. *BBC NEWS*. 12. listopadu 2010. [on-line]

Příloha č. 12

Čtyři nejsilnější koalice

Irácké národní hnutí (Iráqija)

Koalice byla utvořena v říjnu 2009. Její hlavní apel směřoval k sunnitům.⁴⁶³ Ale sama sebe označovala za sekulární, že není založena na etnicko-náboženském dělení.⁴⁶⁴ Iráqija byla utvořena mezi stranami, které neměly toho moc společného, šlo jim jen o vítězství ve volbách.⁴⁶⁵ Zakládala si spíše na velkých politických osobách než na silném politickém programu.⁴⁶⁶

Součástí Iráqije jsou:

Irácká národní dohoda (IND), která byla založena v roce 1991 mimo Irák, v jejím čele je Ijád Aláví. Dříve ji podporovala Saudská Arábie nebo CIA. Aláví byl podporován několika západními vládami a do pádu režimu Saddáma Husajna byl prozatímním premiérem. Dodnes je vnímán jako sekulární a prozápadní.⁴⁶⁷

Irácká fronta národního dialogu (IFND), která byla založena v roce 2005, v jejím čele je Saleh al-Mutlaq, který se ale parlamentních voleb v roce 2010 nemohl účastnit, protože byl ve straně Baas, kterou opustil v 70. letech. Strana chce centralizovaný Irák bez vlivu cizích mocností.⁴⁶⁸

Obnovený list, který byl založen v roce 2009 a v jeho čele je Tareq al-Hashemi, který byl dříve spojován s Iráckou islámskou stranou, která byla nejdůležitější sunnitská strana a která byla pro bojkot parlamentních voleb v roce 2005. Strana je proti federalismu, proti etnicko-náboženskému dělení, pro sociální jednotu.⁴⁶⁹

Strana Hasbaa má v čele Usamu Nujeifiho.⁴⁷⁰

Národní budoucí shromáždění má v čele Dhafera al-Aaniho, který byl vyškrtnut z voleb z března 2010.⁴⁷¹

Rozpad Iráqije začal, když se odtrhlo 8 poslanců a vytvořilo Bílý Iráqija blok v čele s Hassanem Alouím. Tento blok se stal velmi kritickým ke své původní koalici a jejímu předsedovi.⁴⁷²

⁴⁶³ KATZMAN, Kenneth. Iraq: Politics, Governance, and Human Rights. [on-line]

⁴⁶⁴ Iraqi National Movement. [on-line]

⁴⁶⁵ OTTAWAY, Marina, KAYSI, Daniel Anas. Op. cit.

⁴⁶⁶ Iraqi National Movement. [on-line]

⁴⁶⁷ Iraqi National Movement. [on-line]

⁴⁶⁸ Iraqi National Movement. [on-line]

⁴⁶⁹ Iraqi National Movement. [on-line]

⁴⁷⁰ Iraqi National Movement. [on-line]

⁴⁷¹ Iraqi National Movement. [on-line]

Dle dohod z Irbilu předseda Sněmovny je z této koalice, stal se jím Usama Nujeifi, který se snaží oslabovat premiéra nejen zvyšováním role Parlamentu, ale i voláním po větší moci provinčních představitelů, což například ukázal, když hostil konferenci představitelů provinční politiky, kde volal po oslabení hegemonie centrální vlády.⁴⁷³

Koalice právního státu (KPS)

Tato koalice byla představena na podzim 2009 před volbami. Kladla důraz na nacionalismus, prosazovala silnou centrální vládu a chtěla národní usmíření.⁴⁷⁴ Al-Málíkí se snažil, aby koalice působila jako sekulární, chtěl se spojit s různými uskupeními, ale získal jen malé organizace, které mají vliv a popularitu jen provinčně.⁴⁷⁵ KPS sama sebe představuje na stranu, které záleží na irácké integritě a svrchovanosti. Je proti korupci a chce vyhnat ze země všechny teroristy.⁴⁷⁶

Součástí této koalice jsou:

Da^cwa, která byla založena již v roce 1957, v jejím čele je Núrí al-Málíkí. Za zrodem strany stál silící arabský nacionalismus a sekularismus, proti kterému chtěla strana bojovat. Saddám Husajn ji brutálně potlačil a členové strany utekli do Íránu, poté se přesunuli do jiných arabských či západních států. Přestože strana byla budována jako ší^citská, dnes se hlásí k sekularismu. Prosazuje silnější centrální vládu a bezpečnost Iráku.⁴⁷⁷ Na svých internetových stránkách v angličtině se hlásí k hodnotám svobody, rovnosti a spravedlnosti, které jsou dle nich základem islámu. Všechny tyto hodnoty režim Saddáma Husajna popíral. Na stejném místě ukazují svých 10 přesvědčení: zavazují se, že jsou stranou pro všechny Iráčany, bojují za umírněný islám, pro demokratizaci Iráku, podporují občanskou společnost, hájí práva občanů a rovnost jejich příležitostí, prosazují rodinu jako základ a chtějí vyšší zapojení žen a vidí svou zodpovědnost v tom, aby mládež žila nadále v míru.⁴⁷⁸ Da^cwa stála u zrodu INC, ale později se s ním rozešla. Přihlásila se k pokusu o zabití syna Saddáma Husajna ^cUdaje v roce 1997.⁴⁷⁹

⁴⁷² OTTAWAY, Marina, KAYSI, Daniel Anas. Op. cit.

⁴⁷³ OTTAWAY, Marina, KAYSI, Daniel Anas. Op. cit.

⁴⁷⁴ SHADID, Antony. Maliki Creates Coalition To Compete in Iraqi Vote. [on-line], obdobně ALKADIRI, Raad. Op. cit., s. 1324.

⁴⁷⁵ State of Law Coalition. [on-line]

⁴⁷⁶ Why State of Law? [on-line]

⁴⁷⁷ State of Law Coalition. [on-line]

⁴⁷⁸ Our Beliefs: Values. The Values & Principles Of The Islamic Dawa Party. [on-line]

⁴⁷⁹ GOMBÁR, Eduard a PECHA, Lukáš. Op. cit., s. 538.

Národní fronta Anbarské spásy byla založena v roce 2008 a v čele má šejcha Aliho Hatema al-Suleimana, který stojí i v čele Generální rady iráckých kmenových šejchů. Anbar je irácká provincie, kde al-Suleiman s dalšími se snažili porazit al-Kaidu. Na jednu stranu chce strana zachovat vlivy kmenů, ale na druhou stranu říkají, že kmenoví šejchové by neměli držet moc.⁴⁸⁰

Nezávislé arabské hnutí bylo založeno v roce 2009 a v čele stojí Abed Mutlaq al-Jabbouri, který má mezi sunnity dobrou pověst. Prosazuje, aby i bývalí členové strany Bass mohli kandidovat.⁴⁸¹

Nezávislý spojený irácký blok reprezentuje ší'itské Kurdy a v čele je Thær al-Feyli.

Nezávislé irácké Kafaat shromáždění má v čele Aliho al-Dabbagh.

Shromáždění al-Tajamo

Nezávislí⁴⁸²

Irácká národní aliance (INA)

Irácká národní aliance byla vytvořena v srpnu 2009.⁴⁸³ Jedná se o následovnicka UIA, která vyhrála volby do Parlamentu v roce 2005. Především se skládá z ší'itských stran.⁴⁸⁴

Součástí INA jsou:

Islámská nejvyšší rada Iráku (ISCI) má v čele Ammara al-Hakima, který nahradil svého otce Abdula Azize al-Hakima po jeho smrti v roce 2009. ISCI se dříve jmenovala Nejvyšší rada pro islámskou revoluci v Iráku (SCIRI) a pod tímto jménem byla založena již v roce 1982 v Íránu. Jméno si změnila v roce 2007. Tato strana je nejpopulárnější mezi ší'ity. Prosazuje decentralizovanou vládu a federalismus. Zvažovali i možnost, že by se ší'itské provincie měly spojit a získat autonomii jako má Kurdistan.

Organizace Badr byla založena též v roce 1982 a v jejím čele stojí Hadí al-Amiri. Dříve se nazývala Badrovy brigády. Bojovali ozbrojeně proti režimu Husajna. Dnes se pořádně neví, co se stalo s bojovníky Brigády, zřejmě se stali součástí

⁴⁸⁰ State of Law Coalition. [on-line]

⁴⁸¹ State of Law Coalition. [on-line]

⁴⁸² State of Law Coalition. [on-line]

⁴⁸³ KATZMAN, Kenneth. Iraq: Politics, Governance, and Human Rights. [on-line]

⁴⁸⁴ Iraqi National Alliance. [on-line]

ozbrojených složek ministerstva vnitra,⁴⁸⁵ což tvrdila i americká studijní skupina. Její členové měli dlouhodobé vazby na Írán. Její bojovníci bojovali nejen proti sunnitům, ale i proti Mahdi Army na jihu Iráku.⁴⁸⁶

Sadristé byli založeni v roce 2003. V jejich čele je Muqtada as-Sadr. Rodina Sadrů již v 90. letech bojovala proti Saddámu Husajnovi. Obdobně jako Organizace Badr měla (má) ozbrojené složky. Muqtada as-Sadr je kontroverzní osobou. Sadristé jsou proti podléhání Íránu a USA. Chtějí posílení centrální vlády.⁴⁸⁷ Sadristé mají 40 křesel ve Sněmovně. Odmítají další zůstávání amerických jednotek na území Iráku, což by si přál premiér al-Málíkí. V Parlamentu neustále kritizují předsedu vlády.⁴⁸⁸ Muqtada as-Sadr dle některých pozorovatelů následuje libanonský Hizballáh, který vedle politické strany má ozbrojené jednotky mimo vládu.⁴⁸⁹

Islámská strana ctnosti byla založena též v roce 2003. Má dva vůdce-generálního Hashema al-Hashemiho a duchovního šejcha Muhammada al-Yaqubiho. Strana byla považována za frakci Sadristů. Jsou proti okupaci Iráku, volají po sebeurčení Iráčanů. Jsou pro větší decentralizaci (například větší pravomoci provincie Basra) a proti korupci.⁴⁹⁰

Irácký národní kongres (INC) vede Ahmad al-Chalabi. Byl vytvořen již v roce 1991 s cílem svrhnout Saddáma Husajna, proto byl financován CIA. Al-Chalabi je mezi Iráčany vnímán poměrně negativně kvůli jeho spojenectví s Američany.⁴⁹¹

Národní reformní hnutí má v čele bývalého prozatímního premiéra Iráku Ibrahima al-Džafarího. Dříve byl spojován s Da'wou a SCIRI. Strana byla založena v roce 2008 s cílem bojovat proti etnicko-náboženskému dělení. Strana má problém udržet si své členy.⁴⁹²

Anbarská rada spásy byla založena v roce 2006. V jejím čele je Hamid al-Hayes. Jedná se o první sunnitskou stranu, která vstoupila do INA. Dříve byli její představitelé spojováni s al-Kaidou.⁴⁹³

⁴⁸⁵ Iraqi National Alliance. [on-line]

⁴⁸⁶ BAKER, James A., ed. a HAMILTON, Lee H., ed. Op. cit., s. 5.

⁴⁸⁷ Iraqi National Alliance. [on-line]

⁴⁸⁸ OTTAWAY, Marina, KAYSI, Daniel Anas. Op. cit.

⁴⁸⁹ BAKER, James A., ed. a HAMILTON, Lee H., ed. Op. cit., s.15.

⁴⁹⁰ Iraqi National Alliance. [on-line]

⁴⁹¹ Iraqi National Alliance. [on-line]

⁴⁹² Iraqi National Alliance. [on-line]

⁴⁹³ Iraqi National Alliance. [on-line]

Vlastenecká aliance Kurdistánu (VAK)

Jedná se o spojení dvou čelních stran Kurdů a to Kurdské demokratické strany (KDS) a Vlasteneckého svazu Kurdistánu (PUK)⁴⁹⁴

Kurdská demokratická strana byla založena otcem současného lídra a prezidenta Kurdistánu Masúda Barzáního již v roce 1946. Často je obviňována, že je kmenová a zkorumpovaná.⁴⁹⁵

Vlastenecký svaz Kurdistánu byl založen v roce 1975 současným prezidentem Iráku Jalálem Tálabániem. Od PUK se oddělila strana Gorran, která získává na síle.⁴⁹⁶ Příznivci Gorranu vyčítají zavedeným kurdským stranám, že se snaží zatajit svou korupci a nepotismus tím, jak upozorňují na odpor k Arabům.⁴⁹⁷

⁴⁹⁴ KATZMAN, Kenneth. Op. cit.

⁴⁹⁵ The Kurdish Parties. [on-line]

⁴⁹⁶ The Kurdish Parties. [on-line]

⁴⁹⁷ DAVIS, Eric. 2010, Op. cit., s. 234.

Příloha č. 13



Zdroj: Government of Iraq. *Welcome to Iraq*. [on-line]